

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

NOTRANJE REVIDIRANJE ŽIVLJENJSKEGA ZAVAROVANJA

Ljubljana, maj 2004

Andreja Kraškovic

IZJAVA

Študentka Andreja Kraškovic izjavljam, da sem avtorica tega magistrskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Marka Hočevarja₂ in v skladu s 1. magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 13.05.2004

Podpis:

KAZALO

1. UVOD	1
1.1. NAMEN MAGISTRSKEGA DELA	2
1.2. CILJ MAGISTRSKEGA DELA.....	2
1.3. METODE DE LA	3
2. OPREDELITEV IN POMEN ZAVAROVANJA.....	4
2.1. OPREDELITEV EKONOMSKEGA POMENA ZAVAROVANJA	4
2.2. TEMELJNI ZAVAROVALNI POJMI.....	4
2.3. FUNKCIJA ZAVAROVANJA	7
2.4. UREJANJE ZAVAROVALNIŠTVA	8
2.4.1. Agencija za zavarovalni nadzor.....	9
2.4.2. Zunanja revizija.....	10
2.4.3. Notranja revizija.....	11
2.4.3.1. Vloga in pomen aktuarja v zavarovalnicah	11
2.4.3.2. Razlika med notranjim revizorjem in aktuarjem	12
2.4.4. Pravni okvir urejanja zavarovalništva	12
2.4.5. Koristi od urejanja zavarovalništva	14
3. ZNAČILNOSTI ŽIVLJENJSKEGA ZAVAROVANJA	15
3.1. POJEM IN POMEN ŽIVLJENJSKEGA ZAVAROVANJA	15
3.2. NARAVA IN STRUKTURA PREMIJE ŽIVLJENJSKEGA ZAVAROVANJA	16
3.3. PREVZEMANJE TVEGANJA JAMSTVA PRI ŽIVLJENJSKIH ZAVAROVANJIH	18
3.3.1. Zajamčena donosnost	18
3.3.2. Jamstvo umrljivosti.....	19
3.4. DINAMIKA RASTI ŽIVLJENJSKEGA ZAVAROVANJA.....	19
4. NOTRANJE REVIDIRANJE POSLOVANJA ZAVAROVALNIC	26
4.1. POJEM NOTRANJEGA REVIDIRANJA	26
4.1.1. Vloga notranjih kontrol	27
4.1.2. Pomen razkritja notranjih kontrol.....	28
4.1.3. Odgovornosti notranjega revizorja	31
4.1.4. Akti, ki urejajo ustanovitev in delovanje službe notranje revizije	31
4.2. PREDSTAVITEV NLB VITA, D. D.	32
4.3. TRŽENJE ŽIVLJENJSKEGA ZAVAROVANJA IN POJAV BANČNEGA ZAVAROVALNIŠTVA	34
4.3.1. Obvladovanje tveganj pri bančnem zavarovalništvu.....	36
4.3.2. Vloga finančnega posrednika	37
4.4. OBVLADOVANJE ZAVAROVALNIH TVEGANJ	39
4.4.1. Kapital zavarovalnice.....	40
4.4.2. Načelo kapitalske ustreznosti	42
4.4.3. Zavarovalno-tehnične rezervacije	43
4.4.3.1. Rezervacije za prenosne premije	43
4.4.3.2. Rezervacije za bonuse, popuste in storno.....	44
4.4.3.3. Škodne rezervacije	45
4.4.3.4. Izravnalne rezervacije.....	45

4.4.3.5. Matematične rezervacije.....	46
4.4.3.6. Druge zavarovalno-tehnične rezervacije	47
4.4.4. Načelo likvidnosti in solventnosti	48
4.4.4.1. Vzroki nesolventnosti.....	48
4.4.4.2. Naložbeno tveganje	50
4.4.5. Kritno premoženje	52
4.4.6. Kritni sklad	52
4.5. NOTRANJE REVIDIRANJE V ZAVAROVALNICAH.....	54
4.5.1. Mesto notranje revizije v zavarovalnicah.....	54
4.5.2. Glavna področja notranjega revidiranja v zavarovalnicah	55
4.5.2.1. Izvajanje poslovne politike, predpisov, pravilnikov in sklepov	55
4.5.2.2. Zmogljivost zavarovanja in dogovarjanje o zavarovanju.....	56
4.5.2.3. Prijavljanje, ocenjevanje in likvidiranje škod ter izplačevanje nadomestil zanje	56
4.5.2.4. Sklepanje zavarovanj.....	57
4.5.2.5. Pozavarovanje	59
4.5.2.6. Regresne terjatve	59
4.5.2.7. Finančno poslovanje.....	60
4.5.2.8. Upravljalvska funkcija v zavarovalnicah	60
5. PRIMER NOTRANJEREVIZIJSKEGA VPRAŠALNIKA ZAVAROVALNICE X.....	63
5.1. PRIPRAVA REVIZIJSKEGA PROGRAMA	63
5.1.1. Cilji revizije	64
5.1.2. Procesna struktura programa.....	65
5.1.3. Vprašalnik za testiranje notranjega kontrolnega sistema	65
5.1.4. Revizijski postopki	66
5.2. SPLOŠEN NOTRANJEREVIZIJSKI VPRAŠALNIK ZA PROIZVODE ŽIVLJENJSKEGA ZAVAROVANJA ZAVAROVALNICE X.....	67
5.2.1. Premijski cikel	69
5.2.2. Škodni/prejemkovni cikel	70
5.2.3. Naložbeni cikel	71
6. SKLEP.....	72
LITERATURA	75
VIRI.....	78
PRILOGA	

TABELE

Tabela 1: Obseg prodaje življenjskih zavarovanj od 1999 do 2002	20
Tabela 2: Obseg življenjskih zavarovanj, vezanih na enote investicijskih skladov	22
Tabela 3: Število polic in število zavarovancev za leti 2001 in 2002 za zavarovalno skupino "Življenjska zavarovanja"	22
Tabela 4: Struktura naložb kritnih skladov v obdobju 1998-2002 (vsi zneski so v mio SIT na dan 31. 12.)	24
Tabela 5: Struktura čistih zavarovalno-tehničnih rezervacij zavarovalnic in pozavarovalnic v obdobju 1998-2002 (vsi zneski so v mio SIT na dan 31.12.)	25
Tabela 7: Struktura aktive in pasive povprečne zavarovalnice v ZDA v mio USD	49
Tabela 8: Shema bilance stanja zavarovalnice	52
Tabela 9: Poenostavljena bilanca stanja zavarovalnice	53

SLIKE

Slika 1: Sestava in namenskost kosmate zavarovalne premije mešanega življenjskega zavarovanja	18
Slika 2: Delež življenjskih in neživljenjskih zavarovanj v Sloveniji	20
Slika 3: Premijska sestava življenjskih zavarovanj leta 2002	21
Slika 4: Notranje revidiranje	26
Slika 5: Trodimenzionalna matrika modela COSO	29
Slika 6: Osem sestavin modela COSO in procesni tokovi med njimi	30
Slika 7: Kaj je strateška porazdelitev naložb	50
Slika 8: Proces določitve globalne porazdelitve naložbe	51

1. Uvod

Zavarovalništvo je pomemben del finančnega sistema, saj ima zaradi možnosti pridobivanja likvidnih sredstev velik vpliv na razvoj narodnega gospodarstva. Razvito zavarovalništvo je zato pomemben interes vsake družbe, uresničuje pa se z zagotavljanjem trdnosti in zanesljivim delovanjem trga zavarovalnih produktov ter zaupanjem vlagateljev oz. potencialnih zavarovancev v ta trg. Za izboljšanje delovanja in upravljanja¹ (t. i. corporate governance) zavarovalnic je odgovorna uprava oz. poslovodstvo, nenazadnje pa tudi država kot regulator njihovega delovanja. Iz enakega razloga, torej zaradi zaščite interesov zavarovalcev, določa pravila o obvladovanju tveganj tudi Zakon o zavarovalništvu (v nadaljevanju ZZavar).

Značilnost zdajšnjih finančnih trgov je njihova nepredvidljivost in nestanovitnost, ki znatno vpliva na splošno znižanje donosnosti naložb. To pa je lahko posebej usodno za solventnost življenjskih zavarovalnic. Zavarovalnice čedalje več pozornosti posvečajo naložbeni politiki, saj delujejo na finančnem trgu kot tako imenovani institucionalni investitorji. Pri tem imajo primarni pomen načela zavarovalnega nalaganja zavarovalnice (Boncelj, 1983, str. 296). Zavarovalna premija je navznoter razčlenjena na sestavne dele, in sicer glede na različne funkcije, ki jih zavarovalnica opravlja. Tako na primer premija za mešano življenjsko zavarovanje ni namenjena samo polnjenju matematične rezervacije, ampak tudi financiranju vseh ostalih funkcij, ki jih v zvezi s takim zavarovanjem izvaja zavarovalnica (na primer izravnavi rizika, kritju stroškov) (Gerber, 1996. 140 str.).

Zavarovalništvo in pozavarovalništvo je preseglo svoje kapacitete predvidevanja in se zapeljalo v novo dolgoročnejšo obdobje selekcije rizikov, povečanja premijskih stopenj, povečanja kapitalskih zahtev in nižjih donosov tako pri življenjskih zavarovanjih kot tudi pri naložbah kritnih skladov (Gorišek, 2003, str. 7-26).

Tveganja so sestavni del poslovanja, zato se jim ni mogoče izogniti. Za razumevanje in ocenjevanje tveganja so potrebni dober vpogled v poslovanje, njegovo razumevanje, zbiranje pomembnih podatkov, za kar pa uprava potrebuje usposobljene strokovnjake. Notranji revizorji z nepristranskim preiskovanjem dokazov podajajo oceno postopkov ravnanja s tveganji, njihovega obvladovanja ter upravljanja. Upravi zagotavljajo, da dela dobro oz. ji svetujejo, kako poslovanje še izboljšati. V zavarovalnicah je notranja revizija pred razmeroma težkim delom, saj je bilo njeno dosedanje delovanje omejeno na tradicionalni revizijski pristop. Za uspešno delovanje v postenronski dobi si mora zagotoviti ustrezno mesto, vzpostaviti redno komunikacijo z upravo, si zagotoviti neoviran dostop do podatkov in informacij, predstaviti upravi čedalje pomembnejšo vlogo upravljanja podjetij ter spoštovanja njihovih načel.

Predmet magistrskega dela se osredotoča na značilnosti življenjskega zavarovanja in njegovo notranje revidiranje.

Življenjsko zavarovanje je zavarovanje človekovega življenja za določen pogodbeni dogodek in za dobo sklenjenega zavarovanja. Če pride do zavarovalnega primera v pogodbenem roku, je zavarovalnica dolžna izplačati zavarovancu oz. določenemu upravičencu zavarovalno vsoto (Bijelić, 1998, str. 214).

Življenjsko zavarovanje se deli na *zavarovanje za primer smrti*, kjer zavarovalnica ob smrti zavarovanca izplača določeno zavarovalno vsoto njegovim dedičem oziroma osebi, ki jo določi sklenitelj zavarovanja, in *zavarovanje za primer doživetja*, kjer si sklenitelj zavarovanja želi zagotoviti sredstva za določeno obdobje (npr. za starost). Pogosto se življenjska zavarovanja sklepajo mešano: sklene se zavarovalna

---

¹ Pri prevodu angleške besede "corporate governance" je mogoče zaslediti več različnih prevodov. V delu uporabljam prevod upravljanje podjetij.

pogodba za primer smrti ali doživetja; tako zavarovanje imenujemo *mešano življenjsko zavarovanje* (Ivanjko, 1999, str. 24).

Načelo obvladovanja tveganj je med najpomembnejšimi ZZavar. Obvladovanje tveganj mora biti usmerjeno na kritična področja delovanja, ki so pomembnim tveganjem najbolj izpostavljena (Majič, 2002, str. 5-17). Zavarovalnice obvladujejo tveganja predvsem z zadostnim kapitalom oziroma s kapitalsko ustreznostjo.

Glavna področja notranjega revidiranja v zavarovalnicah so preverjanje izvajanja poslovne politike, predpisov, notranjih aktov ter premijskega sistema, pridobivanje zavarovalnih poslov, sklepanje zavarovanj, obračunavanje in izterjevanje premij ter ocenjevanje uspešnosti zavarovalnih posrednikov in/ali zastopnikov, pregledovanje zavarovalnih polic, reševanje škod, uveljavljanje regresov iz naslova škod, škodnih spisov, deviznega poslovanja, pozavarovanja, nalaganje zavarovalno-tehničnih in drugih sredstev, delovanje računalniškega informacijskega sistema. V revidiranih področjih je pozornost notranje revizije usmerjena na pravilnost postopkov, na nastajanje podatkov o dejanskih poslovnih dogodkih, analiziranje podatkov in s tem na oblikovanje informacij za potrebe odločanja, obstoj in delovanje notranjih kontrol v okviru finančnega in računovodskega področja ter pri izvajanju zavarovalnih in drugih poslov v zavarovalnici.

Pri upravljanju tveganj ima ključno vlogo uprava. Pogoj za uspešno obvladovanje in upravljanje tveganj je obstoj učinkovitih notranjih kontrol. Organ v zavarovalnici, ki upravi zagotavlja delovanje notranjih kontrol, je notranja revizija. Naloga notranje revizije je s hitrimi in tekočimi podatki obveščati vodstvo o ustreznosti delovanja sistema notranjih kontrol. Na drugi strani je naloga vodstva, da vzpostavi ustrezen sistem notranjih kontrol. Namen vgrajenega sistema notranjih kontrol je preprečevanje poslovnih tveganj, ki ogrožajo poslovanje zavarovalnice.

1.1. Namen magistrskega dela

Namen magistrskega dela je predstaviti upravi, poslovodstvu, nadzornemu svetu in notranjem revizorjem področja za obvladovanje tveganj, ki so ključna za doseganje uspešnosti poslovanja življenjske zavarovalnice. Zato sem podrobneje pregledala teoretična spoznanja o zavarovalništvu, življenjskem zavarovanju, zavarovalnih tveganjih ter notranjem revidiranju življenjskega zavarovanja. Tveganja, ki spremljajo poslovanje, morajo biti obvladovana in spremljana. To je naloga poslovodstva, ki mora poskrbeti za ustrezen notranji nadzor.

Za povečanje konkurenčne moči in uspešnosti poslovanja iščejo gospodarske družbe sinergijske učinke tudi na drugih področjih. Novost na slovenskem področju so v zadnjem času pojav finančnih konglomeratov, ki združujejo finančne institucije iz različnih dejavnosti. V delu sem navedla primer Nove Ljubljanske banke, d. d., Ljubljana, in njene odvisne družbe NLB Vite, življenjske zavarovalnice, d. d. Z vidika notranje revizije se področje revidiranja razširja tudi na obvladovanje zavarovalnih tveganj, zaradi česar se je pojavila potreba po oblikovanju novega notranjega revizijskega programa. Namen te naloge je zato tudi usmerjati notranje revizorje pri oblikovanju tega programa pri učinkovitem obvladovanju koncentracije tveganj v sistemu.

1.2. Cilj magistrskega dela

Cilj dela je podrobneje proučiti področje življenjskih zavarovanj in temeljne pojme, ki predstavljajo glavne nosilce tveganj uspešnosti poslovanja zavarovalnic. V delu so zato razložena glavna področja notranjega revidiranja v zavarovalnicah. Na podlagi predstavljenega revizijskega vprašalnika notranjega kontrolnega sistema zavarovalnice X sem ugotovila osnovne poudarke notranjega revidiranja v praksi.

Notranja revizija na podlagi oblikovanih revizijskih programov ocenjuje vzpostavitev in delovanje internega kontrolnega sistema, ki zagotavlja obvladovanje poslovnih tveganj. Tudi poslovodstva namreč ugotavljajo, da le zunanji revizijski pregledi enkrat letno ne zagotavljajo zadostne varnosti, zato se je pojavila potreba po oblikovanju notranje revizijske službe, ki spremlja poslovanje vse leto in sproti preverja pravilnost podatkov, postopkov, preprečuje napake, prevare in prispeva k dodani vrednosti zavarovalnice.

1.3. Metode dela

Za doseganje cilja svojega dela sem uporabila deduktivno metodo, saj sem iz splošnih spoznanj predstavila revizijski vprašalnik na izbrani zavarovalnici X, hkrati pa z induktivno metodo poskusila prikazano rešitev zavarovalnice X posplošiti ter priporočiti notranjim revizorjem v življenjskih zavarovalnicah. Obenem bo to tudi pomoč poslovodstvu pri samoocenjevanju lastnega dela, saj bodo na podlagi odgovorov v vprašalniku ugotovili, kje so šibke točke njihovega celovitega obvladovanja tveganj.

Pri nastanku dela sem se opirala predvsem na strokovno literaturo tujih in domačih avtorjev, ki so objavili knjige, članke in prispevke s področja zavarovalništva, posebej življenjskega zavarovanja. Uporabi teoretičnih spoznanj na praktičnem primeru zavarovalnice X sem dodala tudi znanja in izkušnje zaposlenih s področja zavarovalništva.

Magistrsko delo sem razdelila na štiri tematska poglavja. Po uvodnem delu sledi poglavje, namenjeno zavarovanju, kjer bom opredelila osnovne zavarovalne pojme in urejanje zavarovalništva. Nadaljevala sem s predstavitvijo značilnosti trga življenjskih zavarovanj. V tretjem tematskem poglavju sem teoretično obravnavala obvladovanje zavarovalnih tveganj: od kapitalske ustreznosti, likvidnosti, solventnosti, zavarovalno-tehničnih rezervacij, kritnega premoženja do kritnih skladov. Zadnje tematsko poglavje govori o notranjem revidiranju življenjskega zavarovanja. Predstavljene so podlage za ocenjevanje tveganj, s katerimi proučujemo notranje in zunanje dejavnike, ki vplivajo na doseganje zavarovalniških ciljev. S predstavitvijo konkretne življenjske zavarovalnice zavzema osrednje mesto magistrskega dela razumevanje zavarovalnih tveganj, poznavanje nosilcev tveganj in njihovo soodvisnost. Uprava s tem, ko prevzame odgovornost za varno poslovanje, prevzame tudi odgovornost za obvladovanje posameznih vrst tveganj. V zadnjem tematskem poglavju sem predstavila primer revizijskega vprašalnika zavarovalnice X in podala nekatere splošne usmeritve tudi za druge življenjske zavarovalnice. Delo sem zaključila s sklepnimi ugotovitvami in seznamom izbrane literature in virov.

Med zaključevanjem magistrskega dela je Državni zbor 25. 3. 2004 obravnaval predlog sprememb Zakona o zavarovalništvu, zato sem upoštevale tudi te. Zakon je skoraj v celoti že usklajen z zavarovalnimi direktivami Evropske skupnosti. Za dokončno uskladitev pa je trebe sprejeti še nekaj sprememb in dopolnitev. To je pomembno zaradi enotnega opravljanja zavarovalniških poslov na notranjem trgu Evropske skupnosti. Direktive predpisujejo le minimalne standarde, ki jih mora vsaka država upoštevati. Država se z upoštevanjem tega lahko odloči za postavitev svoje pravne rešitve. Spremembe in dopolnitve bodo predvsem na področju kapitalske ustreznosti zavarovalnic, na novo se urejajo delovanje zavarovalnih posrednikov ter stečaj in likvidacija zavarovalnice². Z novelo bo Zakon o zavarovalništvu usklajen tudi z Zakonom o gospodarskih družbah, z Zakonom o prekrških ter z novimi Slovenskimi računovodskimi standardi.

---

² Več o tem glej: http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/predlogi_zakonov.html

2. Opredelitev in pomen zavarovanja

2.1. Opredelitev ekonomskega pomena zavarovanja

Zavarovanje je ustvarjanje gospodarske varnosti z izravnavanjem gospodarskih nevarnosti. Kot gospodarska dejavnost je podrejeno gospodarskim zakonitostim, katerih meje postavlja zakon o velikih številih (Boncelj, 1983, str. 13). Pri združevanju številnih rizikov v nevarnostno skupino se pokaže, da naključnost, značilna za posamezne rizike, vedno bolj izginja in se končno podredi določeni zakonitosti. Zakon velikega števila se kaže v tem, da v dovolj veliki nevarnostni skupini vsako leto približno enako število zavarovanj prizadene škoda (Flis, 1995, str. 154).

Zavarovalništvo je pomemben del finančnega sistema, saj ima zaradi možnosti pridobivanja likvidnih sredstev velik vpliv na razvoj narodnega gospodarstva. Razvito zavarovalništvo je zato pomemben interes vsake družbe, uresničuje pa se z zagotavljanjem trdnosti in z zanesljivim delovanjem trga zavarovalnih produktov ter zaupanjem vlagateljev oz. potencialnih zavarovancev v ta trg (Gorišek, 2003, str. 7-26).

Pomen zavarovalništva za narodno gospodarstvo se najenostavneje meri z deležem zavarovalnih premij v bruto domačem proizvodu države, ki znaša v Sloveniji približno 5 %, v državah EU pa je udeležba zavarovanja v BDP tudi do 8 % in več. Zavarovalnice so z narodnogospodarskega vidika pomembne finančne organizacije; zavarovalniške storitve sodijo med finančne storitve, s svojimi naložbenimi učinki pa so del kapitalskega trga. Finančna funkcija je tesno povezana s trženjem in pridobivanjem konkurenčnih prednosti zavarovalnice (Dimovski, 1998, 113 str.).

2.2. Temeljni zavarovalni pojmi

Za lažje razumevanje pojmov zavarovanja predstavljam v nadaljevanju njihove razlage. Gospodarsko si stojita v zavarovalnem razmerju nasproti dva subjekta: zavarovalnica in nevarnostni subjekt, med njima pa je gospodarska zveza. Za nevarnostni subjekt sta najpomembnejši gospodarska varnost, ki jo dobi s prenosom posledic nastopa določenega dogodka na zavarovalnico, in odškodnina, ki jo bo prejel, če bo nastal zavarovani dogodek (Boncelj, 1983, str. 21). Za zavarovalnico je najpomembnejša gospodarska korist premija in zavarovalnica zdaj nosi tveganje nevarnosti, če premija, ki jo je dobila za prevzem tveganja, ne bo zadoščala za kritje škod, ki jih bo morala nadomestiti (Bijelić, 1998, str. 4).

Pri vsakem zavarovanju morajo biti določeni naslednji elementi (Bijelić, 1998, str. 5):

- predmet oz. objekt zavarovanja - predmet, živo bitje ali kaj drugega, kar je moč poškodovati, uničiti, ukrasti itd.,
- tveganje, ki lahko deluje na predmete zavarovanja oz. za kakršno je predmet zavarovan,
- čas trajanja zavarovanja - od tega je odvisen prispevek zavarovanca,
- oblika škodnega kritja oziroma način določanja odškodnine ob uresničitvi zavarovanega tveganja na zavarovanem predmetu (npr. ali pri škodi sodeluje zavarovanec).

V zavarovalnem razmerju nastopata zavarovalec in ena zavarovalnica kot zavarovatelj. Zaradi delitve nevarnosti pa lahko isto nevarnost istega nevarnostnega predmeta ter istega nevarnostnega subjekta prevzame več zavarovalnic. Glede na to razlikujemo sozavarovanje in pozavarovanje. Pri sozavarovanju več zavarovalnic hkrati prevzame konkretno gospodarsko nevarnost oziroma določen riziko, kjer veljajo za vse zavarovalnice enaki zavarovalni pogoji in ista premija, ki se razdeli v

sorazmerju z deleži prevzete nevarnosti (Boncelj, 1983, str. 22). Pozavarovanje je zunanja izravnava nevarnosti, pri kateri zavarovalnica delež rizika, ki presega njen lastni delež, prenese na druge zavarovalnice, ki postanejo pozavarovalnice in jim tako odstopi določen tržni delež zavarovalne premije (Pirš, 2000, str. 25).

Zavarovanja delimo po različnih kriterijih in po predmetih zavarovanja na: *premoženjska* (najbolj razširjena delitev je na kopensko, pomorsko in zračno) in *osebna zavarovanja* (tri večje skupine zavarovanj: življenjsko, nezgodno in zdravstveno). Premoženjsko zavarovanje lahko sklene vsak, ki noče utrpeti materialne izgube pri stvari oz. premoženjski pravici, pri osebnem zavarovanju pa so predmet zavarovanja človeško življenje, njegovo telo in zdravje.

Tako premoženjska kot življenjska zavarovanja se po glavnih nevarnostih, ki jih krijejo, razvrščajo v zavarovalne vrste. Zavarovalne vrste življenjskega zavarovanja navajam v 4. poglavju. Premoženjsko zavarovanje sestavljajo: nezgodno zavarovanje, zdravstveno zavarovanje, zavarovanje kopenskih motornih vozil, zavarovanje tirnih vozil, letalsko zavarovanje, zavarovanje plovil, zavarovanje prevozov blaga, zavarovanje požara in elementarnih nesreč, drugo škodno zavarovanje, zavarovanje odgovornosti pri uporabi plovil, splošno zavarovanje odgovornosti, kreditno zavarovanje, kavcijsko zavarovanje, zavarovanje različnih finančnih izgub, zavarovanje stroškov postopka in zavarovanje pomoči.

Zavarovanje je torej gospodarska storitvena dejavnost, ki z izravnavanjem nevarnosti številnih subjektov zagotavlja gospodarsko varnost pred ekonomsko škodljivimi posledicami nevarnostnih dogodkov. Zavarovalnice lahko dejavnost opravljajo na pridobitni ali nepridobitni podlagi, vendar za opravljeno storitev prejemajo ustrezno plačilo, ki ga imenujemo zavarovalna premija.

Prizadevanja za poenotenje strokovnih izrazov je v zavarovalniških krogih čutili že dalj časa, vendar še vedno velja, da pri zavarovalniškem izrazju vlada precejšnja zmeda. Za jasnejšo opredelitev in doslednejšo uporabo pojmov so si prizadevali tudi pripravljavci obligacijskega zakonika, in novosti je kar nekaj. Stranki zavarovalne pogodbe je obligacijski zakonik poimenoval tako kot že prej zakon o zavarovalništvu: zavarovalnica in zavarovalec.

Udeleženci v zavarovalnem razmerju so:

- zavarovatelj – zavarovalnica, ki izvaja dejavnost zavarovalništva;
- zavarovalec oz. sklenitelj zavarovanja – množica fizičnih ali pravnih oseb, ki sklenejo z zavarovalnico pogodbo in tako prevzamejo obvezo za plačilo premije in
- zavarovanec – oseba, katere interes je zavarovan; njej pripadajo vse pravice iz sklenjene zavarovalne pogodbe;

Premija (cena zavarovalniških storitev), ki jo plača sklenitelj zavarovanja ali druga oseba, ki ima interes za gospodarsko zaščito pred tveganji, je kosmata, bruto, tudi cenikova premija, saj je določena na podlagi cenika (Flis, 1995, str. 145). Kosmata premija je celotni znesek zavarovalne premije, sestavljen iz funkcionalne premije in obratovalnega dodatka, pri čemer je funkcionalna premija sestavljena iz stroškov preventivne dejavnosti in tehničnih premije, obratovalni dodatek pa je dodatek, vračunan za pokrivanje obratovalnih stroškov in za morebitni vračunani dobiček. Določena je s cenikom, in sicer neposredno z zneskom (redkeje) ali posredno z nevarnostno stopnjo, pri čemer pri izračunu premije z njo pomnožimo neko vrednostno osnovo, najpogosteje zavarovalno vsoto.

Tehnična premija je del čiste premije, ki jo ponavadi izračuna aktuar, namenjena je kritju škod in oblikovanju zavarovalno-tehničnih rezervacij. Tehnična premija je odvisna od pogostosti in intenzivnosti škod.

Poglavitna dajatev zavarovalnice nekaterim zavarovancem je odškodnina in pomeni potrditev gospodarske varnosti, ki jo ta nudi. Odškodnina je bodisi denarna vsota, ki jo plača zavarovalnica ali količina dobrin in naturalnih storitev z vrednostjo (npr. zdravila in zdravstvene storitve), ki jo zavarovalnica da za nadomestitev škode in vzpostavitev prizadetega objekta v prejšnje stanje – stanje pred prizadetjem (Boncelj, 1983, str. 20).

Zavarovalnina je širši pojem od odškodnine. Pomeni dajatev zavarovalnice ob nastanku zavarovalnega primera. Zavarovalnine so v nasprotju z odškodninami, ki so izplačane iz odgovornosti zavarovanj (npr. avtomobilska odgovornost), zneski, izplačani iz vseh drugih vrst zavarovanj (npr. avtomobilski kasko).

Zavarovalna vsota je dogovorjen denarni znesek, ki predstavlja zgornjo mejo obveznosti zavarovalnice, če nastane zavarovalni primer. Pri življenjskih zavarovanjih je zavarovalna vsota s pogodbo dogovorjen denarni znesek, ki ga zavarovalnica izplača upravičencu ob nastopu zavarovalnega primera. Z zavarovalno pogodbo se lahko dogovori, da se zavarovalna vsota med trajanjem zavarovanja revalorizira zaradi ohranjanja tiste realne vrednosti, ki jo je predstavljala ob sklenitvi zavarovanja.

Zavarovalna polica je sestavni del zavarovalne pogodbe. V zavarovalni polici morajo zato biti navedeni vsi podatki, ki omogočajo sklenitev zavarovanja. Zavarovalna polica vsebuje bistvene elemente zavarovalne pogodbe: stranke, zavarovalni predmet oz. interes ali zavarovano osebo, označbo zavarovanih nevarnosti, navedbo splošnih in posebnih pogojev, ki so sestavni del zavarovalne pogodbe, izračun zavarovalne premije, trajanje zavarovanja, kraj sklenitve pogodbe ter podpis pogodbenih strank. Zavarovalno polico sme začasno nadomeščati potrdilo o začasnem kritju.

Zavarovatelj nosi zavarovalno-tehnično tveganje nevarnosti, če premija, ki jo je prejel za prevzem tveganja (rizika), ne bo zadoščala za kritje škod, ki jih bo moral nadomestiti. Zavarovalno tveganje je vsak nepričakovani škodni dogodek, ki ga prevzame v kritje zavarovalnica, v obsegu splošnih in posebnih pogojev ter s plačilom ustrezne premije.

Zavarovalnica, ki povrne škodo upravičencu do izplačila, lahko v določenih primerih zahteva od povzročitelja škode, ki je odgovoren za škodo, povračilo (*regres*) do stopnje, za katero je odgovoren. (t.i. uveljavljanje regresne pravice).

Tablice smrtnosti so tablice verjetnosti smrti, izdelane na osnovi statističnih podatkov za določene populacijske skupine, razdeljene po spolu, rasi, generaciji in tipu zavarovancev. Tablice smrtnosti se hitro spreminjajo. V zadnjih desetletjih se je življenjska doba v razvitem svetu zelo podaljšala. Tudi med državami ali celo znotraj ene države obstajajo razlike, kar vse prihaja do izraza v aktuarskih izračunih premijskih stopenj oziroma izračunu zavarovalnih vsot, rent in odkupnih vrednosti teh zavarovanj. To vse vpliva tudi na vprašanja pravilnosti metod izračuna minimalnega kapitala – solventnosti po uzakonjenih pravilih za življenjske zavarovalnice in pokojninske družbe (Gorišek, 2002, str. 17-29).

Tehnična premija je del funkcionalne premije, namenjen za nadomeščanje nastalih škod.

Premijska stopnja je v deležu podan premijski stavek, s pomočjo katerega izračunamo premijo tako, da z njo pomnožimo neko vrednostno osnovo, običajno zavarovalno vsoto. Podana je z % (odstotkom), ‰ (promilom), v fiksnem znesku ali kombinirano.

Tehnični rezultat pomeni pokritost zavarovalnih obveznosti z zavarovalno-tehničnimi sredstvi, to je zavarovalno in sozavarovalno premijo ter zavarovalno tehničnimi rezervacijami.

Kritno premoženje je premoženje zavarovalnice, ki je namenjeno kritju bodočih obveznosti iz zavarovanj in morebitnih izgub. Kritni sklad je ožji pojem od kritnega premoženja in je namenjeno pokrivanju obveznosti zavarovalnice izključno iz tistih vrst zavarovanj, za katere je potrebno oblikovati matematične rezervacije.

Prenosna premija je obračunana zavarovalna premija, ki se nanaša na zavarovalno kritje za čas preko konca opazovanega poslovnega leta. V osnovi je opredeljena z razmerji med časom zavarovalnega kritja za del zavarovalne dobe, ki bo tekla po poteku obračunskega obdobja, in celotnim časom zavarovalnega kritja pri posameznem zavarovanju.

Malus («malus», »penalty for bad loss experience») pomeni doplačilo na premijo, določeno v ceniku oziroma zavarovalnih pogojih, ki ga zavarovalnica individualno obračunava zavarovalcu na podlagi neugodnega razmerja med škodami in premijo; nasprotje od bonusa. Primer: če so za preteklo obdobje znašale škode 150% vplačane premije, se v naslednjem zavarovalnem obdobju premijska stopnja poviša za vnaprej dogovorjen odstotek.

S prenosom tveganja na zavarovatelja si zavarovanec zagotovi varnost svojega poslovanja in sicer tako, da vnaprej pozna višino zavarovalne premije za določeno obdobje, kar mu pomaga tudi pri finančnih načrtih in izračunih.

2.3. Funkcija zavarovanja

Vsaka gospodarska dejavnost mora za svoj obstoj v okolju, v katerem deluje, izpolnjevati določene naloge. Funkcije zavarovanja delimo na pglavitne in na postranske (Boncelj, 1983, str. 180).

Poznamo pet glavnih funkcij zavarovanja:

- **ustvarjanje gospodarske varnosti.**

Ustvarjanje gospodarske varnosti pomeni gotovost, da bo ob nastanku gospodarske škode le-ta povrnjena z zavarovanjem. Njen namen je jasen; izravnavanje oz. časovno in prostorsko uresničevanje gospodarske varnosti. Ta funkcija je najpomembnejša funkcija zavarovanja.

- **izravnavanje nevarnosti.**

Med funkcijo izravnavanje nevarnosti sodi več podfunkcij: prenašanje, prevzemanje, nošenje, porazdeljevanje, izravnavanje in odpravljanje nevarnosti.

- **odpravljanje motenj v gospodarskem delovanju.**

Vsak gospodarski subjekt je z drugimi gospodarskimi subjekti povezan v narodno gospodarstvo. Gospodarska škoda lahko nastane pri opravljanju gospodarske dejavnosti in se zaradi že prej omenjene povezanosti subjektov lahko prenese na delovanje celotnega gospodarstva. Ta naloga pa predstavlja odpravo gospodarske škode. Tako posamezni gospodarski objekti kot tudi gospodarstvo kot celota težijo k preprečevanju posameznih motenj. Pri tem pa jim je v veliko pomoč zavarovanje, ki tudi prevzame in nosi določene nevarnosti in morebitno gospodarsko škodo.

- **ohranjanje nepretrganosti narodnogospodarskega procesa.**

Nevarnostni dogodek prizadene določen objekt in s tem tudi gospodarsko dejavnost v celotni panogi, kar se prenese na celoten narodnogospodarski proces. Tako zavarovanje vedno varuje narodnogospodarski proces in ohranja njegovo nepretrganost.

- **ohranjanje življenjske ravni.**

Škode nastanejo zaradi nevarnostnih objektov, ki jim je izpostavljen vsak posameznik. To so lahko bolezni, nezgode, invalidnost, starost, smrt, brezposelnost. Življenjska raven se ohranja z zavarovanjem oseb proti omenjenim škodam.

2.4. Urejanje zavarovalništva

Za razumevanje urejanja zavarovalstva je posebej pomembna normativna teorija. Ta teorija se sprašuje, v katerih primerih je vmešavanje države in poseganje v konkurenčnost resnično ekonomsko upravičeno in potrebno. Državni posegi na trg naj bi bili potrebni zaradi »panožnih posebnosti«.

Običajno navajajo kot vzroke za urejanje na mnogih področjih:

- **naravni monopol**
Količino, po kateri je povpraševanje na enem trgu, lahko en sam proizvajalec proizvede po nižji ceni kot katero koli drugo število proizvajalcev.
- **uničujočo konkurenco**
Gre za domnevo, da ima uničenje nekega podjetja škodljive posledice za celotno gospodarstvo.
- **zunanje učinke**
Zunanji učinki nastanejo, če je proizvodnja ali poraba nekega izdelka ali opravljanje neke storitve povezana s prednostmi ali slabimi stranmi za tretje osebe, to je za tiste, ki niso v tržnem odnosu med udeležencema posla) (Hartman, 2002, str. 23-35).

Za izhodišče prikaza posebnosti zavarovalstva po Kotschu (1991, str. 20-28) navajam Hollendersovo razdelitev. Loči pet posebnosti oziroma dokaznih razlogov, na katere se sklicujejo zagovorniki urejanja zavarovanja:

- prosojnost,
- računanje cene,
- so- in pozavarovanje,
- varnost in
- zmogljivost.

Država naj bi skrbela za **prosojnost** trga zavarovalnih storitev, saj bi le tako lahko nastala konkurenca med zavarovalnicami. Kupec zavarovalne storitve naj bi bil sposoben primerjati različne ponudbe le, če so izdelki do neke mere poenoteni. Pri prosojnosti zavarovalnega trga se pojavlja vprašanje prave mere poenotenja izdelkov, saj na drugi strani to pomeni manjšo raznovrstnost in slabo vpliva na inovativnost.

Računanje cene kot dokazni razlog za urejanje zavarovalstva poudarja pomembnost nadzora tveganj zavarovalnic in sodelovanje med zavarovalnicami. Tako naj bi te izboljšale svoje osnove za izračune cen. Szopo (1990, str. 105) in Ruediger ter drugi (1986, str. 87-89) navajajo, kako se izogniti, da bi se zavarovalnice pod konkurenčnim pritiskom nagnile k preveč optimistični oceni tveganj, izračunale prenizke tarife in se kasneje srečale z izgubami. Da ne bi postale nesolventne, bi bilo treba oblikovati kartele na področju cen in zakonsko urediti oblikovanje premij.

So- in pozavarovanje, torej sodelovanje več podjetij, naj bi bil edini način za zavarovanje velikih tveganj. Zato naj bi zakonsko skrbeli za tako visoke premije, da bo prevzelo tveganje lahko pozavarovano.

Varnost kot razlog za ureditev zavarovalstva razumemo kot zahtevo, da se prepreči stečaj zavarovalnic. Brez urejanja solventnosti naj bi zavarovalnice oblikovale premajhen lasten kapital, lahko pa bi šle tudi zavestno v stečaj. Szopo (1990, str. 27) meni, da je zavarovanec v položaju, ko mora zaupati zavarovalnici, saj ne more nadzirati politike tveganj in naložbene politike zavarovalnice.

Pri **zmogljivosti** zagovorniki državnega urejanja zavarovalstva predpostavljajo, da ni nobenih mej pri zmogljivosti proizvodnje. Menijo, da zaradi zakona velikih števil pride pri zavarovalnicah do izravnave tveganj v kolektivu. Tako naj bi bili stroški za vsako novo sklenjeno pogodbo vedno manjši.

V Sloveniji obstajajo naslednji zakonsko predpisani organi, ki opravljajo nadzor nad zavarovalništvom dejavnost: Agencija za zavarovalni nadzor, zunanja revizija ter notranja revizija. V to skupino bi lahko uvrstili tudi aktuarja, ki preverja točnosti in pravilnosti izračunov in je njegovo delovanje deloma podobno delu notranjega revizorja. Vsak od naštetih organov ima svoje poslanstvo in naloge, ki pa se medsebojno tudi dopolnjujejo.

2.4.1. Agencija za zavarovalni nadzor

Zakon o zavarovalništvu določa, da nadzor nad zavarovalnim trgom v Republiki Sloveniji izvaja Agencija za zavarovalni nadzor. Agencija izvaja nadzor nad zavarovalnicami, zavarovalnozastopniškimi in zavarovalnopolosredniškimi družbami, zavarovalnimi zastopniki ter zavarovalnimi posredniki. Agencija je pristojna tudi za nadzor nad pravnimi osebami, povezanimi z zavarovalnico, če je to potrebno zaradi nadzora nad poslovanjem zavarovalnic in dodaten nadzor nad zavarovalnico v zavarovalniški skupini ter zavarovalnim in mešanim zavarovalnim holdingom. Če je za nadzor nad posamezno družbo pristojen drug nadzorni organ, opravi Agencija pregled poslovanja te družbe v sodelovanju s pristojnim nadzornim organom. K navedenim nalogam je treba dodati še pristojnost Agencije za pripravo in izdajo podzakonskih predpisov na podlagi Zakona o zavarovalništvu.

Glede na navedeno lahko naloge Agencije razvrstimo v pet temeljnih področij:

- izdaja dovoljenj, soglasij, mnenj, odločb in odredb zavarovalnicam, zavarovalno zastopniškim družbam, zavarovalno posredniškim družbam, zavarovalnim zastopnikom in posrednikom, bankam za opravljanje storitev zavarovalnega posredovanja, Slovenskemu zavarovalnemu združenju, zavarovalnicam v zavarovalniški skupini, pokojninskim družbam;
- spremljanje, zbiranje in preverjanje poročil in obvestil zavarovalnic in drugih oseb, ki so po določbah Zakona o zavarovalništvu oziroma drugih zakonov dolžne poročati Agenciji oziroma jo obveščati o posameznih dejstvih in okoliščinah;
- opravljanje pregledov poslovanja zavarovalnic in pokojninskih družb;
- izrekanje ukrepov nadzora po Zakonu o zavarovalništvu;
- priprava in izdaja podzakonskih predpisov na podlagi Zakona o zavarovalništvu (Agencija za zavarovalni nadzor, 2003b, 2 str.).

Cilj državne nadzorne institucije na področju zavarovalništva je zmanjševanje in odpravljanje nepravilnosti v zavarovanju, varovanje interesov zavarovalcev in omogočanje delovanja zavarovalnega gospodarstva in njegovega pozitivnega vplivanja na celotno gospodarstvo (Statistični zavarovalniški bilten, 2003).

Redno poročanje in poročanje na zahtevo Agencije za zavarovalni nadzor je pomembni sestavni del nadzora. Zavarovalnica mora poročati o naslednjih dejstvih in okoliščinah (Zakon o zavarovalništvu, 2000):

- o spremembah podatkov, ki se vpisujejo v sodni register;
- o sklicu skupščine in vseh sklepih, sprejetih na skupščini;

- o imetnikih delnic zavarovalnice ter o pridobitvi oziroma spremembi kvalificiranih deležev;
- o razrešitvi in imenovanju članov uprave;
- o nameravanem odprtju, preselitvi, zaprtju ali začasnem prenehanju podružnice ali predstavništva oziroma o spremembah vrst poslov, ki jih opravlja podružnica;
- o naložbah, s katerimi je zavarovalnica posredno ali neposredno pridobila kvalificirani delež v drugi pravni osebi, in o vsaki nadaljnji naložbi v to pravno osebo;
- o pomembnejših spremembah v strukturi kapitala;
- o prenehanju opravljanja posameznih zavarovalnih poslov.

Zavarovalnica mora agencijo prav tako obveščati o splošnih in posebnih zavarovalnih pogojih, premijskih cenikih in obrazcih oziroma drugih tiskovinah, ki jih uporablja pri poslovanju z zavarovalci, zavarovanci oziroma drugimi upravičenci iz zavarovanj.

Uprava zavarovalnice mora Agencijo za zavarovalni nadzor nemudoma obvestiti v naslednjih nujnih primerih (Zakon o zavarovalništvu, 2000):

- ko je ogrožena likvidnost ali solventnost zavarovalnice;
- ko nastopijo razlogi za prenehanje ali odvzem dovoljenja za opravljanje zavarovalnih poslov;
- ko se finančni položaj zavarovalnice spremeni tako, da ne dosega predpisanega minimalnega kapitala.

Glavna področja državnega nadzora (Agencije) lahko torej združimo v naslednje skupine (Borak, 1995, str. 35):

1. Cenovna politika (skladnost zavarovalnih vrst, zavarovalnih pogojev in premijskih sistemov);
2. Finančna trdnost zavarovalnic (oblikovanje predpisanih zavarovalno-tehničnih rezervacij, lastnih virov sredstev, solventnostne meje, garancijskega sklada, najnižjega zneska osnovnega kapitala in nalaganje lastnih virov sredstev, matematične in drugih zavarovalno-tehničnih rezervacij);
3. Delna segregacija zavarovalnih poslov (ločeno izkazovanje podatkov po posameznih zavarovalnih poslih v poslovnih knjigah in poročilih);
4. Kadrovska, tehnična in organizacijska usposobljenost za opravljanje dejavnosti;
5. Pregledna lastniška sestava in medsebojne povezave med delničarji.

Navedena področja poudarjajo uresničevanje nove družbene pogodbe med zavarovalnicami in državo, pri čemer država skrbi obenem za interese zavarovalcev in lastnikov zavarovalnic.

2.4.2. Zunanja revizija

Zakon o zavarovalništvu določa obveznosti in dolžnosti zavarovalnice, povezane z zunanjo revizijo zavarovalnice. Letno poročilo zavarovalnice mora namreč pregledati pooblaščen zunanji revizor. Zunanji revizorji po naročilu lastnikov ali vodstva nepristransko presodijo poslovanje podjetja in podajo svoje mnenje v obliki revizijskega poročila. V osmih dneh ga morajo posredovati Agenciji.

Zunanji revizor pregleduje in poroča predvsem o:

1. bilanci stanja,
2. izkazu uspeha,
3. izkazu finančnih tokov,
4. stanju in spremembah zavarovalno-tehničnih rezervacij,
5. stanju in strukturi naložb kritnega premoženja,
6. stanju in strukturi naložb kritnih skladov, ki jih upravlja zavarovalnica,
7. izpolnjevanju pravil o obvladovanju tveganj,
8. delovanju notranje revizije,
9. načinu vodenja poslovnih knjig,

10. kvaliteti informacijskega sistema v zavarovalnici,
11. pravilnosti in popolnosti obvestil in poročil Agenciji za zavarovalni nadzor,
12. vrednotenju bilančnih in zunajbilančnih postavk in o računovodskih politikah.

2.4.3. Notranja revizija

Novost Zakona o zavarovalništvu je tudi določitev sistema notranjega nadzora v zavarovalnicah. Te morajo po novem organizirati notranjo revizijo kot samostojni organizacijski del, ki je neposredno podrejen upravi ter nadzoruje pravilnost in zakonitost poslovanja. Notranja revizija izvaja stalen in celovit nadzor nad poslovanjem zavarovalnice. Preverja pravilnost in skladnost opravljanja zavarovalnih poslov in vodenja poslovnih knjig, sestavljanje poročil idr. po zakonih, predpisih ter notranjih pravilih. Glavna področja notranjega revidiranja so opisana v 4. poglavju.

Zavarovalnica mora imeti tudi pooblaščenega aktuarja, ki preverja ali se izračunavajo premije in oblikujejo zavarovalno-tehnične rezervacije po predpisih in ali so izračunane oziroma oblikovane tako, da zagotavljajo trajno izpolnjevanje vseh obveznosti zavarovalnice iz zavarovalnih pogodb.

2.4.3.1. Vloga in pomen aktuarja v zavarovalnicah

Aktuarji s pomočjo matematičnih modelov v zavarovalništvu (in bančništvu) ocenjujejo trenutno vrednost prihodnjih negotovih dogodkov. Rešujejo finančne težave ter s svojim delom in svetovanjem olajšujejo finančne odločitve v omenjenih dejavnostih. Slediti morajo tudi demografskim in gospodarskim spremembam in gibanjem, dobro pa morajo poznati zakonodajo in ekonomijo. Znanstveno podlago za aktuarstvo je leta 1693 s prvimi tablicami smrtnosti postavil sir Edmund Halley.

Med dejavnosti, ki so se v Sloveniji v zadnjih letih zelo okrepile, sodi tudi aktuarstvo. Ob osamosvojitvi je aktuarjev primanjkovalo, danes pa jih je v zavarovalnicah po mnenju poznavalcev dovolj. Hkrati so v svojih hišah dobili zelo pomembno vlogo, saj so morali leta 2002 prvič pripraviti aktuarsko poročilo, ki je sestavni del letnega poročila zavarovalnice in ga prejmejo tudi Agencija za zavarovalni nadzor, uprava in nadzorni svet zavarovalnice. Pooblaščen aktuar v svojem mnenju oceni, ali je zavarovalnica sposobna izpolnjevati pogodbene obveznosti, izroči pa ga upravi, nadzornemu svetu in Agenciji za zavarovalni nadzor.

Vsebina poročila pooblaščenega aktuarja

V mnenju pooblaščenega aktuarja mora biti za zavarovalno dejavnost dolgoročnih zavarovanj (matematične rezervacije) navedeno (Sklep o podrobnejši vsebini poročila pooblaščenega aktuarja, 2001):

- ali zavarovalnica vodi primerne evidence za vrednotenje obveznosti iz zavarovanj;
- ali so oblikovane zavarovalno-tehnične rezervacije primerne za obveznosti, ki jih je zavarovalnica sprejela s pogodbami ali v povezavi z njimi;
- ali so oblikovane matematične rezervacije primerne za obveznosti, ki jih je zavarovalnica sprejela z dolgoročnimi pogodbami ali v povezavi z njimi, vključno z vsemi povečanji zaradi razporeditve dobička na podlagi pregleda finančnega stanja dolgoročnih zavarovanj;
- ali so bile obveznosti ocenjene skladno z določili sklepa o zavarovalno-tehničnih rezervacijah in sklepa o naložbah;
- ali premije in prihodki iz zavarovalnih pogodb, ki jih je zavarovalnica sklenila med letom, zadoščajo, da bo zavarovalnica lahko izpolnila svoje obveznosti;

- kolikšna je višina minimalnega kapitala zavarovalnice in vpliv predlagane delitve dobička ter poslovne politike na višino minimalnega kapitala in solventnost zavarovalnice.

Naziv aktuarja in pooblaščenega aktuarja je uvedel zakon o zavarovalnicah iz leta 1994. Aktuarji (Aktuarsko združenje) imajo tudi svoj poklicni kodeks, pri čemer jih pri delu zavezujejo predvsem poštenost, strokovnost in skrbnost.

2.4.3.2. Razlika med notranjim revizorjem in aktuarjem

Pooblašчени aktuarji postajajo pravzaprav notranji revizorji za področje aktuarstva. Njihove naloge so zelo specifične. Sestavljajo in preverjajo zavarovalniške podlage za izračun zavarovalnih premij ter zavarovalno-tehničnih rezervacij po predpisih in z vidika trajnega uresničevanja obveznosti iz zavarovalnih pogodb. V primerjavi z delom pooblaščenega aktuarja je področje dela notranjega revizorja širše, saj pokriva celotno poslovanje zavarovalnice, to je celoten procesni tok zavarovanja. Razlika je tudi v poročanju. Notranji revizor mora o svojih ugotovitvah iz pregledov obveščati upravo in nadzorni svet, aktuar pa mora razen omenjenih dveh obveščati še nadzornika, Agencijo za zavarovalni nadzor. Mnenje pooblaščenega aktuarja je neodvisno od mnenja pooblaščenega revizorja. Njegovo negativno mnenje pomeni, da zavarovalnica dolgoročno ne bo sposobna izpolnjevati obveznosti iz pogodb. Tako aktuarja kot tudi notranjega revizorja imenuje uprava zavarovalnice.

2.4.4. Pravni okvir urejanja zavarovalništva

Finančni sektor sodi gotovo med bolj nadzorovane gospodarske dejavnosti. Finančna regulacija zajema predpise (zakone in podzakonske akte), ki urejajo delovanje finančnega sektorja in z njimi predvideno delovanje organov države, ki skrbijo za nadzor nad preudarnim in varnim poslovanjem finančnih posrednikov.

Pravna urejenost slovenskega zavarovalništva je ob upoštevanju doseženega prehodnega obdobja za življenjska in premoženjska zavarovanja skladna s pravnim redom in usmeritvami EU za zavarovalništvo, in sicer glede ustanovitve, organiziranja in nadzora zavarovalnic ter strokovnih podlag za izvajanje zavarovanj in za upravljanje zavarovalnih naložb.

Zavarovalništvo je panoga, ki je razmeroma natančno urejena z državnimi predpisi. Slovensko zavarovalništvo je formalno že vstopilo v enotni zavarovalni trg Evrope.

- Zakon o zavarovalnicah (1994)

Zakon o zavarovalnicah (Uradni list RS, št. 13/2000) je bil sprejet septembra 1994. Temeljlil je predvsem na izkušnjah in tradiciji nemškega in avstrijskega zavarovalništva.

Zakon je opredeljeval samostojnost zavarovalnic v poslovanju in razvoju, delovanje zavarovalnic kot samostojnih gospodarskih objektov, upravljanje s sredstvi zavarovanja, dobiček kot cilj zavarovalnic, tržno okolje gospodarjenja in tržne kriterije uspešnosti poslovanja zavarovalnic, podjetniški koncept zavarovalne dejavnosti, ki se organizira s sredstvi v zasebni lastnini, zaščito zavarovancev, državni materialni nadzor nad poslovanjem zavarovalnic, omejeno možnost delovanja tujih vlagateljev in posebno varstvo zavarovancev v primeru nesolventnosti zavarovalnice.

Zakon je urejal tudi zavarovalni nadzor, ki so mu bila dana široka pooblastila za strokovni nadzor (zagotavljanje varnosti zavarovancem z aktuarsko presojo

zavarovanj in finančno presojo mej solventnosti zavarovalnic ter njihove kapitalske ustreznosti) ter določanje strategije in politike zavarovalne panoge. Slabost zakona je bila ravno pomanjkanje državnega nadzora na slovenskem zavarovalnem trgu.

- Zakon o zavarovalništvu (v nadaljevanju ZZavar)(2000)

Temeljni zakon, ki ureja vprašanja v zvezi z ustanavljanjem, poslovanjem, nadzorom in prenehanjem zavarovalnic, je Zakon o zavarovalništvu (ZZavar). Ta zavarovalnicam prinaša posebna pravila, pri čemer pa morajo zavarovalnice kot gospodarske družbe poslovati tudi v okviru zakonodaje, ki se uporablja za poslovanje gospodarskih družb na splošno.

Zakon o zavarovalništvu je bil sprejet 27. januarja 2000 in je začel veljati 3. marca 2000. S sprejetjem ZZavar je prenehal veljati Zakon o zavarovalnicah. ZZavar ureja področja zavarovalne dejavnosti v celoti in je temeljni akt za delovanje zavarovalniškega sistema v Republiki Sloveniji. ZZavar povzema ureditev EU. Tudi na področju nadzora ZZavar predpisuje strožja merila pri ugotavljanju kapitalske ustreznosti zavarovalnic ter oblikovanju zavarovalno-tehničnih rezervacij, kot pa so določena z direktivami EU (Agencija za zavarovalni nadzor, 2003). Težišče pomembnosti v ZZavar je peto poglavje, ki govori o obvladovanju tveganj in vključuje kapitalsko ustreznost, likvidnost, solventnost, oblikovanje zavarovalno-tehničnih rezervacij, kritno premoženje in kritni sklad.

S sprejetjem in izvajanjem Zakona o zavarovalništvu je slovensko zavarovalstvo stopilo na enotni evropski trg, za katerega je značilna splošna zasnova, ki omogoča prost pretok blaga, oseb, kapitala in storitev. Direktive s področja zavarovalništva je Slovenija vključila v svoj zakon. Temelj direktiv na enotnem zavarovalnem trgu EU je načelo enotnega dovoljenja, kar pomeni, da smejo zavarovalnice, ki imajo dovoljenje v eni državi, opravljati zavarovalne storitve tudi v drugi državi, ne da bi imele tam svojo hčerinsko družbo ali bi morale tam pridobiti dovoljenje za poslovanje. Potrebno je samo obvestilo nadzornemu organu. Tako se omogoča čezmejno poslovanje (Ivanušič, 2002, str. 143-161).

Uprava zavarovalnice mora skrbeti za nemoteno opravljanje zavarovalnih poslov, kar določa ZZavar v tretjem poglavju. V njem je posebna pozornost namenjena pogojem zavarovanja in obveščanju zavarovancev ob sklenitvi zavarovalne pogodbe in med njenim trajanjem. Že same zakonske določbe torej jasno kažejo pomembnost obveščanja poslovnih partnerjev - kupcev zavarovalnih storitev. ZZavar v ločenih poglavjih obravnava tudi poslovne knjige in poročila, zunanje revidiranje, notranje revidiranje, zavarovalne zastopnike in posrednike, zaupnost podatkov, zunanje nadzornike ter interesna združenja, kjer vključenost notranje revizije z vidika opravljanja klasičnih revizijskih postopkov, prepoznavanje tveganj ter svetovanja lahko bistveno pripomore k izboljšanju kakovosti vodenja in upravljanja zavarovalnice ter s tem k dodani vrednosti (ZZavar, 2000).

- Zakon o lastninskem preoblikovanju zavarovalnic (v nadaljevanju ZLPZ-1) (2002)

Prvi Zakon o lastninskem preoblikovanju zavarovalnic (v nadaljevanju ZLPZ) je bil sprejet januarja 2000 in je urejal lastninsko preoblikovanje družbenega kapitala v delniški družbah, katerih izključna dejavnost je bila opravljanje zavarovalnih in pozavarovalnih poslov (Uradni list RS, št. 13/2000). Zaradi dvomljivosti o ustavnosti in zakonitosti postopka sprejetja tega zakona ter spornosti pri načinu ugotavljanja razmerja med zasebnim in družbenim kapitalom v zavarovalnicah je bil leta 2002 sprejet nov zakon, s katerim se je zaključilo več kot desetletno obdobje tranzicije, ko ni bilo urejeno razmerje med družbenim in zasebnim kapitalom oziroma lastništvo slovenskih zavarovalnic.

- Zakon o gospodarskih družbah

Zavarovalnice spadajo med kapitalske družbe. Njihovo delovanje določa Zakon o gospodarskih družbah. Za zavarovalnice je pomemben predvsem tisti del zakona, ki predpisuje njihovo poslovanje. Zakon najbolj vpliva na pravnoorganizacijsko obliko zavarovalnic s tem, ko obravnava le delniško družbo.

- Slovenski računovodski standardi

Slovenski računovodski standardi so leta 1993 vsebinsko nadomestili zakone in predpise na področju računovodstva in so pravna podlaga za zavarovalništvo. Leta 2001 sprejeti novi Slovenski računovodski standardi so nadomestili stare iz leta 1993. Računovodstvo v zavarovalnicah obravnava 32. računovodski standard (Slovenski računovodski standard 32, 2001, 21 str.), ki ureja posebnosti pri vrednotenju sredstev in obveznosti ter merjenju in izkazovanju odhodkov, prihodkov, poslovnega izida in finančnih tokov zavarovalnice. Slovenski računovodski standardi so urejeni tako, da se lahko dopolnjujejo z novostmi iz računovodstva.

- Obligacijski zakonik

Obligacijski zakonik (2001) je začel veljati 1. 1. 2002 in tako nadomestil Zakon o obligacijskih razmerjih iz leta 1978. Obligacijski zakonik ureja celotno področje civilnega prava, eno poglavje pa je v celoti namenjeno zavarovalništvu.

Novosti v Obligacijskem zakoniku se nanašajo na spremembe nekaterih zavarovalnih pojmov z novimi in na veljavnost zavarovalne pogodbe. Zakon tako določa, da se, kadar premija ni plačana, zavarovalna pogodba razdre brez odpovednega roka. Če zavarovalec plača premijo po izteku roka, vendar v enem letu od zapadlosti premije, je zavarovalnica ob nastanku zavarovalnega primera dolžna plačati odškodnino.

2.4.5. Koristi od urejanja zavarovalništva

Na finančnem področju lahko v zvezi z urejanjem govorimo o različnih ciljih. Lahko si tudi nasprotujejo in imajo v različnih povezavah različno težo. Llewellyn (1990, str. 31-32) meni, da temeljne cilje urejanja lahko povzamemo takole:

- zagotoviti visoko stopnjo učinkovitosti v financah;
- zagotoviti stabilnost sistema in njegovo »varnost in trdnost«;
- zavarovati potrošnika pred izkoriščanjem in nevarnostjo finančnega propada;
- vzdrževanje celosti plačilnega sistema.

Največji vpliv ima urejanje oblik zavarovanja, cen in kapitalske ustreznosti zavarovalnic oziroma prenosa težišča na slednjo. To ima za posledico večjo konkurenco med zavarovalnicami, kar spodbuja inovativnost in nižje cene. Ureditev zavarovanja vpliva na zavarovance in tretje osebe, pa tudi na zavarovalnice in njihove lastnike ter državo.

3. Značilnosti življenjskega zavarovanja

3.1. Pojem in pomen življenjskega zavarovanja

Življenjsko zavarovanje je zavarovanje človekovega življenja za določeni pogodbeni dogodek in za dobo sklenjenega zavarovanja. Če nastane zavarovalni primer v pogodbenem roku, je zavarovalnica dolžna izplačati zavarovancu oz. določenemu upravičencu zavarovalno vsoto (Bijelić, 1998, str. 214).

Sklenitelji plačujejo dogovorjeno premijo, zavarovani so za dogovorjeno vsoto na dogovorjeni način ter za dogovorjeno zavarovalno dobo. Življenjsko zavarovanje omogoča posamezniku organiziranje lastnega sistema socialne varnosti, ki je prilagojen okoliščinam, kjer živi posameznik. Pojavlja se v različnih oblikah, kjer obstaja tudi možnost raznih kombinacij, ki zavarovancem omogočajo izbiro uresničevanja ciljev, ki jim je zavarovanje namenjeno.

Življenjsko zavarovanje se deli na *zavarovanje za primer smrti*, *zavarovanje za primer doživetja* ter *mešano zavarovanje*. Pri *zavarovanju za primer smrti* zavarovalnica ob smrti zavarovanca izplača določeno zavarovalno vsoto dedičem zavarovanca oziroma osebi, ki jo določi sklenitelj zavarovanja. Če zavarovanec preživi, se ta vsota izplača na koncu zavarovalne dobe. Pri *zavarovanju za primer doživetja* si sklenitelj zavarovanja želi zagotoviti sredstva za določeno obdobje (npr. za starost). Imetnik take police zavarovanje lahko prekine in iz varčevalnega dela dobi povrnjen del vplačanih premij. Pogosto se življenjska zavarovanja sklepajo mešano, kjer se sklene zavarovalna pogodba za primer smrti ali doživetja in ga imenujemo *mešano življenjsko zavarovanje* (Ivanjko, 1999, str. 24). Pri mešanem zavarovanju je zagotovljena obrestna mera zapisana v pogodbi, dodatna pa se oblikuje glede na gibanje tečajev vrednostnih papirjev (Levstik, 2001, str. 3).

Ena prvih inovacij je bilo prilagodljivo življenjsko zavarovanje (angl. *adjustable life insurance*). Tu se lahko na zahtevo stranke med trajanjem zavarovanja spremeni višina premije in zavarovalne vsote. Drugo je življenjsko zavarovanje s spremenljivim donosom (angl. *variable capital life insurance*, *variable life*, *unit linked life insurance*). Zanj je značilno, da se zavarovalna vsota oziroma odkupna vrednost spreminja glede na donose naložb na posebnem računu oziroma v skladu. Stranka lahko običajno izbira med različnimi možnostmi, kam naj zavarovalnica naloži njeno premijo (v delnice, obveznice ali v obe vrsti vrednostnih papirjev). Premije pri tej zavarovalni vrsti so prilagodljive ali pa fiksne. Zadnje je univerzalno življenjsko zavarovanje s spremenljivim donosom (angl. *variable universal life*, *flexible unit linked*). Premije so popolnoma prilagodljive, zavarovalna vsota in vrednost izplačila ob odpovedi se spreminjata glede na spremembe tržnih vrednosti izbranih vrednostnih papirjev. Poleg individualnih zavarovanj so se uveljavila tudi vzajemna, skupinska in kolektivna življenjska zavarovanja (Levstik, 2001, str. 4).

V Sloveniji se v zadnjih treh letih beleži hitra rast življenjskega zavarovanja s prevzemom naložbenega tveganja. Pri vlaganju v življenjsko zavarovanje, vezano na enote investicijskih skladov, je naložbena politika odvisna predvsem od stopnje tveganja, ki smo ga pripravljene sprejeti. Načeloma pa velja, da v začetku zavarovalnega obdobja tvegamo več, na koncu pa manj.

Naložbeno življenjsko zavarovanje ali zavarovanje, vezano na enoto investicijskih oziroma vzajemnih skladov, je kombinacija (klasičnega) življenjskega zavarovanja in varčevanja v bolj ali manj tveganih skladih. Premija je podobno kot pri mešanem življenjskem zavarovanju razdeljena na rizik in varčevalni del. Zavarovalni del vključuje življenjsko zavarovanje za primer smrti, varčevalni del premije pa se vse do konca zavarovanja plemeniti v enem ali več vzajemnih skladih in ob koncu zavarovalne dobe izplača v višini vrednosti premoženja v skladih. Glavna razlika med

zavarovanjema pa je, da pri naložbenem življenjskem zavarovanju zavarovanec prevzema naložbeno tveganje. To omogoča ustvarjanje možnih višjih donosov, kot bi jih dosegli pri mešanih zavarovalnih policah. Med prednostmi naložbenega življenjskega zavarovanja zavarovalnice poudarjajo preglednost (zavarovanec ima stalen vpogled v sredstva na naložbenem računu) in prožnost premije (zavarovanec določa premijo glede na zmožnosti, najnižja mesečna pa je odvisna od police). Povprečna doba zavarovanja je od 10 do 25 let. Življenjsko zavarovanje z naložbami v vzajemne sklade zavarovancu omogoči, da aktivno vstopi v naložbeno politiko svojega premoženja. Zavarovanec lahko po lastni presoji odloča, v katere sklade želi vlagati svoja sredstva.

Prihodnji donosi naložbenega življenjskega zavarovanja seveda niso znani, (zgolj) pretekli niso jamstvo. Eno izmed glavnih meril pri odločanju za neki sklad je tako njegova naložbena sestava (Kranjec, 2003, 1 str.).

Vzajemni sklad je skupno premoženje vlagateljev, za katerega skrbi družba za upravljanje. Ta razprši premoženje vlagateljev v različne oblike naložb, torej v delnice, obveznice, nepremičnine in drugo in s tem zagotavlja varnost naložb. Cilj vzajemnega sklada je povečevanje njegove vrednosti ter posledično povečevanje premoženja vlagateljev.

Vzajemni skladi se med seboj ločijo po naložbeni strukturi, pri čemer se lahko izbira med delniškimi, obvezniškimi in uravnoveženimi vzajemnimi skladi. Glavno vlogo igra razmerje med delnicami in obveznicami. Delnice so dolgoročno najdonosnejše naložbe, obveznice pa veljajo za varnejše tudi na krajši rok, vendar so nekoliko manj donosne naložbe. Uspešnost vzajemnega sklada predstavlja donos, ki je odvisen od naložbene politike sklada oziroma gibanja tečajev vrednostnih papirjev, ki sestavljajo posamezni vzajemni sklad.

3.2. Narava in struktura premije življenjskega zavarovanja

Obvladovanje stroškov je eden ključnih elementov uspešnega delovanja zavarovalnice. Po eni strani želijo stranke kvalitetno storitev po najnižji možni ceni, po drugi strani pa morajo zavarovalnice vračunati v premijo stroške, ki omogočajo konkurenčnost ter pokrijejo obratovalne stroške.

Posebnost stroškov v povezavi z življenjskim zavarovanjem je, da nastajajo neenakomerno med trajanjem zavarovanja. Visokim začetnim stroškom sledijo med trajanjem zavarovanja sorazmerno nižji obnovitveni ter nekoliko višji cenilni stroški.

Osnovno kritje pri zavarovalni skupini življenjskih zavarovanj je kritje rizika smrti. Osnovnemu kritju pa lahko na različne načine vkomponiramo tudi nekatere druge rizike, ki dopolnjujejo osnovno kritje. Po prvem načinu nov rizik dodamo k osnovnemu kritju kot dodatno zavarovalno kritje (Black, Skipper, 1987, 608 str.). Primer take oblike zavarovanja je v Sloveniji zelo popularno mešano življenjsko zavarovanje z dodatnim nezgodnim zavarovanjem. Značilnost dodatnega zavarovalnega kritja je, da ne obstaja kot samostojno kritje, temveč samo v povezavi z osnovnim kritjem (se seštejeta). Po drugem načinu pa lahko nov rizik priključimo k osnovnemu kritju tudi kot jezdec na osnovni rizik. Tudi v Sloveniji poznamo takšne oblike zavarovalnih produktov. Tak primer je kritje rizika nekaterih bolezni, ki včasih pospešijo izplačilo zavarovalne vsote. Pri tej obliki se zavarovalni premiji osnovnega kritja ter jezdeca ne seštevata, temveč je dodatna premija jezdeca sestavni del nevarnostne premije osnovnega kritja.

Zavarovalna premija je navznoter razčlenjena na sestavne dele, v smislu različnih funkcij, ki jih zavarovalnica opravlja. Tako na primer premija za mešano življenjsko zavarovanje ni namenjena samo polnjenju matematične rezervacije, temveč tudi

financiranju vseh ostalih funkcij, ki jih v zvezi s takim zavarovanjem izvaja zavarovalnica (na primer izravnavi rizika, kritju stroškov). Razdelitev postane pomembna takrat, kadar opazujemo, kolikšen delež celotne premije, ki jo plača zavarovalec, se nameni za oblikovanje matematične rezervacije. Kadar je dodatno zavarovanje take oblike, da ne prispeva k večanju matematične rezervacije, je treba to upoštevati (tako je na primer dodatno nezgodno zavarovanje, ki je priključeno osnovnemu mešanemu življenjskemu zavarovanju).

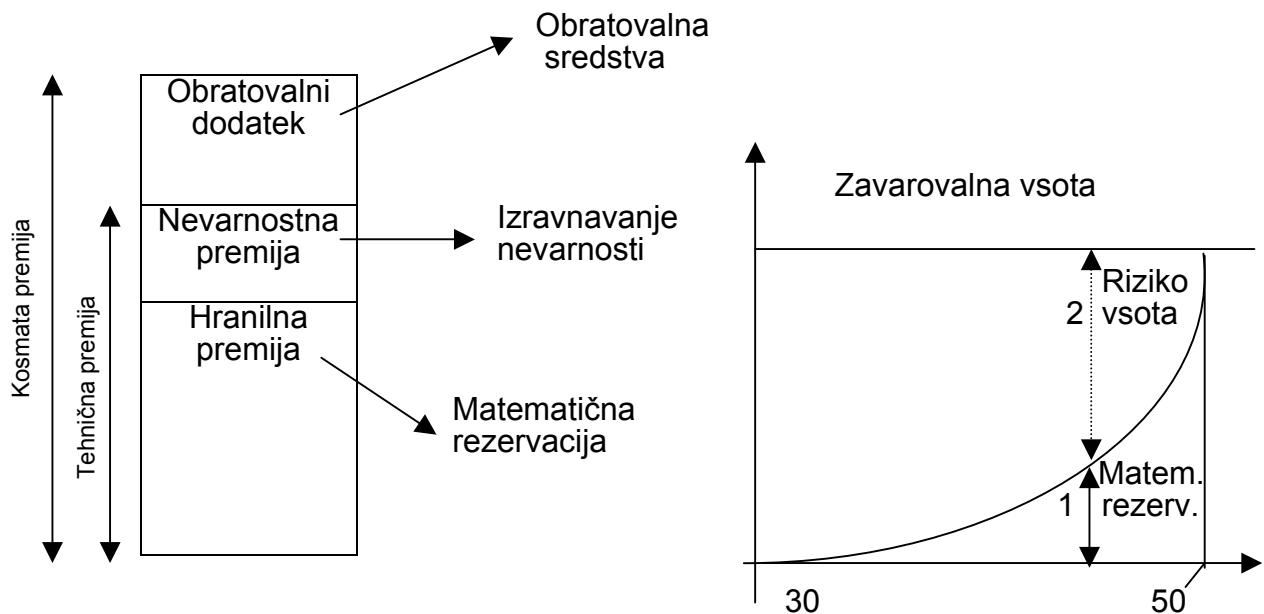
Obratovalni dodatek je del kosmate zavarovalne premije, ki je vračunan za pokrivanje obratovalnih stroškov in za morebitni vračunani dobiček (SRS 32.42, 2001). Z njim se pokrivajo stroški pridobivanja zavarovanja, amortizacija sredstev, potrebnih za obratovanje, stroški dela ter ostali obratovalni stroški. Ta sredstva so last zavarovalnice. V nasprotju s tem pa je funkcionalna premija kot del kosmate zavarovalne premije namenjena uresničevanju funkcije zavarovanja in s tem lasti zavarovalcev. Delež obratovalnega dodatka v kosmati zavarovalni premiji je večji pri daljših zavarovalnih dobah in mnogo višji pri zavarovanju za primer smrti (torej zavarovanje brez varčevalne komponente) kot pri mešanem življenjskem zavarovanju. Delež obratovalnega dodatka v kosmati premiji se pri mešanem življenjskem zavarovanju pri zavarovalni dobi 30 let giblje od nekaj manj kot 15 % pa vse do 31 % (Medved, 1998, str. 141).

Pri življenjskih zavarovanjih je funkcionalna premija že enaka tehnični premiji, saj premija življenjskih zavarovanj ponavadi ne vsebuje dodatka za prevencijo in represijo. Funkcionalno premijo razdelimo nadalje na nevarnostno premijo in hranilno premijo. Osnovna funkcija nevarnostne premije je ustvarjanje ustreznih sredstev za nadomeščanje škod, nastalih v poslovnem letu. Hranilna premija pa daje pri življenjskih zavarovanjih sredstva za oblikovanje matematičnih rezervacij (Medved, 1998, str. 134-146).

Kosmata zavarovalna premija je odvisna od naslednjih parametrov: pristopne starosti zavarovanca; to je starosti ob sklenitvi zavarovalne pogodbe, obratovalnega dodatka, zavarovalne dobe ter vkalkulirane obrestne mere, ki jo imenujemo tudi tehnična obrestna mera. Pri zavarovanjih s hranilnim delom premije je tehnična obrestna mera zelo pomembna, saj predstavlja zagotovljeno donosnost sredstev matematične rezervacije. Višja, ko je tehnična obrestna mera, večja je obveznost zavarovalnice iz zavarovalne pogodbe oziroma cenejša je zavarovanje z vidika zavarovalca.

Kosmata zavarovalna premija pri življenjskih zavarovanjih je sestavljena iz treh delov. Vsak od teh sestavnih delov preskrbuje denar za določen namen in je namensko vezan. Samo hranilni del premije pa ima tudi varčevalno funkcijo. Grafični prikaz omenjenega na primeru mešanega življenjskega zavarovanja je na Sliki 1.

Slika 1: Sestava in namenskost kosmate zavarovalne premije mešanega življenjskega zavarovanja

- 1....tvori se iz hranilne premije in obresti
- 2....pokrije se iz nevarnostne premije portfelja

Vir: Medved, 1998, str. 138.

3.3. Prevezemanje tveganja jamstva pri življenjskih zavarovanjih

Višina premije življenjskih zavarovanj, zavarovalna vsota za smrt in minimalna višina rente je pri zavarovanjih, ki jih ponujajo slovenske zavarovalnice, običajno zajamčena ob sklenitvi zavarovanja za celotno zavarovalno dobo, ki pri rentnih in pokojninskih zavarovanjih lahko traja tudi 60 in več let. Ključna parametra za določitev cene teh zavarovanj sta pričakovana donosnost oblikovanih sredstev matematičnih rezervacij in verjetnost smrti med trajanjem zavarovanja. Z jamstvom cene zavarovanja torej zavarovalnice jamčijo minimalno donosnost in stopnjo umrljivosti za celotno zavarovalno dobo. Zavarovalnice so pri tem izpostavljene tveganju, ki naj bi se praviloma zrcalilo v ceni zavarovanja.

3.3.1. Zajamčena donosnost

Že v prejšnjih poglavjih sem omenila, da je višina matematičnih rezervacij poleg drugih dejavnikov odvisna tudi od predvidene donosnosti (tehnična obrestna mera) sredstev matematičnih rezervacij, kar vpliva tudi na določitev cen zavarovanja. Večja, ko je tehnična obrestna mera, cenejše je zavarovanje.

Tveganje ob jamstvu minimalne donosnosti je ponavadi največje pri rentnih zavarovanjih zaradi povprečno najdaljšega trajanja. Če npr. zavarovalnica pri

določitvi višine rente predpostavi, da bo na vsako vplačano premijo po odbitju stroškov dosegla realno donosnost v višini npr. 3,25 % (60-odstotna donosnost državnih vrednostnih papirjev) od vplačila do smrti zavarovanca ali prekinitve zavarovanja, potem predstavlja tveganje za zavarovalnico padec obrestnih mer pod 3,25 %.

3.3.2. Jamstvo umrljivosti

Za določitev cene življenjskih zavarovanj je ključnega pomena ocena o verjetnosti smrti zavarovanca v posameznem trenutku med trajanjem zavarovanja. Ker je večina življenjskih zavarovanj dolgoročna, je za ustrezno vrednotenje tveganja smrti treba oceniti umrljivost v prihodnosti, vse do poteka zavarovalne dobe.

Umrlijivost v zadnjih desetletjih v Sloveniji in drugod v razvitem svetu močno upada (Tablice umrljivosti prebivalstva Slovenije, 1997). Napovedi o tem, kakšna bo umrljivost v prihodnjih desetletjih, so zato precej negotove. Hkrati s povečano negotovostjo projekcij se povečuje tudi tveganje zavarovalnic, ki jamčijo stopnjo smrtnosti.

Z vidika tveganja ločimo dve vrsti zavarovanja: tista, pri katerih je upadanje smrtnosti v prid zavarovalnice, in tista, pri katerih je upadanje smrtnosti v škodo zavarovalnice. V prvo skupino spadajo zavarovanja z izplačilom ob smrti (mešana življenjska zavarovanja in zavarovanja za primer smrti), v drugo skupino pa rentna zavarovanja. Tveganju ob jamstvu obrestne mere in smrtnosti je zavarovalnica torej najbolj izpostavljena pri rentnih zavarovanjih, zaradi njihove dolgoročnosti in trenda upadanja.

Pravilnik o oblikovanju matematičnih rezervacij podobno kot v številnih drugih evropskih državah omejuje največjo umrljivost, ki jo zavarovalnice pri vrednotenju rentnih zavarovanj še smejo upoštevati. Pri nas so to nemške rentne verjetnosti smrti iz leta 1988, imenovane DAV87R. Po dostopnih podatkih jih večina slovenskih zavarovalnic uporablja tako pri določitvi cene kot rezervacij za rentna zavarovanja (Eržen, 2002).

3.4. Dinamika rasti življenjskega zavarovanja

Na slovenskem zavarovalnem trgu je leta 2002 delovalo enajst zavarovalnic, dve pozavarovalnici in šest pokojninskih družb. Samo ena, to je Vzajemna zdravstvena zavarovalnica, d. v. z., deluje kot družba za vzajemno zavarovanje. Ostale so delniške družbe, ki so vse, razen treh, v lasti domačega kapitala. Razen dveh se vse zavarovalnice ukvarjajo tako s premoženjskimi kot tudi z življenjskimi zavarovanji (klasične zavarovalnice). Dve sta bili specializirani za življenjsko zavarovanje. Zavarovalnica sme po novem ZZavar (2000) opravljati samo zavarovalne posle v eni od naslednjih dveh zavarovalnih skupin: ali v skupini življenjskih zavarovanj ali v skupini premoženjskih zavarovanj.

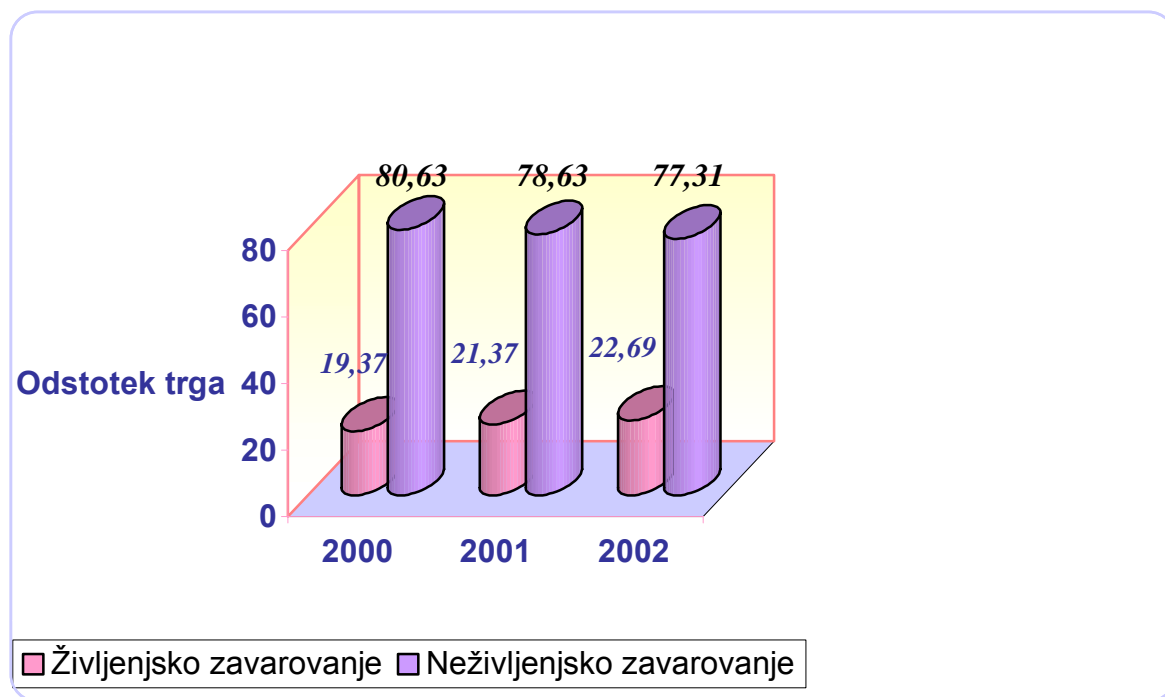
Na slovenskem zavarovalnem trgu je razmerje med življenjskimi in neživljenjskimi zavarovanji še vedno v veliko korist neživljenjskih oz. premoženjskih zavarovanj (Slika 3), čeprav življenjska zavarovanja danes uvrščamo med najhitrejše rastoča zavarovanja pri nas.

V obdobju od 1. 1. 2002 do 31. 12. 2002 se je v primerjavi z enakim obdobjem preteklega leta obračunana kosmata zavarovalna premija povečala za realnih 6,8 %, kar pritrjuje splošno dobrim obetom razvoja panoge. Glede na obračunano kosmato

zavarovalno premijo predstavljajo premoženjska zavarovanja 77,31 % ter življenjska zavarovanja 22,69 % trga (glej Sliko 2).

Slika 2: Delež življenjskih in neživljenjskih zavarovanj v Sloveniji

Vir: Statistični zavarovalniški bilten, 2003.

Slovenija zaostaja za EU predvsem po deležu življenjskih zavarovanj in po višini vplačanih premij za tovrstna zavarovanja na prebivalca. Povprečna premija življenjskega zavarovanja na prebivalca je v Sloveniji desetkrat manjša od povprečne evropske. Na zavarovalniškega delavca v EU znaša dobrih 595 tisoč evrov, pri nas pa nekaj manj kot 51 tisoč evrov (Weiss, 2003, 1 str.). Do izenačitve deleža življenjskih in neživljenjskih zavarovanj na slovenskem zavarovalnem trgu naj bi predvidoma prišlo po letu 2010 (Statistični zavarovalniški bilten, 2002, str. 43).

Tabela 1: Obseg prodaje življenjskih zavarovanj med letoma 1999 in 2002

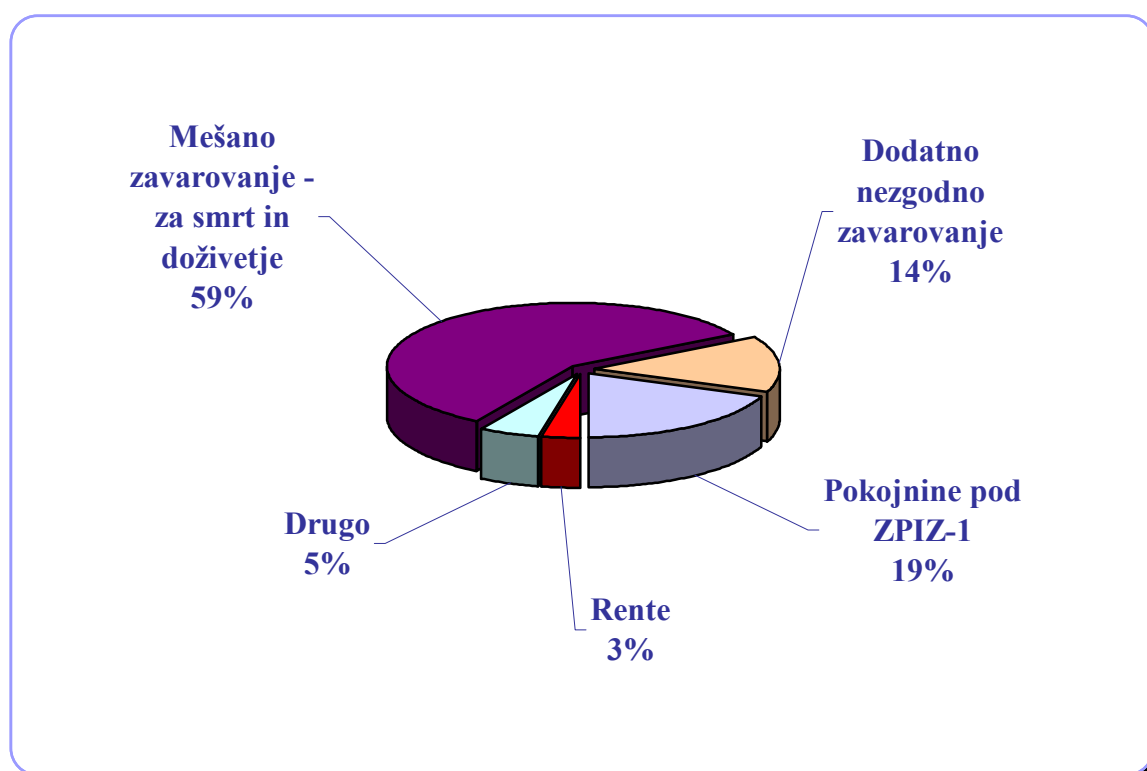
Leto	Zavarovalna premija življenjskih zavarovanj (v mio SIT)	Nominalna rast bruto premije živ. zavarovanj (v %)	Delež bruto premije življenjskih zavarovanj v BDP (v %)
1999	30.909.487	117,4	0,85
2000	37.360.692	120,9	0,92
2001	49.163.930	131,5	1,08
2002	60.562.196	123,2	1,15

Vir: Slovensko zavarovalno združenje, 2003

V Sloveniji je na področju življenjskih zavarovanj še veliko manevrskega prostora. Delež življenjskih zavarovanj v slovenskem BDP je leta 2002 presegel 1,1 odstotka (glej Tabela 1), primerljiv delež v državah EU presega šest odstotkov. Tudi v skupni zavarovalni premiji se delež življenjskih zavarovanj vztrajno večja. Konec leta 2002 je bil 22,7-odstoten, kar je dobra tretjina povprečnega evropskega deleža (v Latviji, denimo, je bil ta lani le 4,1-odstoten, v drugem ekstremu, Finski, pa 79,2-odstoten). Trg življenjskih zavarovanj se je v EU lani povečal za pet odstotkov (na 854,7 milijarde evrov premije), pri nas pa skoraj za četrtno.

Pričakovati je, da se bo v prihodnje nujno povečeval delež življenjskih zavarovanj v portfelju slovenskih zavarovalnic, kar pa je odvisno predvsem od kupne moči prebivalstva in sposobnosti prebivalstva za prihranke ter davčne politike države. Ta za zdaj spodbuja le dodatno prostovoljno pokojninsko zavarovanje, ne pa življenjskih in rentnih zavarovanj zavarovalnic (Gorišek, 2002, str.17-18).

Slika 3: Premijska sestava življenjskih zavarovanj leta 2002

Vir: Slovensko zavarovalno združenje, 2003. (Slovenski zavarovalniški bilten 2003)

Slika 3 nam prikazuje deleže posameznih zavarovalnih vrst v skupini življenjskih zavarovanj. Zavarovalnice so največ premije, in sicer 58,10 %, zbrale z mešanim zavarovanjem za nevarnosti smrti in doživetja.

Pri življenjskem zavarovanju, vezanem na enote investicijskih skladov, je pomembno tudi kritje za primer smrti, ki je zapisano v zavarovalni polici in je praviloma nižje kot pri klasičnih življenjskih zavarovanjih. Če pa dobroimetje naložbenega dela zavarovalno vsoto preseže, dobijo upravičenci ob zavarovančevi smrti zbrana sredstva (Weiss, 2003, 1 str.).

V naslednji tabeli (Tabela 2) prikazujem rast življenjskega zavarovanja, vezanega na enote investicijskih skladov. V prvem polletju leta 2003 smo glede na leto 2002 beležili že 2/3 vplačanih kosmatih premij.

Tabela 2: Obseg življenjskih zavarovanj, vezanih na enote investicijskih skladov

	2001	2002	polletje 2003
Kosmate premije (v mio SIT)	4.724	8.951	5.633
Kosmate odškodnine (v mio SIT)	0,48	46,71	25,28

Vir: Slovensko zavarovalno združenje, 2. 12. 2003.

Iz Tabele 3 je razvidno, da je bilo leta 2002 med življenjskimi zavarovanji sklenjenih največ mešanih zavarovanj (481.102 polic), to pomeni za smrt in doživetje. S temi policami so zavarovale 566.045 zavarovancev. Število polic za to zavarovanje se je leta 2002 glede na prejšnje leto povečalo za 41 %, število zavarovanih oseb pa za 32,4 %. Dodatno nezgodno zavarovanje je bilo sklenjeno k 376.534 policam življenjskega zavarovanja, z njimi pa je bilo zavarovanih 452.155 zavarovancev. Število polic, na katerih je sklenjeno dodatno nezgodno zavarovanje, se je leta 2002 v primerjavi z letom prej zmanjšalo za 2,5 %, medtem ko se je število zavarovancev povečalo za 0,2 %. Leta 2002 je bil opazen visok porast števila polic, pri katerih zavarovanci prevzemajo naložbeno tveganje. Število polic za življenjsko zavarovanje, vezano na enoto investicijskih skladov, se je s 33 polic v predhodnem letu povečalo na 5.764 polic, število zavarovancev pa z 39 na 6.393. Opazen je bil tudi porast sklenjenih zavarovanj za zavarovanja nevarnosti smrti in za zavarovanja za doživetje.

Dinamična analiza naložbene dejavnosti naših zavarovalnic kaže, da se čedalje bolj približujejo povprečju držav EU. Vzrokov za obstoječe stanje je več: odsotnost naložbenih možnosti na domačem finančnem trgu oz. nerazvitost domačega kapitalnega trga, pasivna naložbena politika domačih zavarovalnic v preteklosti, slaba organizacija naložbene dejavnosti v domačih zavarovalnicah v preteklosti; odsotnost take naložbene dejavnosti, ki bi pri izbiri posameznih naložbenih kategorij sistematično upoštevala kriterije likvidnosti, donosnosti, izpostavljenosti tveganju ter dolgoročno poslovno politiko zavarovalnice.

Tabela 3: Število polic in število zavarovancev za leto 2001 in 2002 za zavarovalno skupino "Življenjska zavarovanja"

Zap. št.	Vrsta zavarovalne pogodbe	2001		2002		indeks 2002/2001	
		Število		Število		Število	
		polic	zavarovancev	polic	zavarovancev	polic	zavarovancev
1	SKUPAJ (2+11+12+15 + 16)	829.346	985.328	1.041.641	1.206.914	1,256	1,225
2	Življenjsko zavarovanje (3 do 10)	785.461	939.928	966.419	1.131.308	1,230	1,204
3	- zavarovanje za smrt	3.955	4.719	6.489	7.953	1,641	1,685
4	- zavarovanje za doživetje	1.846	2.558	3.464	4.789	1,876	1,872
5	- zavarovanje za smrt in doživetje (mešano zavarovanje)	341.225	427.550	481.102	566.045	1,410	1,324
6	- rentno zavarovanje (razen 7)	18.201	19.578	19.081	20.673	1,048	1,056
7	- rentno zavarovanje - izplačila po pokojninskih načrtih po ZPIZ-1	0	0	0	0		
8	- dodatno nezgodno zavarovanje	386.040	451.252	376.534	452.155	0,975	1,002
9	- prost. pokoj. in invalidska zavarovanja (razen 7 oz. 14 oz. 18)	33.983	33.983	79.747	79.691	2,347	2,345
10	- vsa druga življenjska zavarovanja	211	288	2	2	0,009	0,007
11	Zavarovanje za primer poroke oz. rojstva	2.096	2.096	2.176	2.176	1,038	1,038
12	Življenjsko zavarovanje vezano na enote investicijskih skladov (13+14)	33	39	5.764	6.393	174,667	163,923
13	- življenjsko zavarovanje vezano na enote investicijskih skladov po ZZavar	33	39	5.764	6.393	174,667	163,923
14	- življenjsko zavarovanje vezano na enote investicijskih skladov po ZPIZ-1	0	0	0	0		
15	Tontine	0	0	0	0		
16	Zavarovanje s kapitalizacijo izplačil (17 + 18)	41.756	43.265	67.282	67.037	1,611	1,549
17	- zavarovanje s kapitalizacijo izplačil po ZZavar	0	0	0	0		
18	- zavarovanje s kapitalizacijo izplačil po ZPIZ-1	41.756	43.265	67.282	67.037	1,611	1,549

* ne vsebuje cenilnih stroškov

Vir: Statistični zavarovalniški bilten 2003 (Obrazec St – 19)

V strukturi naložb kritnih skladov v Tabeli 4 prevladujejo naložbe v državne papirje in vrednostne papirje, za katere jamči država v višini 49,8 %, druge dolžniške vrednostne papirje 25,8 %, bančne vloge 16,7 % in lastniške vrednostne papirje 6,1 %. Izboljšalo se je tudi razmerje vrednosti naložb kritnega premoženja do obračunane zavarovalne premije, in sicer z 0,96 leta 1998 na 1,44 leta 2002. V strukturi naložb glede na vir financiranja so se od leta 1995 najbolj povečale naložbe kritnih skladov, ki z 168.821 mio SIT predstavljajo že 46 % naložb kritnega premoženja (Statistični zavarovalniški bilten, 2002). Stanje naložb kritnih skladov se je konec leta 2002 v primerjavi s predhodnim letom povečalo za 45.039 mio SIT oziroma realno za 27,2 %. Povečanje naložb kritnih skladov znaša 79,4 % obračunanih čistih prihodkov od zavarovalnih premij za življenjska zavarovanja. Pokritost matematičnih rezervacij z naložbami kritnih skladov (106,5 % leta 2001 in 111,9 % leta 2002) je ustrezna, kar pomeni, da je segment življenjskih zavarovanj v zavarovalništvu kot celoti saniran in da je postal ta del zavarovalne dejavnosti varen. Agencija (oziroma še prej Urad RS za zavarovalni nadzor) je naložbam kritnih skladov že od začetka posvečala posebno skrb in od zavarovalnic zahtevala, da pri oblikovanju in naložbah kritnih skladov dosledno spoštujejo zahteve in omejitve zakona.

Tabela 4: Struktura naložb kritnih skladov v obdobju 1998-2002 (vsi zneski so v mio SIT na dan 31.12.)

	1998	%	1999	%	2000	%	2001	%	2002	%
Državni papirji*	21.470	44,5	31.264	46,7	45.298	49,8	54.346	43,9	83.995	49,8
Nepremičnine	2.014	4,2	1.930	2,9	2.060	2,3	1.560	1,3	608	0,4
Posojila	304	0,6	300	0,4	460	0,5	470	0,4	904	0,5
Dolžniški vrednostni papirji	4.739	9,8	7.907	11,8	19.033	20,9	30.861	24,9	43.558	25,8
Lastniški vrednostni papirji	1.098	2,3	2.311	3,4	4.811	5,3	6.385	5,2	10.321	6,1
Depoziti v bankah	18.646	38,6	23.231	34,7	19.058	21,0	29.407	23,8	28.185	16,7
Ostalo	1	0,0	71	0,1	232	0,3	753	0,6	1.250	0,7
Skupaj	48.272	100	67.014	100	90.952	100	123.782	100	168.821	100

*državni papirji in vrednostni papirji za katere jamči država (1998-2002, državni papirji in posojila z državnim jamstvom)

Vir: Agencija za zavarovalni nadzor, 2002.

Zavarovalnice oblikujejo matematične rezervacije v višini sedanje vrednosti ocenjenih bodočih obveznosti zavarovalnice, zmanjšanih za ocenjeno sedanjo vrednost bodočih premij, ki bodo vplačane na podlagi sklenjenih zavarovanj. Čiste matematične rezervacije zavarovalnic, ki sklepajo življenjska zavarovanja, so znašale 31. 12. 2002 150.928 mio SIT (glej Tabela 5). Pozavarovalnice niso oblikovale matematičnih rezervacij.

Tabela 5: Struktura čistih zavarovalno – tehničnih rezervacij zavarovalnic in pozavarovalnic v obdobju 1998-2002 (vsi zneski so v mio SIT na dan 31. 12.)

	2001	%	2002	%
Prenosne premije	51.193	16,3	60.120	16,0
Matematične rezervacije	116.149	37,1	150.928	40,1
Skodne rezervacije	93.540	29,9	105.445	28,0
Rezervacije za bonuse in popuste	2.558	0,8	3.391	0,9
Izravnalne rezervacije	37.081	11,8	39.036	10,4
Ostale tehnične rezervacije	12.656	4,0	17.295	4,6
Skupaj	313.177	100	376.215	100

Vir: Agencija za zavarovalni nadzor, 2003a.

V primerjavi z državami EU še nismo dosegli razmerja med naložbami življenjskih in naložbami premoženjskih zavarovanj, ki bi bil v prid naložb sredstev življenjskih zavarovanj. Prav tako je razmerje med obsegom naložb in zbrano premijo življenjskih zavarovanj še vedno precej pod povprečjem držav EU (države EU I. 1998 9,2 : 1; Slovenija I. 2002 3,4 : 1), in to predvsem zaradi mlajšega portfelja življenjskih in rentnih zavarovanj slovenskih zavarovalnic in drugačne strukture zavarovanj glede na trajanje pogodbe (Agencija za zavarovalni nadzor, 2003).

Kot kažejo statistični podatki, svetovno gospodarstvo, družbeni trendi in določene lokalne spremembe na fiskalnem področju obetajo svetlo prihodnost za življenjsko zavarovanje v Sloveniji.

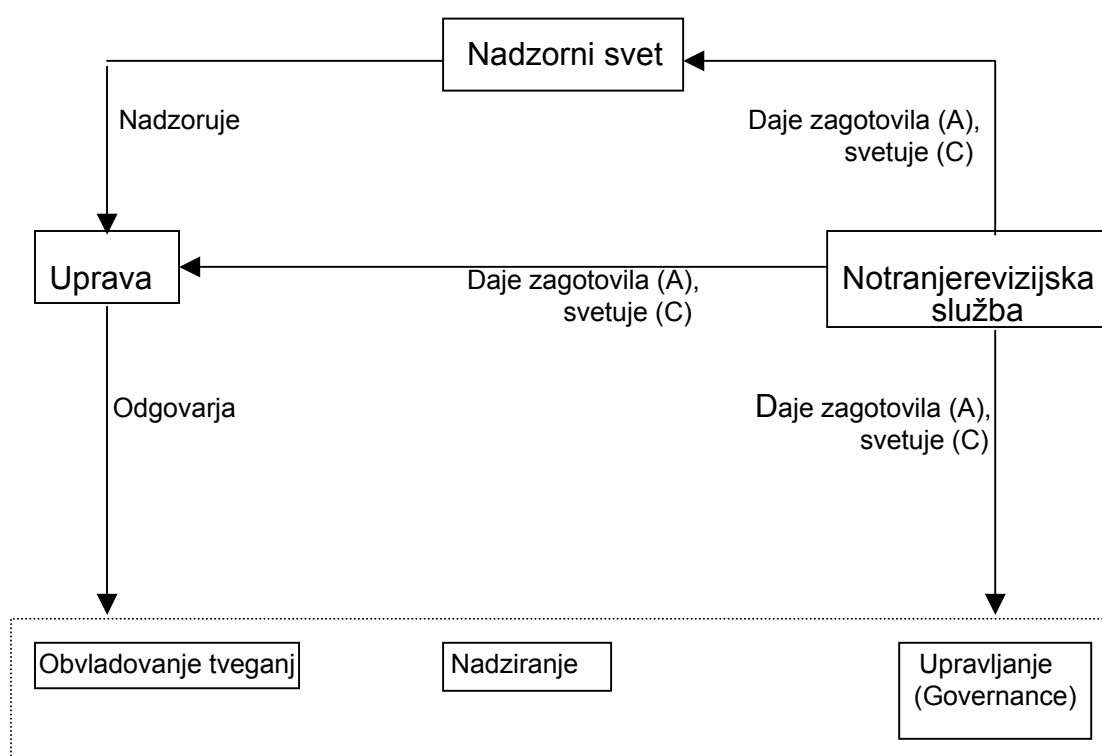
4. Notranje revidiranje poslovanja zavarovalnic

Pred začetkom revidiranja določenega področja v družbi mora notranji revizor zelo dobro poznati samo področje revidiranja, kot tudi njegovo povezanost z ostalimi. Revizor si mora ustvariti celotno sliko poslovanja oz. procesni tok storitev ali proizvodov. V nadaljevanju se zato najprej osredotočim na pomen notranjega revidiranja, ki je enak vsem notranjerevizijskim službam. Za primer predstavljam NLB Vito, življenjsko zavarovalnico, ustanovljeno s skupnim vlaganjem (50 : 50) Nove Ljubljanske banke in belgijske bančno-zavarovalne hiše KBC. Predstavitev bo v pomoč notranjim revizorjem pri oblikovanju revizijskega programa.

4.1. Pojem notranjega revidiranja

Standardi strokovnega ravnanja pri notranjem revidiranju (Slovenski inštitut za revizijo, 2003, str. 1) opredeljujejo notranje revidiranje kot »neodvisno in nepristransko dejavnost dajanja zagotovil in svetovanja; namenjena je povečanju koristi in izboljševanju delovanja organizacije. Organizaciji pomaga uresničevati njene cilje s spodbujanjem premišljenega, urejenega načina vrednotenja in izboljševanja uspešnosti postopkov ravnanja s tveganjem ter njegovega obvladovanja in upravljanja.« Gre za obliko posrednega vodstvenega nadzora, ki postaja vse bolj svetovalna dejavnost z namenom dodajanja vrednosti in izboljšanja organizacijskih funkcij (Whittington, Pany, 2001, str. 776).

Slika 4: Notranje revidiranje

A: Daje zagotovila (Assurance)
C: Svetuje (Consulting)

Vir: Kolar, 2001, str. 13.

Notranji revizorji niso odgovorni za aktivnosti, ki jih revidirajo. Delujejo po strokovnih standardih in načelih poklicne etike notranjih revizorjev. Na Sliki 4 je predstavljena predelitev notranjega revidiranja, ki zajema obvladovanje tveganj, nadziranje in upravljanje.

Notranje revidiranje je sestavni del sistema notranjega nadzora poslovanja. Ali natančneje: to je funkcionalno sredstvo, s katerim poslovodni organ dobi zagotovilo iz notranjega vira, da notranje kontrole delujejo učinkovito in dosegajo cilje notranjega kontroliranja.

Narava dela notranje revizije (Standardi notranjega revidiranja, 2003):

- pomaga organizaciji pri ravnanju s tveganji (2110, 2110.A1):
  - s prepoznavanjem in ovrednotenjem pomembnih izpostavljenosti tveganju,
  - s prispevanjem k izboljšanju ureditve ravnanja s tveganjem in obvladovanja tveganja,
  - s spremljanjem in vrednotenjem uspešnosti ureditve ravnanja s tveganjem;
- pomaga organizaciji vzdrževati uspešne načine obvladovanja z (2120):
  - z ovrednotenjem njihove uspešnosti in učinkovitosti,
  - s pospeševanjem nenehnega izboljševanja kontrolnega (obvladovalnega) okolja³.

Naloga notranjih revizorjev je, da vodstvu dajejo hitre, stalne in točne podatke o ustreznosti in delovanju notranjih kontrol, priporočila za njihovo izboljšanje, in z nasveti pomagajo pri izvajanju sprejetih ukrepov. Naloga vodstva je, da vzpostavi uspešen, učinkovit in gospodaren sistem notranjih kontrol.

Cilji notranjega revidiranja so:

- na podlagi ocene tveganj, ki lahko vplivajo na doseganje ciljev organizacije, pripraviti ustrezen načrt notranjega revidiranja;
- opredeliti in ovrednotiti vodstvene in kontrolne mehanizme, namenjene doseganju ciljev organizacije, z vidika njihove smotrnosti (gospodarnosti, učinkovitosti in uspešnosti);
- obveščati vodstvo o svojih ugotovitvah in dajati priporočila.

Predmet notranjega revidiranja so lahko vsi sistemi, postopki, dogodki in dejavnosti podjetja. Notranje revidiranje zagotavlja neodvisno in nepristransko svetovanje vodstvu za boljše obvladovanje tveganj, izvajanje notranjih kontrol in postopkov poslovanja, zlasti pri razvoju novih sistemov in postopkov.

4.1.1. Vloga notranjih kontrol

Notranje kontrole so v delovne procese vgrajene kontrole, ki so namenjene preprečevanju in odkrivanju napak in usmerjanje k pravilnemu izvajanju procesa.

Notranje kontrole so sestavni del upravljanja in vodenja gospodarskih družb, njihov namen je zaščita finančne integritete. Osnovni pogoj uspešnega delovanja notranjih kontrol je, da se vsi zaposleni, posebej pa uprava, ki jim mora nameniti pomembno

---

³ Obvladovalno okolje ima naslednje sestavine:

- neoporečnost in etične vrednote,
- način razmišljanja poslovodstva in njegov slog delovanja,
- organizacijski ustroj,
- dodeljevanje pooblastil in odgovornosti,
- usmeritve pri ravnanju z ljudmi in ravnanje z njimi ter
- usposobljenost osebja.

vlogo⁴, zavedajo njihove pomembnosti. Vodstvo je tisto, ki vzpostavi notranje kontrole z namenom, da bodo poslovni cilji uresničeni, poročanje o poslovnih rezultatih resnično in pošteno in poslovanje usklajeno z zakoni in z drugimi pravili. Odnos zaposlenih do kontrol je odvisen od okolja kontroliranja, ki ga predstavlja filozofija vodenja in stil delovanja, etične norme in neoporečnost, nadzorni svet in revizijski odbor, organizacijska struktura, porazdelitev pooblastil in odgovornosti ter usmeritve in postopki kadrovanja. Ustroj notranjih kontrol je celovit okvir sestavin notranjega kontroliranja, ki zagotavljajo ustrezno uresničevanje ciljev gospodarske družbe: transparentne podjetniške odločitve, vzorni zaposleni, členitev pooblastil in odgovornosti, fizično varovanje sredstev, računovodske kontrole, redno izdelovanje obdobjnih poročil. Prednostni cilji notranjega kontroliranja so zagotoviti zanesljivost in neoporečnost informacij, skladnost z usmeritvami, načrti, postopki, zakonskimi ter drugimi predpisi, varovanje premoženja, doseganje postavljenih poslovnih ciljev (Študijsko gradivo SIR, 2002).

Notranje kontrole s svojim stalnim delovanjem preprečujejo poslovna tveganja. V zvezi s tveganji se pojavljajo vprašanja, kaj tveganja so, kje nastajajo in kako pomembna so. Pomembna tveganja so najpogosteje tista, ki so povezana z neposrednim delovanjem, poročanjem ter usklajena z zakonodajo, zato so za pravočasno prepoznavanje ter oceno pomembnih dejavnikov tveganja potrebni zadostno strokovno znanje, oprema ter razumevanje celovitega poslovanja gospodarske družbe in strategije doseganja ciljev. Cilj notranje revizije je zato preiskovanje dokazov o ustreznosti delovanja notranjih kontrol v povezavi s tveganji, povečanje učinkovitosti pri obvladovanju tveganj ter pri nadzoru. Obvladovanje tveganj mora biti usmerjeno na kritična področja delovanja, ki so pomembnim tveganjem najbolj izpostavljena (Majič, 2002, str. 5-17).

Spoznanje, da sam obstoj ter stihjsko delovanje notranjih kontrol ni dovolj, je privedlo do potrebe po organiziranju neodvisne službe, ki v imenu in po pooblastilu poslovodstva preverja delovanje notranjega kontrolnega sistema. Seveda pa je predpogoj uvedbe notranje revizije obstoj vizije in strategije gospodarske družbe. Notranja revizija je predvsem orodje uprave, ki ji omogoča kakovostno upravljanje gospodarske družbe. Ključnega pomena je tudi za nadzorni svet, saj se na podlagi ugotovitev notranje revizije odloča o svojih aktivnostih, odkriva in rešuje probleme in nadzira delo uprave.

Notranja revizija mora delovanje sistema notranjih kontrol preverjati in ocenjevati z vidika njegovega celovitega izvajanja ter ustreznosti, pri čemer mora biti pozornost usmerjena na odstopanje med dejanskim in želenim delovanjem sistema notranjih kontrol, na njegovo ustreznost glede na tveganja, ki ogrožajo poslovanje, ter na sprejemljivost stroškov izvajanja glede na koristi, ki jih prinašajo (Jagrič, 2002).

4.1.2. Pomen razkritja notranjih kontrol

Informacije o poslovanju, ki jih uprava podaja delničarjem, so objektivnejše, če jih pripravijo neodvisni strokovnjaki, ki imajo v gospodarski družbi točno določeno vlogo. To je notranja revizija, ki je podaljšana roka uprave; prek podajanja zagotovil, nadziranja notranjih kontrol in svetovanja pri upravljanju s tveganji vpliva na dodano vrednost gospodarske družbe. Povečevanje dodane vrednosti je odraz kakovostnega vodenja in upravljanja (Building a Strategic Internal Audit Function, 2003, str. 1-22).

Praksa je pokazala, da so razkritja o oceni delovanja notranjih kontrol navadno omejena le na računovodske kontrole in ne na razkritje notranjih kontrol na vseh področjih poslovanja (npr. uporaba virov, učinkovitost in gospodarnost poslovanja,

---

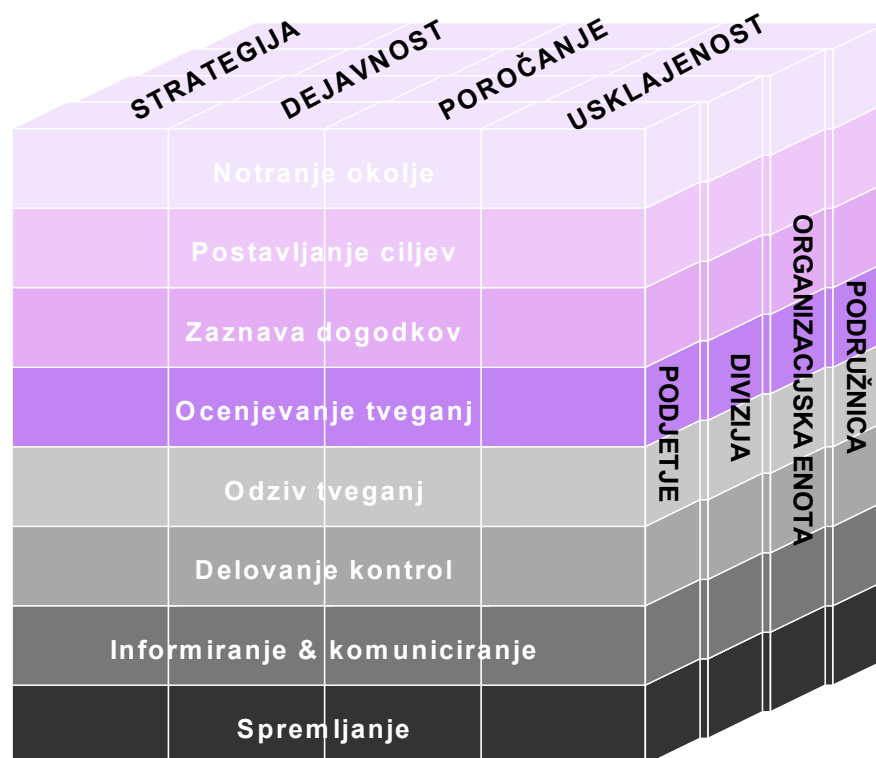
⁴ Uprava mora poskrbeti za ustrezen, v vse poslovne funkcije vgrajen sistem notranjih kontrol in za njihovo delovanje.

skladnost z regulativo in pravil, poslovna politika). Ovrednotenje sistema notranjih kontrol bi moralo temeljiti na identifikaciji tako finančnih kot nefinančnih tveganj.

Pristopi k ocenjevanju notranjih kontrol so se zaradi uporabe različnih modelov zelo razlikovali. To je privedlo do pomembnih revizijskih napak, zato so strokovni krogi čedalje več pozornosti namenjali vzročnim faktorjem prevar v finančnih poročilih ter skušali s predlogi zmanjšati pojave prevar (Študijsko gradivo SIR, 2002). Zaradi navedenega se je pojavila potreba po izdelavi metodologije, ki naj bi ponovno definirala notranje kontrole oz. postavila splošno priznane kriterije za vzpostavitev notranjih kontrol ter ocenjevanje uspešnosti njihovega delovanja. Razvit je bil model COSO, poimenovan po Odboru za sponzoriranje organizacij⁵. COSO je razvil in objavil praktične, splošno sprejete kriterije za vzpostavitev notranjih kontrol in ocenjevanja njihove učinkovitosti. COSO definira vlogo in odgovornost posloводства ter vzpostavlja pomen nadzora, ocenjevanja in poročanja o delovanju notranjih kontrol (Sawyer et al, 2003, 1446 str).

Podjetja delujejo v okoljih, kjer dejavniki, kot so globalizacija, tehnologija, reguliranje, spreminjajoči trgi in konkurenca, ustvarjajo določeno negotovost. Negotovost izhaja iz nezmožnosti natančne ocene verjetnosti za pojav določenega dogodka in s tem povezanega izida. Prav zato se je pojavila potreba po razširitvi modela COSO v obliki kocke (trodimenzionalna matrika), ki bo sprejet letos. Omenjeni model predstavlja neposredno povezavo med cilji, ki si jih prizadeva podjetje doseči, in sestavinami obvladovanja tveganj v podjetju (glej Sliko 5).

Slika 5: Trodimenzionalna matrika modela COSO

Vir: Samaratunga, 2003, str. 35.

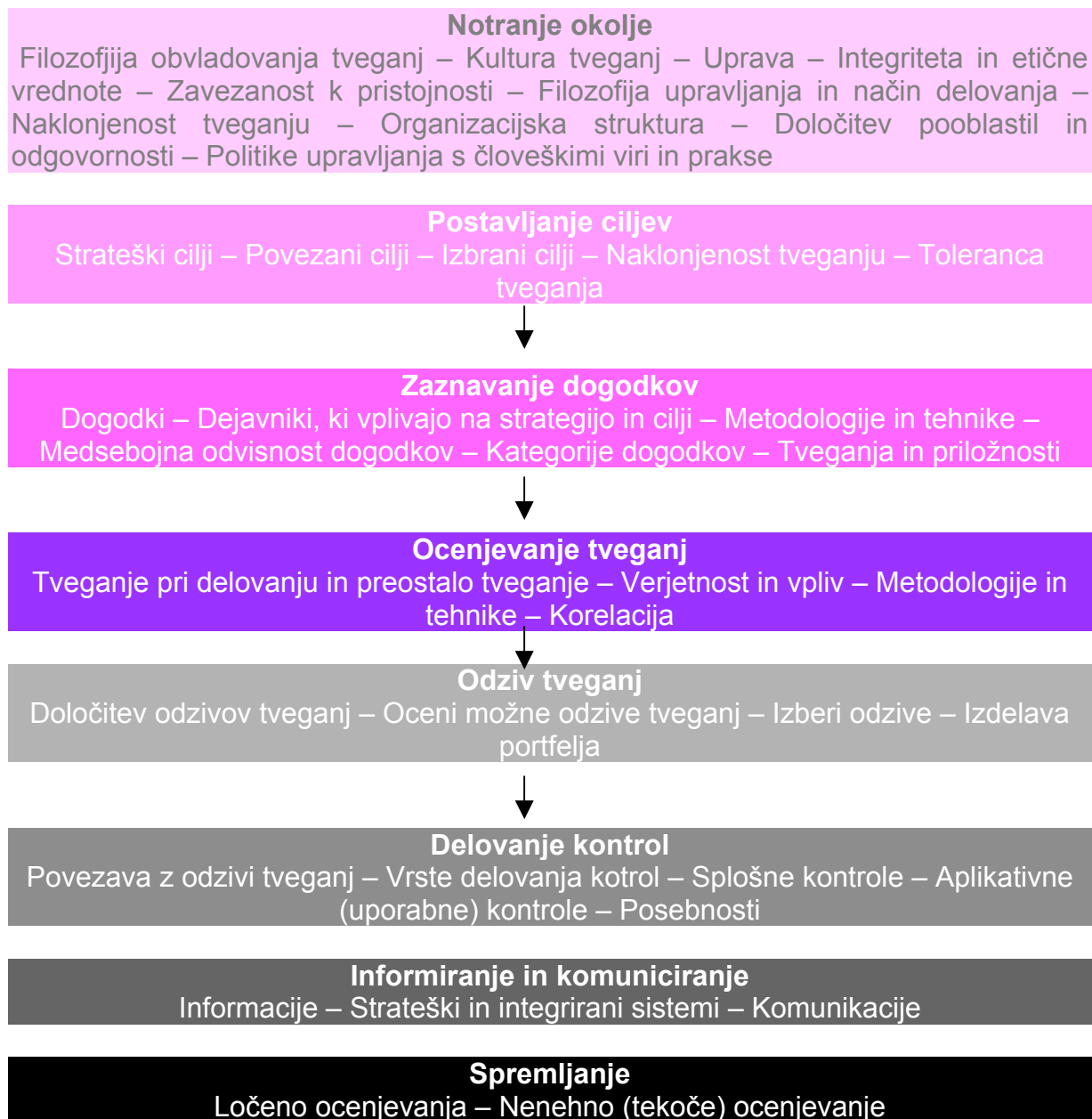
⁵ Comitee of Sponsoring Organizations, ki je sponzoriral razvoj različnih konceptov in razvijanje skupnih priporočil pri vzpostavljanju in nadziranju notranjih kontrol.

Razlaga:

- Štiri kategorije ciljev so: strategije, dejavnost, poročanje, usklajenost in so predstavljene v stolpcih.
- Osem sestavin je predstavljeno v vrsticah.
- Podjetje in njegove organizacijske enote so upodobljene na tretji dimenziji matrike.

Model COSO naj bi zajel poleg vrednotenja »trdih« kontrol, kot so tradicionalni revizijski pristopi, tudi vrednotenje »mehkih« kontrol, kot so konkurenčnost, strokovnost zaposlenih, stil vodenja, učinkovitost komuniciranja ipd., po drugi strani pa dopolnjuje obstoječe metodologije revidiranja. Z razkritjem notranjih kontrol v poslovnem poročilu naj bi bile te razumljive vsem udeleženi strankam (Volarič Prijatelj, 2003, 15-31). Na naslednji sliki (Slika 6) podrobneje predstavljam osem sestavin modela COSO.

Slika 6: Osem sestavin COSO modela in procesni tokovi med njimi

Vir: Samaratinga, 2003, str. 34-36.

Notranji kontrolni sistem in upravljanje s tveganji sta neločljiva in stalna sestavina poslovanja Skupine NLB. Zato je treba za njuno delovanje zagotoviti sredstva v zadostnem in razumnem obsegu, da bi se lahko uresničili prej omenjeni cilji; stroški zagotavljanja teh sredstev se v Skupini NLB obravnavajo kot neizogibni poslovni izdatki (Listina o delovanju službe notranje revizije, 2003).

4.1.3. Odgovornosti notranjega revizorja

Notranji revizor izvaja revizijske naloge po letnem načrtu dela. Njegove odgovornosti in naloge so predvsem:

- seznanjanje z organizacijsko strukturo, s poslovnimi načrti in programi, datotekami, stopnjami aktivnosti, navodili;
- pridobivanje in preizkušanje podatkov;
- ocenjevanje ustreznosti sistemov notranjih kontrol;
- poročanje vodji notranje revizijske ali neposredno vodstvu o prednostih in slabostih sistemov notranjih kontrol;
- sodelovanje na razgovorih z vodstvom revidiranca o revizijskih ugotovitvah in poročilih;
- stalno strokovno usposabljanje.

4.1.4. Akti, ki urejajo ustanovitev in delovanje službe notranje revizije

Uprava družbe zahteva od notranjerevizijske službe, da deluje s potrebno profesionalno skrbnostjo, po strokovnih načelih in standardih notranjega revidiranja, po kodeksu poklicne etike notranjih revizorjev ter po pravilih delovanja notranje revizije, ki jih v soglasju z nadzornim organom sprejme uprava družbe. Notranjerevizijska služba mora upoštevati veljavno zakonodajo in predpise kot tudi notranjo regulativo, ki ureja poslovanje področij, ki jih revidira.

Služba notranjega revidiranja mora imeti podrobno izdelano strategijo, ki jo potrdi najvišje vodstvo. Poznamo tri glavne listine, ki urejajo ustanovitev in delovanje notranjerevizijske službe:

- Listina o ustanovitvi notranjerevizijske službe. Gre za krovni akt službe, ki opredeljuje njeno delovanje in mora vsebovati namen in način delovanja, pooblastila in odgovornosti. Listino mora odobriti organ v organizaciji, pristojen za notranjerevizijska vprašanja (na primer uprava, nadzorni svet, revizijski odbor), enak postopek pa se upošteva tudi pri spremembi listine. Listina Skupine NLB med drugim tudi določa, da kadar velikost in obseg poslovanja družbe ne opravičujeta obstoja notranjerevizijske službe, opravlja naloge notranjega revidiranja v tej družbi notranjerevizijska služba nadrejene družbe.
- Poslovnik – Priročnik. Ureja operativno delovanje notranjerevizijske službe. Z njim se določajo namen, področje, vsebina in način dela, pa tudi obveznosti, odgovornosti in pooblastila. V priročniku o delovanju notranjerevizijske službe so opisani postopki in opredeljeni primeri dokumentov, načrtov, delovnih programov, poročil za posamezna področja delovanja notranjerevizijske službe. Opredeljeni so način dokumentiranja dela, označevanja in odlaganja delovnega gradiva, način arhiviranja in drugo. Od listine o ustanovitvi se poslovnik torej razlikuje po tem, da z natančnejšimi navodili opredeljuje vse faze revizijskega dela in tehnike, ki se pri tem uporabljajo. Podrobneje je način delovanja notranjerevizijskih služb opredeljen za Novo Ljubljansko banko, d. d., Ljubljana, v Priročniku za notranje revidiranje, ki ga je izdal Center notranje revizije v Novi Ljubljanski banki, d. d., Ljubljana, in v prilagojeni vsebini ter obsegu velja tudi za ostale notranjerevizijske službe družb v Skupini NLB.

- Pravilnik o delovanju notranjerevizijske službe podrobneje opredeljuje določbe iz listine. Predpisani so postopki pri načrtovanju notranjerevizijskih nalog, njihovem izvajanju, poročanju o ugotovitvah in priporočilih notranje revizije, o spremljanju uresničevanja njenih priporočil oziroma predlogov, o programu kakovosti delovanja notranjerevizijske službe ter ocenah kakovosti delovanja, o dostopu do revizijske dokumentacije in drugem.
- Ostali akti. Obstoj ostalih aktov je odvisen od konkretne situacije v notranjerevizijski službi. Njihovo oblikovanje ne spada med osnovne dolžnosti predstojnika, pa se kljub temu priporoča npr. oblikovanje akta, ki opredeljuje dolžnosti notranjih revizorjev za ustrezno varovanje poslovnih skrivnosti in zaupnih materialov ...

Vsi notranji akti morajo biti usklajeni z novimi Standardi notranjega revidiranja. Standardi predvsem poudarjajo pomen listine, v kateri morajo biti opredeljeni namen in naloge notranje revizije, njena neodvisnost ter nepristranskost notranjih revizorjev, pooblastila in odgovornosti notranjih revizorjev, posebej odgovornega za notranje revidiranje v organizaciji, ter zaposlenih v organizaciji, dostop do revizijske dokumentacije in drugo.

Pri svojem delu revizorji upoštevajo tudi Mednarodne revizijske standarde, Kodeks poklicne etike notranjih revizorjev, Slovenske računovodske standarde, Mednarodne računovodske standarde. Upoštevati morajo tudi vse predpise, zakonodajo in interno regulativo, ki urejajo poslovanje revidiranih področij.

4.2. Predstavitev NLB Vita, d. d.

NLB Vita, življenjska zavarovalnica, d. d., je del skupine Nove Ljubljanske banke (v nadaljevanju Skupina NLB). Skupina NLB ima položaj največje bančne in finančne organizacije v Sloveniji, njena bilančna vsota predstavlja več kot tretjino bilančne vsote slovenskega bančnega sistema. Skupino NLB sestavlja 38 odvisnih⁶ bank in družb v Sloveniji in tujini. Nova Ljubljanska banka (v nadaljevanju NLB) je univerzalna banka z vodilnim položajem na področju poslovanja s prebivalstvom, gospodarskimi družbami in zasebniki ter investicijskega bančništva. Samo v Sloveniji posluje s Skupino NLB več kot 50.000 podjetij in 900.000 individualnih strank. Ker je manevrski prostor za povečevanje tržnega deleža in prihodkov na segmentu prebivalstva in pravnih oseb zelo omejen, se išče nova dobičkonosna področja poslovanja, ki bodo dopolnjevala osnovno bančno dejavnost. V Skupini NLB se tako že nekaj časa izvajajo strateške aktivnosti, kot so lizing, faktoring in forfetiranje.

Septembra 2002 je bila uspešno zaključena prva faza privatizacije s prodajo 34-odstotnega deleža države belgijski bančno-zavarovalniški skupini KBC in 5-odstotnega deleža Evropski banki za obnovo in razvoj (EBRD). NLB tako stopa tudi na področje bančnega zavarovalništva.

Prodaja bančnih in zavarovalniških storitev in njuna kombinacija, imenovana tudi bančno zavarovalništvo, ki uporablja skupne tržne poti in podatkovno bazo komitentov, je že nekaj let poslovna priložnost finančnih institucij v razvitih državah. Izvajanje aktivnosti bančnega zavarovalništva je eden od strateških ciljev skupine NLB za obdobje 2002-2006. Na podlagi tega sta NLB in KBC sprejela odločitev o vzpostavitvi prodaje zavarovalniških produktov prek poslovne mreže NLB. Maja 2002 je zaživel projekt »NLB Life«, ki je bil potrjen septembra istega leta. Izkazalo se je, da se bo novoustanovljeno podjetje glede na velikost tržnega potenciala ukvarjalo zgolj s prodajo življenjskega zavarovanja. Družba je 9. 5. 2003 pridobila dovoljenje

⁶ Sem so zajete tiste banke in družbe, kjer ima NLB prevladujoč vpliv.

Agencije za zavarovalni nadzor za opravljanje zavarovalnih poslov. V sodni register je bila vpisana septembra 2003, zavarovalne produkte pa je začela prodajati junija 2003.

Visoka tržna vrednost znamke NLB, potencialnih 800.000 komitentov NLB, diverzificirana poslovna mreža in razvite tržne poti bodo tako optimalno izkoriščeni. Pri tem igrajo pomembno vlogo strokovne izkušnje KBC na področju zavarovanja, izkušnje in znanje nastopanja na finančnih trgih, ki jih imata obe banki. Temeljna delitev dejavnosti med NLB in NLB Vita izvira iz dejstva:

- storitve življenjskega zavarovanja so elementi bančne ponudbe, ki bodo trženi izključno prek poslovne mreže in modernih tržnih poti skupine NLB;
- NLB Vita izvaja funkcijo »product factory« s tem, ko pripravlja temelje za storitve, kontrolira operacije, plačila škod ...;
- NLB Vita ne izvaja tržnih aktivnosti;
- banka pridobiva zavarovance, jim svetuje in pripravlja ponudbe – pravno in formalno nastopa kot posrednik;
- podpisnik zavarovalnih polic in kot tudi imetnik pogodb je NLB Vita, ki prejme vplačane premije in jih v skladu s politiko usmerja v različne finančne instrumente;
- banka ali podjetje v skupini NLB ali skupini KBC upravlja s finančnimi instrumenti (depoziti in ostale bančne vloge, skladi ...);
- NLB Vita plačuje provizijo banki za vsako sklenjeno polico in tudi stroške upravljanja s finančnimi instrumenti.

Storitve bančnega zavarovalništva se prodajajo v poslovni mreži. Ker banka sama ne sme opravljati zavarovalnih poslov, lahko bančno zavarovalniške storitve ponuja samo tako, da posreduje pri sklepanju zavarovalnih pogodb med svojimi komitenti in zavarovalnicami. Pomembna prednost zavarovanja je transparentnost različnih donosov, ki jo lahko življenjska polica prinese za čisto življenjsko zavarovanje glede na črpanje ugleda, zanesljivih bančnikov in znanja bančništva. Širša javnost gleda na bančne in zavarovalne storitve kot na bančne in ne kot na zavarovalne. Na podlagi te diferenciacije sta se razvili dve temeljni skupini storitev:

- Varčevanje in investiranje, ki vključujeta življenjsko zavarovanje. To so storitve, ki se med seboj razlikujejo po pripravljenosti stranke, da prevzame tveganje (preko bančnih depozitov, investicij z jamčenim donosom ali investicij v vzajemne sklade s prevzemom tveganja).
- Čisto življenjsko zavarovanje, vključeno v bančne storitve (kot so krediti, kartice in osebni računi), ki predstavljajo dodano vrednost pri zadovoljevanju in zvestobi najboljših strank ali zavarovanje obveznosti v primeru smrti.

Do 7. 1. 2004 je NLB Vita trgu ponudila naslednje produkte⁷:

- NLB Naložba Vita plus je naložbeno življenjsko zavarovanje, ki nudi možnost postopnega varčevanja ali enkratno naložbo v investicijske sklade. Osnovnemu zavarovanju se lahko priključi dodatno nezgodno zavarovanje, ki krije nevarnost smrti zaradi nezgode in popolne trajne invalidnosti zaradi nezgode ter zavarovanje kritičnih bolezni.
- NLB Varčevanje Vita plus je varčevanje z življenjskim zavarovanjem, ki nudi zajamčen donos na privarčevana sredstva in možnost udeležbe v letnem presežku. Osnovnemu zavarovanju je mogoče priključiti tudi dodatno nezgodno zavarovanje, ki krije nevarnost smrti zaradi nezgode in popolne trajne invalidnosti zaradi nezgode ter zavarovanje kritičnih bolezni.
- NLB Naložba Vita 1 je naložba v življenjsko zavarovanje, vezana na enote investicijskega sklada s potencialno visokim donosom. Naložbena politika sklada je povrniti vlagateljem neto vplačano premijo kljub morebitnim

⁷ Bančni komercialist je dolžan zagotoviti plačilo premije (letno ali prvo mesečno) pred podpisom zavarovalne ponudbe.

negativnim gibanjem na trgu kapitala. Storitev nudi življenjsko zavarovanje za primer smrti.

- NLB Naložba Vita 2 je naložba v življenjsko zavarovanje, vezana na enote investicijskega sklada s potencialno visokim donosom in tako naložbeno politiko upravljavca sklada, ki ohranja neto vplačano premijo. Storitev nudi življenjsko zavarovanje za primer smrti.

V pripravi je tudi produkt življenjskega zavarovanja kreditojemalcev NLB (osebni, stanovanjski in hipotekarni krediti) ter drugi produkti (Interni vir NLB; Zaključno poročilo projekta NLB Life, 2003).

Pri produktih NLB Naložba Vita 1 in 2 gre za življenjsko zavarovanje, vezano na enoto investicijskega sklada, za primer smrti in nezgodne smrti. Vrednost police življenjskega zavarovanja NLB Naložba Vita 1 in 2 je namreč vezana na vrednost enote investicijskega sklada KBC Life Invest Fund Word Security – 4 ter 5, katerega naložbena politika ima za cilj najmanj izenačenje vrednosti enote sklada ob poteku zavarovalne dobe njeni začetni vrednosti. Če bo ta cilj dosežen, bo zaradi vezave na vrednost enote investicijskega sklada vrednost police ob poteku zavarovalnega obdobja najmanj enaka znesku vplačane neto premije (t.j. vplačane premije, zmanjšane za vstopne stroške).

Donos je vezan na pozitivna gibanja košarice najpomembnejših evropskih, severnoameriških in japonskih borznih indeksov⁸. Jamstva za donos ni, kajti gibanja teh in tudi drugih indeksov se ne more vnaprej napovedati. Produkt pri zavarovalnih kritjih je drugačen od produkta belgijske banke KBC. Pri NLB Varčevanju Plus se ponuja opsijsko tudi zavarovanje za primer kritične bolezni, medtem ko belgijski produkti življenjskih zavarovanj tega kritja ne ponujajo.

Po 230. členu ZZavar (2000) se od banke, ki bo za novoustanovljeno življenjsko zavarovalnico NLB Vita, d. d., opravljala storitve zavarovalnega posredovanja, zahteva, da imajo pri njej zaposleni delavci enoletne izkušnje pri posredovanju poslov življenjskega zavarovanja. Rešitev problema je ponudila Agencija za zavarovalni nadzor. Delavci banke bodo po končanem izpopolnjevanju na Združenju zavarovalnih agencij eno leto delali pod mentorstvom.

Dolžnost zavarovalnega posrednika (v našem primeru banke) je, da zavarovalnico:

- obvesti o zavarovalčevi ponudbi za sklenitev zavarovalne pogodbe,
- izroči zavarovancu zavarovalne pogoje in ga seznaniti s pravili za izračun premije,
- preveri vsebino zavarovalne police,
- ponudi pomoč zavarovalcu v času trajanja zavarovalnega primera, in zlasti
- skrbi, da zavarovalec pravna dejanja, ki so pomembna za ohranitev oziroma za uresničitev pravic na podlagi zavarovalne pogodbe, opravi v rokih, določenih za opravo teh pravnih dejanj,
- stalno preverjati zavarovalne pogodbe, ki jih je zavarovalec sklenil z njegovim posredovanjem in
- izdelati predloge za spremembe teh zavarovalnih pogodb, s čimer naj bi zagotovil zavarovalcu večjo varnost.

4.3. Trženje življenjskega zavarovanja in pojav bančnega zavarovalništva

Banke in zavarovalnice so tudi v Sloveniji povezane na več načinov: prek naložb kritnega premoženja (rezervacij), lastništva, zavarovanja kreditov, vzajemne ponudbe zavarovalnih storitev ter tudi na zakonodajnem in nadzornem področju. Finančni univerzalizem pomeni oblikovanje finančnih konglomeratov, to je kapitalsko

---

⁸ Večina slovenskih zavarovalnic ponuja svoje storitve le v kombinaciji z domačimi vzajemnimi skladi.

povezanih skupin, ki obvladujejo celoto finančnih storitev na področju bančništva, zavarovalništva in storitev, povezanih z vrednostnimi papirji (Borak, 2000).

Zavarovalni produkti so se skozi zgodovino tržili prek zavarovalnic. Kasneje, s povečevanjem konkurence, je vlogo zaposlenih v zavarovalnici prevzela zunanja lastna tržna mreža, ki je opravljala t. i. prodajo od vrat do vrat. Obenem so se razvile tržne mreže, katerih lastnost je bila, da so bile samostojne in nevezane na posamezno zavarovalnico. Gre za t. i. zavarovalne posrednike, brokerje (angl.), maklerje (nem., avstr.) ipd.

Bistvene spremembe na področju trženja zavarovanj so se zgodile zaradi treh temeljnih razlogov:

- tehnološkega razvoja,
- stalnega stika s strankami (npr. v avtomobilski industriji) in
- celotne ponudbe finančnih (bančno-zavarovalnih) storitev na enem mestu – bankassurance.

V zadnjem času je čedalje pomembnejše povezovanje zavarovalstva z bankami in skladi, s katerimi sestavljajo skupno ponudbo produktov in t. i. cross selling prodajo. Posledica je bila sprememba »klasičnih« zavarovalnih zastopnikov in posrednikov v t. i. specialne mreže, ki obvladujejo zahtevnejša zavarovanja. Definicij o tem, kaj je bančno zavarovalništvo oz. kot ga pod skupnim imenom v svetu imenujejo bancassurance, je veliko. Navajam definicijo avtorjev Papasavvas in Parmee (1992): »Bančno zavarovalništvo je prodaja bančnih in zavarovalniških produktov oziroma storitev prek skupnih distribucijskih kanalov ali prek iste baze klientov.« Obstaja pet različnih načinov, s katerimi banke in zavarovalnice izvajajo bančno zavarovalništvo:

1. Banke lahko prodajajo zavarovalniške produkte na podlagi pogodbe o kooperaciji z obstoječimi zavarovalnicami; banka prodaja produkte z imenom pogodbene zavarovalnice;
2. Banka in zavarovalnica se odločita, da bosta ustanovili skupno podjetje (joint ventures), ki bo tržilo zavarovalne produkte po obstoječi mreži, pri čemer se običajno uporablja ime banke, ki ima večji ugled kot zavarovalnica;
3. Banka se odloči ustanoviti »hčerko«, ki bo opravljala zavarovalniški posel pretežno prek obstoječe bančne mreže;
4. Banka in zavarovalnica se lahko združita na ravni holding družbe ali pa banka prevzame zavarovalnico, ki postane njena »hči« in trži produkte, ki jih določi banka.

Leta 2000 sprejeti zakon o zavarovalništvu je odprl možnosti za novo finančno storitev, ki jo imenujemo bančno zavarovalništvo. V nekaterih državah Evropske unije, npr. v Španiji in Belgiji, so se bančno zavarovalni posli že tako razmahnili, da lahko govorimo o pojavu povsem novih neklasičnih oblik bančnih in zavarovalnih poslov, predvsem iz vrst življenjskih zavarovanj. Koncept takih poslov je združevanje tradicionalnih oblik bančne dejavnosti in dejavnosti zavarovalništva.

Trg življenjskih zavarovanj ponuja bankam perspektivne možnosti za dobiček, ki ga na področju klasičnih bančnih poslov ne morejo več dosegati. Draga mreža bančnih poslovalnic postaja s prodajo zavarovalniških produktov bolj rentabilna, razširjenost bančnih okenc pa omogoča tudi zavarovalnicam dostop do večjega števila strank ob hkrati nizkih stroških.

Banke so uspešen distribucijski kanal za zavarovalne proizvode iz naslednjih razlogov:

- Banke imajo dobro ime pri strankah.
- Prvi stik med banko in stranko običajno vzpostavi stranka – ni pritiska oziroma vztrajanja pri stiku, kot je to običajno za zavarovalne zastopnike.
- Visoka stopnja zaupanja strank v banko;

- Banka ima natančne podatke o osebnem stanju stranke, npr. trenutni naslov, plača, depoziti itd.
- Pogost stik banke s svojo stranko preko korespondence, zaupen osebni stik s stranko v banki gradi zaupanje. Bančne izpiske in druge dokumente običajno stranke skrbno preberejo vsak mesec. Z življenjsko polico ni tako.
- Veliko zajetje potencialnih strank za zavarovanje – vse stranke banke.
- Široka in obsežna tržna mreža poslovnih enot banke omogoča stranki, da je v stiku s svojo banko, kamor koli gre.
- Računalniške datoteke strank omogočajo pošiljanje ponudb za zavarovanje po e-pošti – stranke v veliki meri vedno preberejo pošto svoje banke, zato je smiselno zavarovalne ponudbe pošiljati z bančno e-pošto.
- Zavarovalno storitev je enostavno vgraditi v bančno ponudbo in tako graditi »celotno finančno storitev za komitent«.
- Vgraditev zavarovalnega proizvoda v bančni proizvod pomeni lažji način trženja, saj komitenti, kadar potrebujejo finančna sredstva (kredit), lažje privolijo v sklenitev zavarovanja, posebej če je to del kreditnega aranžmaja.
- Bančni interes za trženje zavarovanj poleg popolne finančne storitve za komitenta izvira iz visokih provizij, ki se iz zavarovanja izplačujejo banki (Šker, 2003, str. 81-94).

Odločitev za zavarovanje kot novo obliko posla so spodbudile tudi spremenjene varčevalne navade. Nizke obrestne mere so preusmerile prihranke posameznikov iz kratkoročnih bančnih vlog v donosnejše dolgoročne produkte. V Nemčiji so se depoziti na vpogled s 65 % vseh prihrankov gospodinjstev v letu 1960 zmanjšali leta 1990 na manj kot 40 %. Hkrati je delež življenjskih zavarovanj v skupnih prihrankih gospodinjstev narasel za skoraj 40 % in skupaj presegel 20 % (Hoschka, 1994, str. 30).

Skupni imenovalec domačih in mednarodnih konglomeratov ostaja želja po univerzalni prodaji proizvodov od »začetka do konca« (one-stop-shopping from the cradle to the grave). Banke zanima predvsem dolgoročno varčevanje, ki pridobiva pomen tudi zaradi najnovejših demografskih gibanj. Zmanjševanje obrestne marže pa od bank zahteva, da prodajo tudi različne druge produkte, s katerimi izboljšujejo rezultate v bilanci uspeha. Na drugi strani so zavarovalnice »trg v rasti« (market in growth), zato so čedalje bolj zanimive za banke. Banke tudi ugotavljajo, da so zavarovalni produkti naravna dopolnitev bančnih produktov, zato kombinacija prvih in drugih daje boljše rezultate pri razpršitvi rizika in dohodka.

V povezavi s konsolidacijo se pojavlja še eno zanimivo vprašanje: po kolikšnem času začne dajati boljše rezultate? Izkušnje kažejo, da ponavadi po dveh do treh letih. Pri tem velja dodati, da so rezultati boljši v primerih, v katerih nastopa nekdo, ki je bistveno večji od drugega, kajti če nastopata dva, ki sta približno enaka oziroma enako pomembna (imata svoj duh in navade), so rezultati bistveno slabši ali pa zveza celo razpade (Arhar, 2003, str. 27-39).

4.3.1. Obvladovanje tveganj pri bančnem zavarovalništvu

Tako pri domačih kot pri mednarodnih konglomeratih se zastavlja vprašanje različnega operativnega tveganja, ki ga predstavlja različen kader, ki se ukvarja z različnimi posli oziroma produkti (razlike v shemah za nagrajevanje niso nepomembno dejstvo). Pojavlja se tudi tveganje uporabe različnih standardov za eno in drugo dejavnost, za različen proračunski (fiskalni) in računovodski pristop. Hkrati se na dolgi in srednji rok omenja »tveganje ugleda«, ki je za eno in drugo dejavnost izrednega pomena, kajti zaupanje strank je pogoj, brez katerega si tovrstnega posla ni mogoče predstavljati. Opozoriti velja posebej na osebni interes managerjev, ki mora biti brezpogojno navzoč, sicer so prav oni sami največje tveganje za nastali konglomerat. Njihova zavzetost in angažiranost sta najboljše zagotovilo za uspeh skupnih prizadevanj.

Čedalje večji pomen koncentracije oziroma konsolidacije, in s tem nastajajočih rizikov na evropskem trgu, je bil povod za sprejem Direktive o finančnih konglomeratih. Direktiva, ki jo je Svet EU sprejel 12. 9. 2002, mora:

- skrbeti za solventnost finančnih posrednikov, pri čemer isti kapital ne sme služiti za večkratne namene;
- zagotoviti, da so tveganja v okviru in na nivoju skupine kot tudi transakcije med subjekti znotraj konglomerata primerne in varne;
- zagotoviti, da bo strokovnost vodilnega kadra na ustreznem profesionalnem nivoju;
- zagotoviti upravljanje tveganj znotraj konglomerata ob vzpostavitvi internega kontrolnega sistema;
- zagotoviti, da bo en supervizijski organ, ki ga je treba imenovati, koordiniral delo različnih supervizorjev, da bi bili rezultati boljši;
- za informiranost tudi tistih supervizijskih organov, katerih države še niso članice EU, da bi se tudi na ta način zmanjšala tveganja.

4.3.2 Vloga finančnega posrednika

Predstavitve vloge finančnega posrednika v funkciji zavarovanja je za razumevanje obvladovanja tveganj zelo pomembna. Prodaja in vršilci prodaj so sestavni del procesnega toka proizvodov življenjskega zavarovanja. Zavarovalnica je na novo uredil pogoje za osebe, ki se smejo ukvarjati s trženjem zavarovalnih storitev: to so zavarovalni zastopniki, zavarovalni posredniki, banke in druge osebe, če sklepajo zavarovanja, in so v neposredni zvezi z glavno storitvijo, ki jo opravljajo. V NLB Vita se proizvode življenjskega zavarovanja trži prek poslovne mreže NLB. Pomembno je, da se v načrt pregledov notranje revizije redno vključuje tudi ta segment, saj je delež goljufij in prevar tu največji. Posebno pozornost velja nameniti sklepanju življenjskih zavarovanj. Notranji revizor mora biti seznanjen z vsemi predpisi, ki urejajo to področje, prav tako pa tudi s pravicami, dolžnostmi in obveznostmi zavarovalnega posrednika.

Pred vpisom dejavnosti zavarovalnega zastopanja ali posredovanja v sodni register je treba pridobiti dovoljenje za opravljanje dejavnosti. Dovoljenja izdaja Agencija za zavarovalni nadzor. Zavarovalnice morajo zagotoviti, da storitve zastopanja in posredovanja zanje opravljajo samo osebe, ki so pridobile ustrezno dovoljenje, druge pa le, če so zavarovanja povezana z njihovo temeljno dejavnostjo.

Za zavarovalnico, zastopniško in posredniško družbo ter banko bodo samostojno lahko opravljale posle posredovanja ali zastopanja samo fizične osebe, ki bodo pridobile dovoljenje Agencije za zavarovalni nadzor.

Zavarovalni posredniki, ki so predstavniki zavarovancev, imajo v takem sistemu pomembno vlogo. Njihova dolžnost je dati zavarovancu najboljši nasvet o zavarovanju, dosegljivem na trgu ("best advice"). S predpisi je bilo treba zato zagotoviti, da bo vsak posrednik ustrezno strokovno usposobljen in primeren; pomembno vlogo pa imajo tudi poklicna združenja posrednikov in njihovi etični kodeksi.

Evropski način se je približal anglosaškemu pristopu: prepovedal je preventivno kontrolo zavarovalnih pogojev in tarif, hkrati pa nedvomno izrazil namero, da naj bi nastalo vrzel v zaščiti potrošnikov zapolnilo svetovanje usposobljenih zavarovalnih posrednikov. S priporočilom o zavarovalnih posrednikih iz leta 1991 so bile določene zahteve po registraciji in preverjanju strokovnega znanja, finančnega kritja ter primernosti zastopnikov in posrednikov (Jakopanec-Levart, 2001, str. 11).

Zakon o zavarovalništvu opredeljuje zavarovalnega posrednika kot osebo, ki posreduje pri sklepanju zavarovalnih pogodb za eno ali več zavarovalnic. Posredovanje je storitev, katere predmet je prizadevanje spraviti zavarovalca v stik z zavarovalnico, da bi se z njo pogajal za sklenitev zavarovalne pogodbe. Za zavarovalno posredovanje se uporabljajo splošna pravila obligacijskega prava o pogodbi o posredovanju. Obveznost zavarovalnega posrednika ščititi interese zavarovalca, obsega tudi pojasnila in svetovanje zavarovalcu. Storitve zavarovalnega posredovanja lahko opravlja samo družba, ki je pridobila dovoljenje za opravljanje dejavnosti zavarovalnega posredovanja. Storitve zavarovalnega posredovanja lahko torej opravljajo tudi banke, ki so za opravljanje teh storitev pridobile dovoljenje Banke Slovenije. Banka Slovenije izda dovoljenje na podlagi predhodnega mnenja Agencija za zavarovalni nadzor.

Zavarovalne zastopniške oziroma posredniške družbe se združijo v združenje zavarovalnih agencij, njihove naloge pa so vodenje registra zavarovalnih zastopniških in posredniških družb, predlaganje odvzema dovoljenja za opravljanje poslov zavarovalnega zastopanja oz. posredovanja itd. Omenjeno združenje vodi register zavarovalnih zastopniških in posredniških družb, ki so na območju Republike Slovenije v skladu z ZZavar upravičene opravljati storitve zavarovalniškega posredovanja.

Posle zavarovalnega zastopanja oz. posredovanja lahko pri zavarovalnici, zavarovalno zastopniški oz. posredniški družbi oziroma banki samostojno opravljajo samo fizične osebe, ki imajo dovoljenje Agencije za zavarovalni nadzor za opravljanje poslov zavarovalnega zastopanja oziroma posredovanja.

Agencija za zavarovalni nadzor izda dovoljenje za opravljanje poslov zavarovalnega zastopanja oz. posredovanja, če oseba izpolnjuje naslednje pogoje:

1. je uspešno opravila preizkus potrebnih znanj,
2. ima najmanj enoletne izkušnje s področja zavarovalnih poslov,
3. obvlada slovenski jezik,
4. ni bila pravnomočno nepogojno obsojena.

Nadzor nad zavarovalnimi zastopniki oz. posredniki in zavarovalnimi zastopniškimi oz. posredniškimi družbami opravlja Agencija za zavarovalni nadzor. Nadzor nad bankami opravlja Agencija za zavarovalni nadzor v sodelovanju z Banko Slovenije.

Zakon o zavarovalništvu je predpis, ki pri nas ureja posebnosti statusa zavarovalnega zastopnika in posrednika. ZZavar kot organizacijski predpis določa vrste posrednikov, pogoje upravljanja dejavnosti, nadzor nad poslovanjem zastopnikov in posrednikov, vsebuje pa tudi druga določila, npr. o pooblastilih zavarovalnega zastopnika ter o dolžnostih zavarovalnega posrednika. ZZavar izrecno določa, da se za zavarovalno posredovanje uporabljajo splošna pravila obligacijskega prava o pogodbi o posredovanju; o uporabi splošnih pravil za zavarovalno zastopanje molči.

Zavarovalni posrednik je strokovni izvedenec – skrbnik zavarovalca in ne more biti hkrati zastopnik oziroma pomočnik zavarovalnice. Zavarovalni zastopnik je zaveznik zavarovalnice, zavarovalni posrednik pa je zaveznik zavarovalca. Za zavarovalnega posrednika je značilno, da ni v trajnem razmerju z zavarovalnico, temveč vzpostavlja posredniško razmerje za zavarovalnico samo občasno. Tako zastopnik ne glede na to, kako sodeluje pri sklepanju zavarovalne pogodbe, vedno nastopa v imenu in za račun zavarovalnice, medtem ko posrednik, ne glede na način, na katerega nastopa v razmerju do zavarovalnice, vedno nastopa v svojem imenu in za svoj račun (1. odstavek 215. člena in 3. odstavek 219. člena ZZavar, ki se sklicuje na določila OZ o posredniški pogodbi 837.-850. člen).

Zavarovalni posrednik praviloma ne sklepa nobene zastopniške ali posredniške pogodbe z zavarovalnico, vendar je kljub temu v posebnem pravno obligacijskem,

zakonsko in morebiti tudi pogodbeno urejenem razmerju z zavarovalnico, glede na to, da je zavarovalnica dolžna o Zzavar plačati posredniško provizijo posredniku, če sprejema ponudbo za sklenitev zavarovalne pogodbe z njegovim posredovanjem (Ivanjko in Ivanjko, 2003, str. 239-250).

Zzavar določa, da mora zavarovalni posrednik zavarovalcu razkriti vse pravne in ekonomske povezave s posamezno zavarovalnico, ki lahko vplivajo na njegovo nepristranskost pri izpolnjevanju obveznosti do zavarovalca. Zakon določa, da za take povezave štejejo zlasti določbe pogodbe o posredovanju z zavarovalnico, na podlagi katere je zavarovalni posrednik:

1. vezan posredovati izključno pri sklepanju zavarovanj s to zavarovalnico,
2. upravičen do posebne provizije (provizije za uspeh) oziroma do višje provizije za posredovanje določenih vrst zavarovanj.

V tem razdelku sem predstavila vlogo in pomen zavarovalnega posrednika prav zaradi zavarovalnice NLB Vita. Omenjena zavarovalnica trži zavarovalne produkte prek obstoječe bančne mreže NLB. Že od nekdanj imata namreč banka in zavarovalnica na evropskem trgu prevladujoč finančno-posredniški položaj pred vsemi drugimi finančnimi posredniki, kar pa ne velja npr. v ZDA. Po uvedbi evra je dejavnost enih in drugih še pridobila pomen na področju koncentracije kapitala, skupnega nastopa na trgih, kontrolnih deležev na delniškem kapitalu kot tudi prevzemanja podobnih institucij predvsem v tranzicijskih državah. Z drugimi besedami, v zadnjem desetletju razvoja, ko tudi v Sloveniji na novo spremljamo domači trg in udeležence na njem, lahko ugotovimo, da je bila rast finančnega posredništva vsaj še enkrat hitrejša od rasti BDP (Arhar, 2002, str.129-142).

Dovoljenje za opravljanje storitev zavarovalnega posredovanja mora dobiti banka, ne pa fizična oseba, to je zaposleni v banki. Razumljivo je, da morajo biti bančni uslužbenci strokovno usposobljeni, kar pa ni sporno, saj morajo delavci, ki opravljajo storitve posredovanja pri prodaji zavarovalnih polic, poznati tako bančne storitve kot posebnosti zavarovalnih poslov. Zagotovljena je tudi pravna varnost, saj je zavarovalno posredniška družba oziroma banka, ki posreduje pri prodaji zavarovalnih polic, odškodninsko odgovorna za morebitno »nestrokovnost« svojih delavcev (Vidmar, 2003, str. 42-45).

Direktiva 2002/92/EC Evropskega parlamenta in Sveta o zavarovalnem posredovanju, sprejeta 9. decembra 2002, predpisuje, da morajo biti zavarovalni posredniki registrirani pri pristojnih oblasteh v državi članici, kjer imajo sedež ali kjer se dejansko nahaja uprava, hkrati pa morajo izpolnjevati stroge poklicne zahteve, ki se nanašajo na njihovo usposobljenost, ugled, zavarovanje poklicne odgovornosti in finančno stanje (Jakopanec Levart, 2003, str. 227-237). Če želi zavarovalni posrednik opravljati dejavnost tudi v drugih državah članicah Evropske skupnosti, bodisi neposredno bodisi preko ustanovitve podružnice, ureja direktiva obvestilo zavarovalnega posrednika. Direktiva določa tudi zagotavljanje pravice strank do pravilne in popolne obveščeniosti strank s strani zavarovalnih posrednikov (dopolnitev informacij, ki jih mora zavarovalni posrednik predložiti stranki) ter nujne vzpostavitev sistema izvensodnega reševanja sporov med strankami in zavarovalnimi posredniki, če nastanejo spori.

4.4. Obvladovanje zavarovalnih tveganj

Načelo obvladovanja tveganj je eno od najpomembnejših načel Zzavar. Vloga notranje revizije v zavarovalnici je, da prepozna in ovrednoti pomembna mesta, ki so izpostavljena tveganju. S svojim znanjem tudi predlaga ustrezne izboljšave pri obvladovanju tveganj in pri vzpostavitvi ustreznega sistema notranjih kontrol, ki preprečuje in odkriva napake. Naloge notranje revizije v zavarovalnicah so

usmerjene pretežno v preverjanje ustreznih zavarovalno-tehničnih rezervacij, kritnega premoženja (zlasti kritnega sklada) ter njegovo primerno nalaganje, pozavarovanje, sozavarovanje in upravljanje likvidnosti. Če so vsi ti elementi, ki jih zavarovalnica vključuje v izračun kapitalne ustreznosti, ustrezni, potem zavarovalnice obvladujejo tveganja predvsem z zadostnim kapitalom oziroma s kapitalno ustreznostjo (z minimalnim in zajamčenim kapitalom). Temu delu daje notranja revizija v zavarovalnici zaradi morebitne nelikvidnosti in nesolventnosti največji poudarek.

Vse države članice Evropskih skupnosti in druge države z razvitimi finančnimi trgi so uzakonile pravila o obvladovanju tveganj finančnih institucij, da bi zaščitile makroekonomski interes po učinkovitem delovanju finančnih trgov. Funkcija finančnih trgov in s tem njihov makroekonomski pomen je namreč koncentracija prihrankov in njihovo vlaganje v gospodarski razvoj. To funkcijo finančni trgi lahko opravljajo samo, če investitorji zaupajo v njihovo delovanje. Pomemben element zaupanja investitorjev v delovanje finančnih trgov pa so pravila, ki zagotavljajo, da bo finančna institucija sposobna izpolniti svoje obveznosti, ki jih v razmerju do investitorjev prevzema, oziroma da bodo ob morebitnem stečaju finančne institucije premoženjski interesi investitorjev ustrezno zaščiteni. Iz enakega razloga, torej zaradi zaščite interesov zavarovalcev, določa pravila o obvladovanju tveganj tudi ZZavar.

Temeljni načeli obvladovanja tveganj sta načelo kapitalne ustreznosti in načelo likvidnosti in solventnosti. V nadaljevanju bom podrobneje predstavila obe načeli ter hkrati navedla elemente in glavne poudarke pregleda notranje revizije.

4.4.1. Kapital zavarovalnice

Novi zakon o zavarovalništvu govori o več oblikah **kapitala**, in sicer o temeljnem, dodatnem, minimalnem in zajamčenem kapitalu.

Temeljni kapital (106. člen, Zakon o zavarovalništvu, 2000) sestavljajo:

- vplačani osnovni kapital, razen na podlagi kumulativnih prednostnih delnic (v osnovnem kapitalu zavarovalnic, ki se še niso lastninile, najdemo v Sloveniji trenutno poleg delničarskega kapitala v delu, ki se nanaša na družbeni kapital, še vloge kapitala),
- rezerve zavarovalnice (so pravzaprav zakonske rezerve, ki jih morajo zavarovalnice oblikovati v skladu z Zakonom o gospodarskih družbah po zavarovalno-tehničnih načelih in so namenjene dolgoročnemu izravnavanju nevarnosti),
- revalorizacijski popravek kapitala (stari SRS so zahtevali ohranitev kapitala v inflacijskih razmerah, zato so bile vse temeljne postavke kapitala predmet obvezne revalorizacije, po novih SRS pa se revalorizacija (splošno prevrednotenje) kapitala opravlja le, če se v prejšnjem koledarskem letu tečaj evra do tolarja poveča za več kot 5,5 %),
- vplačani presežek kapitala, razen na podlagi kumulativnih prednostnih delnic (ta se pojavlja, če zavarovalnica ob prodaji vpisanih delnic doseže višjo ceno od njihove nominalne vrednosti, saj je osnovni kapital v delu, ki se nanaša na delniški kapital, izkazan po nominalni vrednosti),
- preneseni dobiček preteklih let,
- čisti dobiček tekočega poslovnega leta (do 50 %, če ga je potrdil revizor),
- druge postavke, ki so po svojih lastnostih enake zgornjim postavkam.

Pri izračunu temeljnega kapitala se kot odbitne postavke upoštevajo:

- odkupljene lastne delnice,
- neopredmetena dolgoročna sredstva (npr. dolgoročno odloženi organizacijski stroški in stroški razvijanja, dobro ime in druga sredstva),
- prenesena izguba in izguba tekočega leta,

- druge postavke.

Dodatni kapital

Pri *dodatnem kapitalu* (107. člen) se upoštevajo naslednje postavke:

- osnovni kapital in presežek kapitala, ki sta vplačana na podlagi prednostnih kumulativnih delnic,
- podrejeni dolžniški instrumenti,
- druge postavke.

Temeljni in dodatni kapital sta skupaj kapital zavarovalnice, ki pa se zmanjša za naslednje postavke (108. člen ZZavar, 2000):

- naložbe zavarovalnice v delnice ali podrejene dolžniške instrumente drugih zavarovalnic oz. drugih finančnih institucij, v kapitalu katerih je zavarovalnica udeležena z več kot 10 %, in druge naložbe v te osebe, ki se pri ugotavljanju kapitalne ustreznosti teh oseb upoštevajo pri izračunu njihovega kapitala;
- naložbe zavarovalnice v delnice ali podrejene dolžniške instrumente drugih zavarovalnic oz. drugih finančnih institucij v obsegu, ki presega 10 % kapitala zavarovalnice;
- nelikvidna sredstva (npr. v delnice borze, klirinško-depotne družbe).

Minimalni kapital

ZZavar loči minimalni kapital za sklepanje premoženjskih zavarovanj, minimalni kapital za sklepanje življenjskih zavarovanj ter minimalni kapital za kompozitne zavarovalnice. Minimalni kapital zavarovalnice, ki opravlja zavarovalne posle v skupini premoženjskih zavarovanj, kakor tudi minimalni kapital pozavarovalnice, se izračunata na dva načina, in sicer z uporabo premijskega količnika in škodnega količnika, pri čemer se upoštevajo višje kapitalne zahteve. Zakon vsebuje natančna navodila za izračun teh kapitalnih zahtev. Določa tudi, da se za prvo leto poslovanja zavarovalnice kapitalne zahteve izračunajo z uporabo premijskega količnika. Minimalni kapital premoženjske zavarovalnice nikoli ne sme biti manjši od predpisanega zneska zajamčenega kapitala (Pavliha, 2000, str. 113).

Minimalni kapital zavarovalnice, ki opravlja zavarovalne posle v skupini življenjskih zavarovanj, se prav tako določa po posebnem postopku, ki ga določa ZZavar. V tem postopku zakon uporablja pojem tvegani kapital, ki je razlika med zavarovalno vsoto za primer smrti in oblikovano matematično rezervacijo. Tudi pri teh vrstah zavarovalnic minimalni kapital ne sme biti manjši od zneska zajamčenega kapitala (Zakon o zavarovalništvu, 2000).

Minimalni kapital kompozitne zavarovalnice se izračuna kot seštevek minimalnega kapitala za premoženjska zavarovanja in minimalnega kapitala za življenjska zavarovanja. Kompozitna zavarovalnica sestavi in predloži Agenciji za zavarovalni nadzor potrebne izpolnjene obrazce kot sestavni del letnega poslovnega poročila in v okviru trimesečnih poročil.

O kapitalu pozavarovalnic zakon določa, da mora biti ta vedno najmanj enak kapitalnim zahtevam, izračunanim z uporabo premijskega oziroma škodnega količnika, in sicer s tistim od obeh, ki da večji rezultat. Pri ugotovitvi minimalnega kapitala pa morajo pozavarovalnice uporabljati določila, ki se nanašajo na zavarovalne posle v skupini premoženjskih zavarovanj (Zakon o zavarovalništvu, 2000).

Zajamčeni kapital

Zajamčeni kapital mora znašati tretjino minimalnega kapitala, vendar ne sme biti nikoli nižji od predpisanih zneskov (Pavliha, 2000, str. 114). Marca 2004 je bil Državnemu zboru v sprejem predlagan predlog zakona o spremembah in dopolnitvah

Zakona o zavarovalništvu (ZZavar – B). V predlog so vključene direktive, katerih določila predstavljajo minimalni prag in jih bo treba z vstopom v Evropsko unijo upoštevati. Na področju kapitalne ustreznosti (direktivi 2002/13/ES in 2002/12/ES) so določeni višji zneski zajamčenega kapitala. Za prilagoditev tem zahtevam je bilo določeno petletno prehodno obdobje, ki se bo izteklo 20. 3. 2003, s posebnim dovoljenjem nadzornega organa pa ga bo mogoče podaljšati še za dve leti.

Po trenutno veljavnem zakonu (ZZavar, 2000) mora zajamčeni kapital življenjske zavarovalnice in pozavarovalnice znašati najmanj 320.000.000 tolarjev, predlog 720.000.000 tolarjev, premoženjskih zavarovanj 120.000.000 tolarjev, predlog 480.000.000 tolarjev oz. 720.000.000 tolarjev, če ima zavarovalnica dovoljenje za opravljanje zavarovalnih poslov za vse ali nekatere zavarovalne vrste: odgovornostna zavarovalna tveganja, kreditna zavarovanja ter kavcijska zavarovanja (prikaz tudi v Tabeli 6).

Tabela 6: Predpisani zneski za kapital po posameznih vrstah zavarovalnice glede na ZZavar (2000)

VRSTA ZAVAROVALNICE	ZAJAMČENI KAPITAL (v mio SIT)	
	ZZavar (2000)	Predlog zakona: ZZavar-B
Življenjska zavarovalnica, pozavarovalnica	320	720
Premoženjska zavarovalnica	120	480 oz. 720

Vir: Zakon o zavarovalništvu, 2000 in Predlog zakona o dopolnitvah in spremembah Zakona o zavarovalništvu (ZZavar-B), 2004

Če premoženjska zavarovanja, ki jih sklepa zavarovalnica, krijejo nevarnosti iz več vrst zavarovanj, se pri določitvi minimalnega kapitala upoštevajo tiste nevarnosti, pri katerih je zajamčeni kapital najvišji (Zakon o zavarovalništvu, 2000).

Minimalni kapital, ki je višji od zahtevanega, pomeni, da je zavarovalnica finančno trdnjša, kot se od nje zahteva, če pa je nižji, se zavarovalnico pozove k obnovitvi finančne pozicije. Če kapital zavarovalnice zdrsne na raven zajamčenega kapitala, nadzorni organ od zavarovalnice zahteva takojšnje izboljšanje finančnega stanja.

4.4.2. Načelo kapitalne ustreznosti

Kapitalna ustreznost se kaže v obveznosti zavarovalnice, da vedno razpolaga z ustreznim kapitalom, ki je odvisen od obsega in vrste zavarovalnih poslov, ki jih zavarovalnica opravlja, ter tveganj, ki jim je izpostavljena pri opravljanju teh poslov. Tveganja, ki jim je zavarovalnica izpostavljena pri posameznih oziroma vseh poslih, ki jih opravlja, ne smejo preseči zakonskih in podzakonskih omejitev. Notranja revizija bi morala vhodne elemente v izračun kapitalne ustreznosti redno pregledovati.

Zavarovalnice so dolžne v vsakem trenutku ugotavljati in izkazovati kapitalno ustreznost. Če kapital zavarovalnice zaradi povečanih kapitalskih zahtev ali drugih vzrokov ne dosega minimalnega kapitala, mora uprava zavarovalnice nemudoma sprejeti tiste ukrepe za zagotovitev minimalnega kapitala; o njih se odloča sama oziroma izdelava predlog ukrepov, o katerih potem odločajo drugi pristojni organi zavarovalnice.

Po določilih sklepa o načinu in obsegu upoštevanja posameznih postavk, podrobnejših lastnostih in vrstah postavk ter lastnostih podrejenih dolžniških instrumentov, ki se upoštevajo pri izračunu kapitala in kapitalске ustreznosti in izkazu kapitalске ustreznosti zavarovalnice ter sklepa o podrobnejših pravilih za izračun minimalnega kapitala zavarovalnic, zavarovalnice kapitalsko ustreznost ugotavljajo in izkazujejo na predpisanih obrazcih, ki jih v okviru trimesečnih poročil predložijo agenciji. Nedoseganje minimalnega kapitala predstavlja hujšo kršitev pravil o obvladovanju tvegaj. Agencija z odredbo o odpravi kršitev naloži upravi zavarovalnice in nadzornemu svetu, da kršitve odpravita (Agencija za zavarovalni nadzor, 2003, 2 str.).

4.4.3. Zavarovalno-tehnične rezervacije

Poseben vidik načela kapitalске ustreznosti zavarovalnice je obveznost zavarovalnice oblikovati zavarovalno-tehnične rezervacije. V primerjavi z notranjim revizorjem ima tu aktuar operativno vlogo. Aktuarjeva naloga je namreč, da postavlja podlage za izračun zavarovalnih premij ter zavarovalno-tehničnih rezervacij. Preverjanje ustreznosti izračunov je v domeni notranjega revizorja, pa tudi aktuarja, ki vodi in nadzira naloge, povezane z izračunom.

Finsinger in Pauly (1986, 300 str.) razlagata, da država ureja rezervacije in plačilno sposobnost, ker se boji, da zavarovalnice same ne bi imele ustreznih sredstev oziroma rezervacij, da bi lahko plačale vse upravičene zahtevke zavarovancev. Zato predpiše njihovo najmanjšo vrednost. Rezervacije so pokrite z naložbami, ki prinašajo donos. Vrednost naložb (na primer vrednostnih papirjev) se spreminja, zato država pogosto predpiše, katere vrste naložb lahko pokrivajo predpisane rezervacije in kakšen sme biti delež posamezne vrste.

Zavarovalno-tehnične rezervacije so rezervacije, namenjene kritju bodočih obveznosti iz zavarovanj in morebitnih izgub zaradi tveganj, ki izhajajo iz zavarovalnih poslov, ki jih opravlja. Zavarovalnica mora oblikovati naslednje vrste zavarovalno-tehničnih rezervacij (Plavšak, 1999, str. 27):

- rezervacije za prenosne premije;
- rezervacije za bonuse, popuste in storno;
- škodne rezervacije;
- matematične rezervacije;
- izravnalne rezervacije;
- druge zavarovalno-tehnične rezervacije;
- posebne rezervacije (npr. če zavarovanec prevzema naložbeno tveganje).

4.4.3.1. Rezervacije za prenosne premije

Poslovno leto in čas, za katerega velja kritje po zavarovalni polici, praviloma ne sovpadata. Zato mora zavarovalnica ob zaključku poslovnega leta iz obračunane premije, ki se praviloma plačuje vnaprej, izločiti in prihraniti sorazmerni del premije, potreben za kritje škod in drugih stroškov, nastalih od izteka poslovnega leta do konca kritja po polici. To naredi s tako imenovanimi rezervacijami za prenosne premije, za katere je v ZZavar določeno, da se jih pri posameznem zavarovanju oblikuje v višini tistega dela vplačane premije, ki se nanaša na zavarovalno kritje za zavarovalno obdobje po zaključku obračunskega obdobja, za katerega se izračunava rezervacija (Zakon o zavarovalništvu, 2000).

Rezervacije za prenosne premije se morajo praviloma izračunavati posebej za vsako pogodbo (Zakon o zavarovalništvu, 2000), katere veljavnost presega zadnji dan obračunskega obdobja. Zneski prenosnih premij se lahko ugotavljajo tudi z izračuni

približkov, če je mogoče predpostaviti, da bodo zagotovili približno enak izid kot natančni posamični izračuni. V prenosne premije se razmejujejo kosmate zavarovalne premije, zmanjšane za pozavarovalni del, lahko pa tudi za stroške pridobivanja zavarovanj (čisti stroški za preventivno dejavnost, ostali čisti zavarovalni stroški, čisti obratovalni stroški za pridobivanje zavarovanj), vračunane za obračunsko obdobje. Načela povsem časovno sorazmernega razmejevanja prihodkov od zavarovalnih premij ni mogoče uporabiti pri tistih zavarovalnih vrstah, pri katerih ne velja predpostavka sorazmernosti zavarovalnega kritja in zavarovalne premije v zavarovalni dobi (na primer pri gradbenem in montažnem zavarovanju) (SRS 32.18, 2001, 21 str.).

Ustreznost velikosti zavarovalne premije glede na prevzeto tveganje se ugotovi tako, da se mesečno (kvartalno) spremlja obnašanje deleža škod⁹ in deleža stroškov¹⁰ za opazovano obdobje, kajti rezervacije za prenosne premije morajo kriti tudi obratovalne stroške v naslednjem obračunskem obdobju. Če je gibanje deleža stroškov in deleža škod negativno in če predpostavljamo, da se bo tako gibanje nadaljevalo tudi v prihodnje, je treba oblikovati dodatne rezervacije. Te se oblikujejo v velikosti, ki ustreza povečanju deleža stroškov in deleža škod v primerjavi s pričakovanimi vrednostmi (Medved, 2000, str. 16).

Vzroki za to, da je oblikovana premija glede na prevzeto tveganje prenizka, so lahko naslednji (Medved, 2000, str. 16):

- napačne aktuarske predpostavke,
- državni nadzor nad ceno zavarovanja (npr. avtomobilska odgovornost),
- nenadzorovano povečanje stroškov odškodnin,
- odločitev vodstva zavarovalnice, da z nižjo ceno, ki ne pokriva vseh obveznosti iz zavarovanja, pridobi tržni delež.

4.4.3.2. Rezervacije za bonuse, popuste in storno

Rezervacije za bonuse in popuste so tolikšne kot zneski, do izplačila katerih so upravičeni zavarovanci iz naslova (Pavliha, 2000, str. 115):

- pravice do udeležbe v dobičku iz njihovih zavarovanj oziroma drugih upravičenj na podlagi zavarovalne pogodbe (bonusi);
- pravice do delnega znižanja premije (popusti);
- pravice do povrnitve dela premije za neporabljeni čas zavarovanja zaradi predčasnega prenehanja zavarovanja (storno).

Rezervacije za bonuse, popuste in storno se oblikujejo zaradi neizpolnjevanja obveznosti iz zavarovalne pogodbe, poslovnega načrta ali zakonskih in drugih določil, ki v nekaterih primerih predvidevajo povračila plačanih premij (Škof, 2001, str. 9).

Te rezervacije v absolutnem in relativnem znesku v strukturi zavarovateljevih prihodkov ne pomenijo veliko. Če pa pride do sprememb pri obračunu popustov za večletna zavarovanja, ki jih je zavarovalnica odobrila in vrnila zavarovalcem šele v zadnjem letu pred potekom zavarovanja, zneski rezervacij za bonuse znatneje porastejo. Porastejo lahko tudi, če pride pri obračunu bonusov do določenih sprememb v posameznih zavarovalnih vrstah (Bijelić, 1998, str. 265).

Konkurenca med zavarovalnicami raste in zato so zavarovalnice čedalje bolj prisiljene nastopiti na trgu z napadalno politiko in tako pridobiti čim več

⁹ Delež škod je razmerje med čistimi odhodki za škode in čistimi prihodki od zavarovalnih premij. Čisti prihodek je obračunana kosmata premija, zmanjšana za premijo na koncu obračunskega obdobja in povečana za rezervacijo za prenosno premijo na začetku obračunskega obdobja.

¹⁰ Delež stroškov je razmerje med obratovalnimi stroški, vključno s stroški pridobivanja zavarovanj in obračunanimi kosmatimi zavarovalnimi premijami.

zavarovancev. Možna strategija za čim večji tržni delež so tudi merila in pogoji za priznavanje bonusov in popustov, s temi skušajo potem zavarovalnice pridobiti nove zavarovance.

4.4.3.3. Škodne rezervacije

Najpomembnejša obveznost zavarovalnice je, da ob nastopu zavarovalnega primera izplača v zavarovalni pogodbi določeno zavarovalnino, saj se z realizacijo te obveznosti zaščiti ekonomski interes zavarovanca, ki ga je z zavarovanjem želel zaščititi. Zavarovalnica izplača škodo do višine zavarovalne vsote, ki je določena v zavarovalni pogodbi. Zavarovalnino mora po splošnih zavarovalnih pogojih izplačati v 14-ih dneh po prijavi zavarovalnega primera, in sicer če se v tem roku končajo vse poizvedbe, ki so potrebne za ugotovitev zavarovalnega primera in obsega zavarovalne dajatve (Ivanjko, et al., 1999, str. 51).

Škodne rezervacije se oblikujejo v višini ocenjenih obveznosti, ki jih je zavarovalnica dolžna izplačati na podlagi zavarovalnih pogodb, pri katerih je zavarovalni primer nastopil do konca obračunskega obdobja, in sicer ne glede na to, ali je zavarovalni primer že prijavljen, vključno z vsemi stroški, ki na podlagi teh pogodb bremenijo zavarovalnico (Zakon o zavarovalništvu, 2000).

Poleg ocenjenih obveznosti za prijavljene nastale, a še nerešene škode, morajo škodne rezervacije vključevati tudi ocenjene obveznosti za že nastale, a še neprijavljene škode. Obveznosti za že prijavljene škode se praviloma opredelijo na podlagi ocene obveznosti za vsako posamično škodo, obveznosti za še neprijavljene škode pa na podlagi statističnih podatkov, ugotovljenih o tovrstnih škodah v preteklih letih in popravljenih za sprotne trende z upoštevanjem tudi vseh drugih dejavnikov (SRS, 32.20, 2001, str. 21).

Praviloma se dogaja, da ob koncu poslovnega leta, ko se delajo popisi škodnih rezervacij, vse škode še niso prijavljene, čeprav so že nastale. Pričakovati je, da takih škod ne more biti veliko, saj je v interesu zavarovanca, da jih čimprej prijavi. Vendar oškodovanec marsikdaj niti sam še ne ve za škodo, ki je nastala. Sem sodijo razne odgovornostne škode, ko se trajne posledice pokažejo pozno, npr. šele po zaključenem zdravljenju. Take škode so lahko tudi zelo velike, zato je treba oblikovati primerne rezervacije, saj je bila premija tudi za kritje teh škod že obračunana (Bizjak-Mlakar et al., 1998, str. 5).

Škodne rezervacije se izračunava za vsako škodo posebej na podlagi predvidenih stroškov, ki bodo nastali v zvezi z likvidacijo teh škod (Sklep o podrobnejših pravilih in minimalnih standardih za izračun zavarovalno-tehničnih rezervacij, 2001).

Zavarovalnice vsako leto sicer povečajo znesek oblikovanih škodnih rezervacij, vendar je rast škodnih rezervacij počasnejša od rasti vseh zavarovalno-tehničnih rezervacij in tako je delež škodnih rezervacij v vseh vsako leto nižji. Navedene so predvsem posledica naraščanja števila sklenjenih življenjskih zavarovanj oz. premije, vplačane v življenjska zavarovanja, za katere pa se oblikujejo matematične rezervacije.

4.4.3.4. Izravnalne rezervacije

Zavarovalnica pri izvajanju svoje zavarovalne dejavnosti prevzema številne rizike in tako uresničuje namen zavarovanja – izravnavanje nevarnosti in s tem zagotavljanje gospodarske varnosti ter hkrati seveda tudi svoj poslovni cilj.

Če bi v določenem daljšem časovnem obdobju škode nastajale enakomerno, potem bi načeloma zadoščale premijske in škodne rezervacije, vendar se v praksi pojavljajo katastrofalne škode (poplava, vihar, potres), zaradi katerih prihaja do znatnih odstopanj. Zato zavarovalnice in zlasti pozavarovalnice oblikujejo izravnalne rezervacije, ki se nanašajo na časovno izravnavo neenakomernega odvijanja škodnega dogajanja (Pavliha, 2000, str. 116). Oblikujejo jih v tistih zavarovalnih vrstah, kjer so na podlagi statističnih podatkov ugotovljena znatna nihanja škod, ki niso izravnana z zavarovalno premijo posameznega leta ali s pozavarovanjem. Zavarovalnica oblikuje izravnalne rezervacije na podlagi odstopanja deleža škod v tekočem obračunskem obdobju od povprečnega deleža škod v opazovanem obdobju, ki mora zajeti najmanj deset let pred letom, za katerega se izračunavajo izravnalne rezervacije (Zakon o zavarovalništvu, 2000).

Izravnalne rezervacije se oblikujejo na podlagi deleža škod, za katerega dejanske obveznosti zavarovalnice na podlagi zavarovalnih primerov, ki so nastopili v obračunskem obdobju, presegajo ocenjene obveznosti zavarovalnice, ki so temelj za določitev zavarovalne premije. Zakon natančno določa, kdaj in kako mora zavarovalnica oblikovati tovrstne rezervacije ter kako se oblikuje zgornja meja (Pavliha, 2000, str. 116). Zavarovalnica mora dodatno povečati izravnalne rezervacije, če je delež škod v tekočem letu manjši od povprečnega deleža škod v opazovanem obdobju in zmanjšati izravnalne rezervacije, če je delež škod v tekočem letu večji od povprečnega deleža škod v opazovanem obdobju. Povečanje in zmanjšanje se izračunata tako, da se razlika med obema deležema pomnoži z lastnim deležem premije za tekoče leto (Zakon o zavarovalništvu, 2000).

Pri nas so se izravnalne rezervacije do februarja 2002 obračunavale pri vseh vrstah zavarovanj, kar je bilo za naše zavarovalnice zelo "kruto" pravilo in je imelo za posledico tudi negativne rezultate poslovanja. V Evropski uniji so izravnalne rezervacije potrebne le za kreditna zavarovanja, ponekod pa tudi za tista, kjer so značilne katastrofalne škode ali velike škode zaradi nesreč. V Sloveniji zdaj tako ni treba oblikovati izravnalnih rezervacij pri zavarovanjih, kjer se katastrofalne škode ne pojavljajo. Oblikujejo se le še pri dvanajstih zavarovalnih vrstah. V ta namen morajo zavarovalnice najpozneje v petih letih od sprejetja določila razgraditi presežne izravnalne rezervacije. Zavarovalnicam je bilo predlagano, naj presežne rezervacije namenijo za dokapitalizacijo.

4.4.3.5. Matematične rezervacije

Matematične rezervacije se oblikujejo za življenjska zavarovanja ter nezgodna in zdravstvena zavarovanja, za katera se uporabljajo podobne verjetnostne tabele in izračuni kot za življenjska zavarovanja (Pavliha, 2000, str. 118). Zavarovalnice oblikujejo matematične rezervacije življenjskih zavarovanj, da bi izpolnjevale svoje obveznosti iz sklenjenih dolgoročnih pogodb življenjskih zavarovanj. Dolgoročna zavarovanja so zavarovanja, ki so sklenjena za več kakor eno leto trajanja. Oblikujejo se v višini trenutne vrednosti ocenjenih bodočih obveznosti zavarovalnice na podlagi sklenjenih zavarovanj, zmanjšane za trenutno vrednost bodočih premij, ki bodo vplačane na podlagi teh zavarovanj. Izračunajo se z uporabo ustreznega aktuarskega vrednotenja, ki upošteva vse prihodnje obveznosti zavarovalnice, vključno z (Zakon o zavarovalništvu, 2000):

- z jamčenimi izplačili, do katerih je zavarovanec upravičen;
- bonusi, do katerih je upravičen zavarovanec samostojno ali skupaj z drugimi zavarovanci, ne glede na to, v kakšni obliki so izraženi;
- vsemi upravičenji, med katerimi lahko zavarovanec izbira na podlagi zavarovalne pogodbe;
- stroški, vključno s provizijami.

Pri izbiri metode aktuarskega vrednotenja mora zavarovalnica ustrezno upoštevati tudi metode vrednotenja kritnega premoženja, ki jih uporablja. Zavarovalnica mora izračunavati matematične rezervacije posamično za vsako zavarovalno pogodbo (Klemenčič et al, 2001, str. 45-54). Uporaba ustreznih približkov je dovoljena le takrat, kadar je verjetno, da bo privedla do približno enakega rezultata kot posamični izračun. Kadar ima zavarovanec na podlagi zavarovalne pogodbe pravico do izplačila odkupne vrednosti, matematične rezervacije v zvezi s to pogodbo ne smejo biti manjše od odkupne vrednosti (Pavliha, 2000, str. 115).

Poznamo dve temeljni obliki matematičnih rezervacij. Prva oblika rezervacij je vezana na dejstvo, da umrljivost s starostjo narašča in posledično torej narašča tudi nevarnostna premija. Če bi bila dejanska premija enaka nevarnostni premiji, bi dejanska premija vsako leto naraščala in silila sklenitelja zavarovanja, da v nekem trenutku opusti zavarovanje, saj bi dejanska premija preseгла ceno, ki jo je pripravljen plačati za zavarovanje. Razlika med dejansko premijo in nevarnostno premijo je tako uravnotežena z oblikovano matematično rezervacijo – običajno se imenuje rezervacija za starost in se oblikuje za vsa tista zavarovanja, pri katerih nevarnostna premija s starostjo narašča (npr. prostovoljno zdravstveno zavarovanje). V drugo skupino spadajo rezervacije, ki se oblikujejo za tiste oblike življenjskih, rentnih in pokojninskih zavarovanj, ki imajo poleg starostne komponente (rezervacije za starost) tudi varčevalno sestavino, ki je v hranilni premiji. Ta se izplača ob doživetju in za te oblike zavarovanja zavarovalnica jamči določeno donosnost na sredstva matematične rezervacije. V skladu s poslovnim izidom zavarovalnica pripiše dobiček oz. bonus (Medved, 2000, str. 25).

Za pokrivanje presežka bodočih izplačil zavarovalnin nad prilivom premije zavarovalnice pri življenjskih zavarovanjih se oblikujejo matematične rezervacije. Višina matematičnih rezervacij je poleg drugih dejavnikov odvisna tudi od predvidene donosnosti sredstev matematičnih rezervacij. Način oblikovanja matematičnih rezervacij skupaj s predvideno donosnostjo sredstev (tehnična obrestna mera) je upoštevan pri določitvi cene zavarovanja. Nasploh je zavarovanje cenejše, čim večja je tehnična obrestna mera. Sklep o podrobnejših pravilih in minimalnih standardih za izračun zavarovalno-tehničnih rezervacij (Uradni list RS, št. 3-220/2001) omejuje največjo dovoljeno tehnično obrestno mero na največ 60 % donosnosti državnih vrednostnih papirjev, kar je trenutno okoli 3,25 %. Omejitev velja od marca 2002, medtem ko so za zavarovanja, sklenjena pred tem datumom, zavarovalnice v Sloveniji običajno uporabljale višjo tehnično obrestno mero (navadno 4 % ali več) (Eržen, 2002).

Pri vrstah zavarovanj, za katere se oblikujejo matematične rezervacije, je postopek oblikovanja rezervacij drugačen kot pri ostalih vrstah zavarovanj, kjer je zelo pomembno dejstvo, da iz sklenjene zavarovalne police še ne sledi, da se bo škodni dogodek zgodil. Pri življenjskih zavarovanjih pa se skoraj zagotovo ve, da se bo škodni dogodek zgodil, vprašanje je le, kdaj. Tako je treba zaradi gotovosti škodnega dogodka oblikovati ustrezne rezervacije, ki kasneje zadoščajo za izplačilo zavarovalnine, že med plačevanjem premije.

Sredstva matematične rezervacije se oblikujejo:

- iz sredstev matematične rezervacije, ki so bila zbrana v prejšnjih letih;
- iz dela tehnične premije, prejetih obresti in drugih prihodkov, ki se med letom in po zaključnem računu prenašajo v sredstva matematične rezervacije.

4.4.3.6. Druge zavarovalno-tehnične rezervacije

Druge zavarovalno-tehnične rezervacije se oblikujejo glede na predvidene prihodnje obveznosti in tveganja velikih (katastrofalnih) škod. Gre predvsem za zavarovanja odgovornosti za jedrsko škodo, proizvajalčeve odgovornosti za farmacevtske izdelke,

za zavarovanje potresa, poplave ter druge obveznosti in tveganja, v zvezi s katerimi se ne oblikuje posameznih, prej opisanih rezervacij (Pavliha, 2000, str. 116).

Med druge zavarovalno-tehnične rezervacije sodijo tudi rezervacije za neiztekle nevarnosti. Te predstavljajo razliko med dejansko potrebnim zneskom za kritje neizteklih nevarnosti in prenosno premijo, izračunano po ustreznih pravilih. Izračuna se jih na podlagi zavarovalnin in administrativnih stroškov, ki naj bi nastali po koncu obračunskega obdobja iz pogodb, ki so se zaključile pred obračunskim dnevom, in sicer v višini presežka ocenjene vrednosti nad rezervacijami za prenosno premijo in terjatvami iz premij te pogodbe (Zakon o zavarovalništvu, 2000).

Zavarovalno-tehnične rezervacije se računovodsko (v bilanci stanja zavarovalnice) izkazujejo kot (bodoče) obveznosti zavarovalnice, torej na pasivni strani bilance stanja obveznosti do virov sredstev.

4.4.4. Načelo likvidnosti in solventnosti

Načelo likvidnosti in solventnosti pomeni, da mora zavarovalnica poslovati tako, da je v vsakem trenutku sposobna pravočasno izpolnjevati zapadle obveznosti in da je trajno sposobna izpolniti vse svoje obveznosti (ZZavar, 2000).

Tako kot druge gospodarske dejavnosti se tudi zavarovalništvo srečuje z različnimi nevarnostmi, ki lahko povzročijo finančne težave ali celo stečaj posameznih zavarovalnic. Ključno težo zato nosijo posamezne skupine tveganj, njihova prepletenost (korelacija) in vpliv na solventnost zavarovalnic.

Skrb za solventnost zavarovalnic izvira iz skrbi za varstvo potrošnikov. V zavarovalništvu se ta skrb nanaša na zavarovance, da bodo njihovi upravičeni zahtevki po odškodninah in zavarovalninah vedno poravnani. Ta sredstva morajo imeti zavarovalnice vedno na razpolago, torej morajo biti vedno v pričakovanem obsegu tudi likvidne, sicer ni izpolnjen pogoj preudarnega vodenja naložb oziroma rezervacij – to je časovna usklajenost njihovega roka z rokom obveznosti (asset liability matching).

Solventost lahko opredelimo kot lastni kapital zavarovalnega podjetja, kar je v bistvu razlika med njegovimi sredstvi in obveznostmi. Ta kapital je zavarovalnici potreben, da lahko nadomesti neskladnost med dejanskimi in pričakovanimi izdatki in donosi. Kljub vsem aktuarskim naporom namreč ni mogoče dovolj zanesljivo predvideti obsega t. i. tehničnih (škodnih) tveganj kot tudi ne drugih tveganj, kot so naložbena, stroškovna, upravljavska, politična in druga tveganja (Gorišek, 2000, str. 6).

4.4.4.1. Vzroki nesolventnosti

Možne vzroke nesolventnosti lahko razporedimo v tri skupine (Gorišek, 2000, str. 5-23):

- tehnične rizike oziroma tveganja »pasive«,
- naložbene rizike oziroma tveganja »aktive«,
- druga tveganja.

Ko zavarovalnica določa premijske stopnje in ocenjuje svoje obveznosti, se naslanja predvsem na aktuarske in statistične izračune. Ti izračuni pa spet temeljijo na verjetnostni teoriji, ki vključuje pretekle izkušnje in na njih sloneče predpostavke o prihodnosti. Tarife se določajo tudi pod vplivom individualne presoje pri sklepanju zavarovanj, zakonodajnih omejitev in upravnoprodajnih strategij zavarovalnic. Napačne ali preveč optimistične presoje lahko vodijo do nezadostnih premij, prehitre rasti poslovanja in posledično do nesolventnosti.

Med vzroki nesolventnosti v zadnjem času pogosteje nastopajo **naložbeni riziki** (riziki aktive). Lahko jih delimo na dve veliki skupini:

- izgubo vrednosti glavnice;
- manjše donose in obresti od pričakovanih ter
- likvidnost in struktura naložb.

Med druge vzroke nesolventnosti vključujemo še previsoke obratovalne stroške, napake in neznanja posloводства, prevare in goljufije (npr. pri izplačilu škod, sklepanju zavarovanj itd.), probleme podružnic, hčerinskih družb ter drugih povezanih organizacij, politične vzroke, skoke valutnih razmerij itd. Koliko ti vzroki ogrožajo zavarovalnice, njihovo solventnost in zavarovance, je odvisno od dosežene stopnje solventnosti posamezne zavarovalnice.

Sestava naložbenega portfelja v veliki meri vpliva na izpostavljenost posamezne zavarovalnice in s tem na potrebo po določeni velikosti lastnega kapitala – RBC (Risk Based Capital)¹¹. V Tabeli 7 se zrcali tipična bilanca stanja povprečne zavarovalnice na konsolidirani osnovi v ZDA l. 1998.

Tabela 7: Struktura aktive in pasive povprečne zavarovalnice v ZDA v mio USD

AKTIVA		PASIVA	
delnice	122	tehnične rezervacije	310
obveznice	540	druge rezervacije	187
drugo	98	kapital	263
SKUPAJ	760	SKUPAJ	760

Vir: Sigma št. 1/2000, Swiss RE

Preglednica je narejena za povprečje 1034 zavarovalnic po študiji A. M. Best. Tako je razvidno, da veliko večino naložb, kar 70 odstotkov, ameriške zavarovalnice zaradi varnosti in predpisov o RBC držijo v obveznicah.

V ZDA že dolgo tudi z zakonodajnimi prijemi sledijo drugi alternativni, ki bolj ustreza merilu varstva potrošnikov. Ti prepogosto slepo zaupajo agresivnim prodajnim metodam, ki zavarovancem marsikdaj zamolčijo pomembne informacije. Konkurenca za provizije je namreč v vseh ekonomijah velika. V ZDA so zadnja leta močno poostri kazenske sankcije za zavarovalnice, ki zavajajo potrošnike na trgu zavarovalnih storitev, najvišje kazni po l. 1991 znašajo do 290 mio USD (Gorišek, 2000, str. 5-23).

Pri ugotavljanju likvidnosti zavarovalnice (sposobnosti pravočasno izpolnjevati zapadle obveznosti) in solventnosti zavarovalnice (trajne sposobnosti izpolniti vse obveznosti) pa je pomembno premoženje, s katerim zavarovalnica razpolaga. Poseben vidik likvidnosti in solventnosti zavarovalnice so pravila o kritnem premoženju.

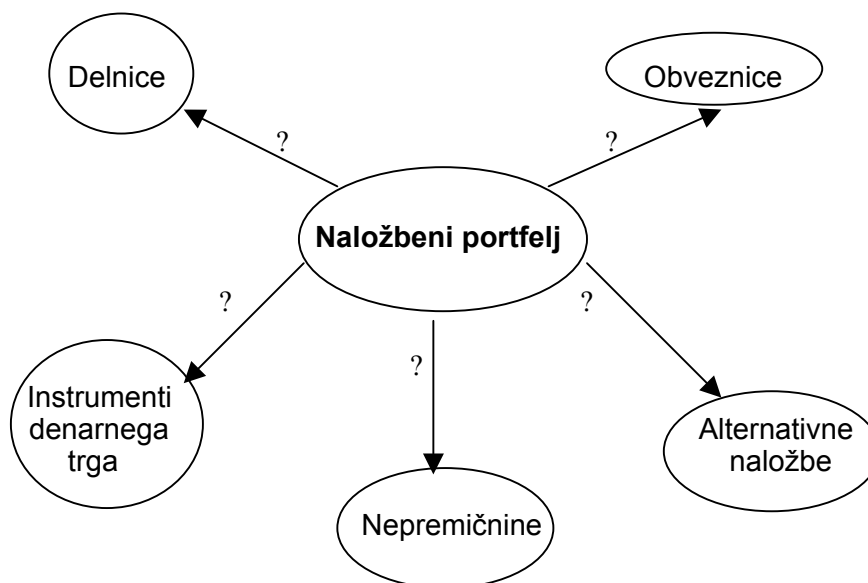
¹¹ Metoda RBC v nasprotju z metodo EU v izračunu zahtevanega kapitala vključuje tudi naložbene rizike, kreditne rizike, rizike slabega vodenja zavarovalnic (Japonska) itd., skratka precej bolj kompleksen pristop kot pristop EU, ki temelji samo na obsegu premij, škod in rezervacij (življenjska zavarovanja).

4.4.4.2. Naložbeno tveganje

Za zaščito interesov zavarovancev predpisuje zakonodajalec zavarovalnicam vzdrževanje minimalnega kapitala. Tega bi lahko drugače izrazili tudi kot zahtevani presežek sredstev zavarovalnice nad obveznostmi do zavarovancev (obveznosti bi lahko približno definirali tudi kot vplačane premije, obrestovane z zajamčenim donosom do dneva opazovanja). Obveznosti do zavarovancev so v bilanci življenjske zavarovalnice izkazane kot kategorija matematičnih rezervacij¹².

Odločitev o razporeditvi portfelja med posamezne kategorije naložb na strateški ravni mora temeljiti na procesu usklajevanja naložb in obveznosti. Sestava naložb z najmanjšim tveganjem predstavlja najboljšo usklajenost naložb in obveznosti. V želji, da bi dosegla čim višji donos, se zavarovalnica (njen management v soglasju z delničarji) lahko odloči za odmik od sestave naložb z najmanjšim tveganjem. Višji donos in s tem pripis dobička zavarovancem nad zajamčenim donosom je za zavarovalnice pomemben dejavnik trženja. V strateško porazdelitev naložb vključijo zato delnice, nepremičnine, obveznice z višjim kreditnim tveganjem, alternativne oblike naložb, strukturirane vrednostne papirje. Odločitev temelji na pričakovanem donosu in tveganju posamezne kategorije naložb, saj je višina možnega dodatnega prevzetega tveganja navadno omejena. Rezultat mora biti izbor tiste strateške porazdelitve naložb (prikaz na Sliki 7), ki bo omogočala doseg naložbenih ciljev z vidika donosnosti in bo hkrati kar najbolj usklajena z obveznostmi.

Slika 7: Kaj je strateška porazdelitev naložb

Vir: Babbel, Santomero, 1997, 47. str.

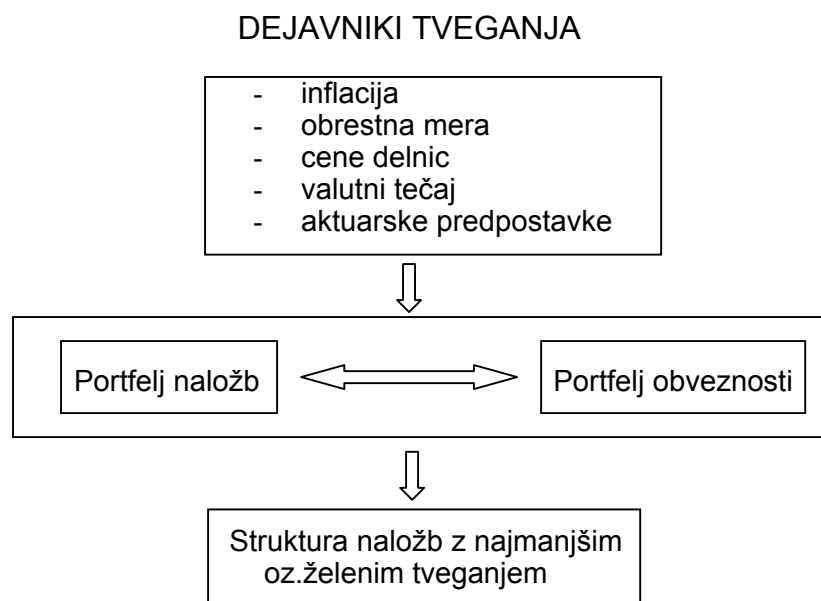
Vključevanje višjega finančnega tveganja naložb zahteva od zavarovalnice, da ima zelo dobro izdelan proces spremljanja (merjenja) in upravljanja s finančnimi tveganji ter proces upravljanja z naložbami in obveznostmi (Treven, 2003, str. 45-47).

¹² ZZavar določa, da se matematične rezervacije oblikujejo v višini trenutne vrednosti ocenjenih bodočih obveznosti zavarovalnice na podlagi sklenjenih zavarovanj, zmanjšane za trenutno oceno bodočih premij, ki bodo vplačane na podlagi teh zavarovanj. Ključen parameter pri izračunu matematičnih rezervacij je diskontna obrestna mera.

V zavarovalni dejavnosti je (bilo) v splošnem in tudi pri nadzoru morda nekaj več poudarka namenjenega pasivni strani, to je izravnavanju tveganj in oblikovanju primernih zavarovalnih rezervacij¹³ ter obvladovanju tveganj v smislu kapitalne ustreznosti. Aktiva, premoženjska stran bilanc zavarovalnic, je za finančni trg pomembnejša. Razumljivo je, da zavarovalnice velikanska zbrana sredstva virov zavarovalno-tehničnih rezervacij in tudi kapitala plasirajo na finančnem trgu v obliki različnih naložbenih možnosti. Zavarovalnice čedalje več pozornosti namenjajo naložbeni politiki¹⁴, saj delujejo na finančnem trgu kot tako imenovani institucionalni investitorji. Pri tem imajo primarni pomen načela zavarovalnega nalaganja, ki so sicer enaka bančnim naložbenim načelom, toda zavarovalnice jih morajo zaradi specifičnosti izravnalnega procesa obvladovanja tveganja uporabljati v obratnem zaporedju kot banke, kar sicer tudi loči ti precej podobni finančni instituciji (Boncelj, 1983, str. 296).

Pri odločanju o posamezni vrsti finančnih naložb oziroma pri odločanju o optimalnem portfelju so pomembni tudi naslednji dejavniki: boniteta izdajatelja vrednostnega papirja, doba vračanja naložbe, obseg investicije, valutno tveganje, tveganje predčasnega nakupa in podobno. Proces določitve strukture naložb prikazuje Slika 8. V nasprotju z bankami se sestava naložb zavarovalnic ne tehta z različnimi ponderji tveganja niti s kreditnim tveganjem, zato kapitalna ustreznost zavarovalnic ni odvisna od sestave naložb, razen ko gre za računovodsko izkazovanje popravkov vrednosti finančnih naložb (Bugarija, 2000, str. 127-138).

Slika 8: Proces določitve globalne porazdelitve naložbe

Vir: Grosen, Jorgensen, 2002, 43. str.

Solventnost zavarovalnice se kaže kot naložbeno tveganje, tveganje na podlagi zavarovalnih premij, kreditnih tveganj itd. Za ugotavljanje solventnosti sta se v svetu razvile dve metodi. V EU je v uporabi metoda solventne meje in garancijskega sklada, v ZDA in na Japonskem pa se je uveljavila novejša metoda RBC, ki se v

¹³ Termin zavarovalne ali zavarovalno-tehnične rezervacije uporabljamo skupaj za vse tehnične rezervacije premoženjskih zavarovanj in matematične rezervacije življenjskih zavarovanj, če jih nismo izrecno ločevali.

¹⁴ Domače zavarovalnice dajejo čedalje večji poudarek naložbeni politiki, odkar (ne)deluje slovenski finančni trg. Velik pomen pri tem ima državni nadzor, ki je bil pri nas kot novost uveden leta 1994, marca 2000 pa je bil še dopolnjen s sprejetjem novega zakona o zavarovalništvu.

svetu bolj uporabljaja. V Sloveniji veljajo od sprejetja novega zavarovalnega zakona enaka splošna pravila kot v EU.

Zavarovalnice investirajo zbrana sredstva po načelu varnosti. Pri tem mora zavarovalnica zagotavljati varne naložbe, da bo ob uresničitvi nevarnostih dogodkov, ki jih je sprejela v zavarovanje, te upravičencem tudi lahko poravnala.

Do začetka uveljavitve zakona o zavarovalnicah leta 1994 so bila ta tveganja v Sloveniji izredno velika. Zavarovalnice so si razen redkih izjem tudi z dajanjem kreditov svojim strankam – pravnim osebam – prizadevale ohraniti ali povečati svoj tržni delež, kar od leta 1995 ni več dopustno. Zelo malo rezervacij je bilo varno naloženih v državnih papirjih ali bankah. Posledice so bile katastrofalne, saj je bilo od leta 1989 do leta 1996 odpisanih okoli 40 odstotkov naložb rezervacij. Ta tveganja so bila takrat mnogo večja kot tveganja pri sklepanju zavarovanj, ki pa so bila pri nekaterih zavarovalnih vrstah prav tako velika.

Posebno tveganje sklepanja zavarovanj je v začetku 90-ih let obstajalo pri kreditnih zavarovanjih, pri katerih je tuji in domači bančni sektor lahko prenašal kreditna tveganja na zavarovalni sektor (Gorišek, 2000, str. 5-23).

4.4.5. Kritno premoženje

Kritno premoženje je premoženje zavarovalnice, namenjeno kritju prihodnjih obveznosti iz zavarovanj, ki jih sklepa zavarovalnica, in morebitnih izgub, ki izhajajo iz zavarovalnih poslov, ki jih opravlja zavarovalnica, in v zvezi s katerimi je zavarovalnica dolžna oblikovati zavarovalno-tehnične rezervacije (prvi odstavek 120. člena ZZavar). Zaradi zagotovitve likvidnosti in solventnosti mora zavarovalnica premoženje, katerega vrednost je najmanj enaka višini zavarovalno-tehničnih rezervacij, naložiti po pravilih, ki jih določa zakon (drugi odstavek 120. člena ZZavar). Pri izbiri naložb kritnega premoženja mora zavarovalnica upoštevati vrste zavarovalnih poslov, ki jih opravlja, tako da so zagotovljene varnost, donosnost in tržnost naložb ter ustrezna raznovrstnost in razpršitev teh naložb (tretji odstavek 120. člena ZZavar, 2000). V 121. in 122. členu pa ZZavar določa vrste dovoljenih naložb kritnega premoženja in omejitve posameznih vrst naložb.

Kritno premoženje se računovodsko (v bilanci stanja zavarovalnice) izkazuje na aktivni strani bilance. Razmerje med kritnim premoženjem in zavarovalno-tehničnimi rezervacijami je tako mogoče prikazati na poenostavljeni shemi bilance stanja zavarovalnice (glej Tabelo 8).

Tabela 8: Shema bilance stanja zavarovalnice

AKTIVA	PASIVA
Kritno premoženje	Zavarovalno-tehnične rezervacije
Drugo premoženje	Kapital

Vir: Plavšak, 1999, str. 27.

4.4.6. Kritni sklad

Zaradi zaščite zavarovancev iz naslova življenjskih zavarovanj ob stečaju je zakon (ZZavar) uvedel institut kritnega sklada, ki ga predstavlja premoženje, namenjeno pokrivanju obveznosti zavarovalnice iz tistih vrst zavarovanj, za katere je potrebno

oblikovati matematične rezervacije (Statistični zavarovalniški bilten, 2000, str. 67). Zavarovalnica mora premoženje kritnih skladov upravljati ločeno od drugega premoženja po pravilih, ki jih natančno določa zakon.

Posebna (dodatna) pravila veljajo za zavarovanja, za katera je treba oblikovati matematične rezervacije. To so življenjska zavarovanja ter nezgodna in zdravstvena zavarovanja, za katera se uporabljajo podobne verjetnostne tabele in izračuni kot za življenjska zavarovanja. V zvezi s temi zavarovanji ZZavar uvaja nov pravni institut kritnega sklada (Plavšak, 1999, str. 20-34).

Kritni sklad je opredeljen kot kritno premoženje, namenjeno kritju obveznosti zavarovalnice iz tistih vrst zavarovanj, za katera je treba oblikovati matematične rezervacije. Premoženje kritnega sklada je dovoljeno uporabiti samo za Izplačilo terjatev iz zavarovanj, v zvezi s katerimi je bil oblikovan (ZZavar, 2000).

- Pravna ločitev premoženja kritnega sklada od premoženja zavarovalnice

Zavarovalnica, ki sklepa zavarovanja v zavarovalnih vrstah, za katere je treba oblikovati matematične rezervacije, mora oblikovati kritni sklad in s premoženjem kritnega sklada upravljati ločeno od drugega premoženja (ZZavar, 2000). Zavarovalnica mora oblikovati poseben kritni sklad za vsako od naslednjih vrst zavarovanj:

1. za življenjska zavarovanja, pri katerih zavarovanec ne prevzema naložbenega tveganja,
2. za življenjska zavarovanja, pri katerih zavarovanec prevzema naložbeno tveganje, razen prenosnih premij, škodnih rezervacij in dodatnih zavarovalno-tehničnih rezervacij za zajamčeno najmanjše plačilo;
3. za zdravstvena zavarovanja,
4. za druge vrste zavarovanj, za katere je treba oblikovati matematične rezervacije (ZZavar, 2000).

Vrednost premoženja kritnega sklada mora biti vedno najmanj enaka zahtevanemu kritju. Zahtevano kritje obsega matematične rezervacije, pri življenjskih zavarovanjih pa tudi rezervacije za prenosne premije, škodne rezervacije in rezervacije za bonuse in popuste (ZZavar, 2000).

Tabela 9: Poenostavljena bilanca stanja zavarovalnice

AKTIVA	PASIVA
Kritni sklad 1 (življenjska zavarovanja)	Zahtevano kritje za življenjska zavarovanja (=matematične rezervacije + druge zavarovalno-tehnične rezervacije)
Kritni sklad 2	Zahtevano kritje za zavarovanja, pri katerih zavarovanec prevzema naložbeno tveganje (= posebne rezervacije + matematične rezervacije za zajamčeno izplačilo)
Kritni sklad 3 (zdravstvena zavarovanja)	Zahtevano kritje za zdravstvena zavarovanja (=matematične rezervacije)
Drugo kritno premoženje	Druge zavarovalno-tehnične rezervacije za zdravstvena zavarovanja
Drugo premoženje	Obveznosti
	Kapital

Vir: Belopavlovič et.al., 2000, str. 1038

Razmerje med premoženjem kritnega sklada in zahtevanim kritjem je mogoče prikazati na poenostavljeni shemi bilance stanja zavarovalnice (glej Tabelo 9), ki sklepa zavarovanja v zavarovalni vrsti življenjskih zavarovanj in zdravstvenih zavarovanj, za katere je treba oblikovati matematične rezervacije, in je zato dolžna oblikovati dva kritna sklada.

4.5. Notranje revidiranje v zavarovalnicah

Globalizacija, tržni način razmišljanja ter s tem konkurenca in predvsem soočanje svetovnega gospodarstva s finančnimi polomi postavljajo upravo zavarovalnice pred razmišljanje, kako voditi in upravljati zavarovalnico, da bi lahko ustvarjali novo vrednost, ter kako preventivno ravnati, da bi zavarovali interese zavarovancev ter zavarovalnice in njenih lastnikov. Soočena je z vrsto tveganj, ki so sestavni del poslovanja (vgrajena tveganja), z vrsto novih tveganj, ki se pojavljajo pri spremembah v poslovanju (npr. uvedba novega zavarovalnega produkta, novih postopkov dela, sprememba ali uvedba nove programske podpore ipd.). Uspešno obvladovanje tveganj ter upravljanje z njimi prispeva k večji dodani vrednosti zavarovalnice (dobiček, ugled, zaupanje) (Volarič-Prijatelj, 2003, str. 15-31).

Za razumevanje in ocenjevanje tveganja je potreben dober vpogled v poslovanje, njegovo razumevanje, zbiranje pomembnih podatkov, za kar pa uprava potrebuje usposobljene strokovnjake. Z nepristranskim preiskovanjem dokazov, z namenom pridobiti neodvisno oceno postopkov ravnanja s tveganji, njihovega obvladovanja ter upravljanja, dajejo notranji revizorji upravi zagotovila, da dela dobro oz. ji svetujejo, kako poslovanje še izboljšati.

4.5.1. Mesto notranje revizije v zavarovalnicah

Zavarovalništvo je zaradi svoje dejavnosti zelo občutljivo za tveganja, ki so med seboj povezana in hkrati vplivajo na druga tveganja. Vzpostavitev sistema upravljanja s tveganji je ključna naloga in odgovornost uprave zavarovalnice.

ZZavar določa, da morajo zavarovalnice organizirati notranjo revizijo kot samostojni organizacijski del, ki je neposredno podrejen upravi zavarovalnice ter funkcionalno in organizacijsko ločen od drugih organizacijskih delov zavarovalnice. Naloge notranje revizije so stalen in celovit nadzor nad poslovanjem zavarovalnice z namenom preverjanja, ali zavarovalnica opravlja zavarovalne posle pravilno in po ZZavar in na njegovi podlagi izdanih predpisih ter po notranjih pravilih, ki urejajo poslovanje zavarovalnice; ali vodi poslovne knjige, sestavlja knjigovodske listine, vrednoti knjigovodske postavke in sestavlja računovodska ter druga poročila po tem zakonu in na njegovi podlagi izdanih predpisih ter po notranjih pravilih, ki urejajo poslovanje zavarovalnice. Za opravljanje nalog notranjega revidiranja mora zavarovalnica zaposliti najmanj eno osebo, ki je pridobila naziv revizor oz. preizkušeni notranji revizor.

Dolžnost notranjega revizorja je poročati upravi in nadzornemu svetu o ugotovitvah pri revizijskih pregledih. S poročanjem nadzornemu svetu se zagotavlja redno poročanje lastnikom. Tako je pri NLB Vita zagotovljeno, da sta NLB in KBC redno seznanjena z dogajanjem v zavarovalnici. Čeprav ima NLB Vita svojega notranjega revizorja, je v njej načrtovan tudi pregled notranjih revizorjev NLB.

Letni program dela notranje revizije, ki ga sprejme uprava zavarovalnice v soglasju z nadzornim svetom, mora obsegati področja poslovanja, na katerih bo notranja revizija opravila pregled poslovanja, ter opis vsebine načrtovanih pregledov poslovanja po posameznih področjih.

Pri revidiranju poslovanja oz. procesov v zavarovalnicah gre predvsem za notranje revidiranje (Korošec, 1993, str. 42):

- sistema notranjih kontrol pri izvajanju zavarovalnih in drugih poslov v zavarovalnici;
- izvajanje poslovne politike, predpisov in notranjih aktov ter premijskega sistema;
- pridobivanja zavarovalnih poslov;
- sklepanja zavarovanj, obračunavanja in izterjevanja premij ter uspešnosti posameznih zavarovalnih zastopnikov in/ali posrednikov;
- pozavarovanja;
- zavarovalnih polic;
- reševanja škod (od prijave prek ocenitve in likvidacije škod do izplačila odškodnine oz. zavarovalnega nadomestila);
- uveljavljanja regresov iz naslova škod, sodnih sporov v zvezi z zavarovanjem;
- nalaganja zavarovalno-tehničnih in drugih sredstev zavarovalnic;
- sodnih sporov zavarovalnice;
- deviznega poslovanja zavarovalnice;
- informacijskega sistema zavarovalnice.

Notranja revizija si mora za svojo uspešno delovanje v postmoderni dobi zagotoviti ustrezno mesto, vzpostaviti redno komunikacijo z upravo, si zagotoviti neoviran dostop do podatkov in informacij, predstaviti upravi čedalje pomembnejšo vlogo upravljanja podjetja ter spoštovanja načel upravljanja podjetja. Z ozaveščanjem uprave o svoji vlogi, ki ji jo predpisujejo standardi notranjega revidiranja kot tudi svetovna zakonodaja, bo notranja revizija dosegla svoj namen.

4.5.2. Glavna področja notranjega revidiranja v zavarovalnicah

Glavna področja notranjega revidiranja v zavarovalnicah so izvajanje poslovne politike, predpisov in notranjih aktov ter premijskega sistema, pridobivanje zavarovalnih poslov, sklepanje zavarovanj, obračunavanje in izterjevanje premij ter ocenjevanje uspešnosti zavarovalnih zastopnikov, pregledovanje zavarovalnih polic, reševanje škod, uveljavljanje regresov iz naslova škod, škodnih spisov, deviznega poslovanja, pozavarovanje, nalaganje zavarovalno-tehničnih in drugih sredstev, računalniškega informacijskega sistema. Pri revidiranih področjih je pozornost notranje revizije usmerjena na pravilnost postopkov, nastajanje podatkov o dejanskih poslovnih dogodkih, analiziranje podatkov in s tem na oblikovanje informacij za potrebe odločanja, obstoj in delovanje notranjih kontrol v okviru finančnega in računovodskega področja ter pri izvajanju zavarovalnih in drugih poslov v zavarovalnici. Pri revidiranju mora notranji revizor prepoznati in ovrednotiti mesta, ki so izpostavljena tveganjem. Vrste tveganj so denimo:

- tržno tveganje;
- likvidnostno tveganje;
- operativno tveganje (tveganja izvajanja postopkov dela, tveganja kadrov ...);
- pravno tveganje.

4.5.2.1. Izvajanje poslovne politike, predpisov, pravilnikov in sklepov

Poslovno politiko sprejemajo najvišji organi zavarovanja in jo morajo izvajati vse organizacijske enote v zavarovalnici. Poslovodni organi in organi upravljanja morajo pravočasno spoznavati, ali se pojavljajo odmiki od nje in kakšne so njihove posledice.

Pri notranjem revidiranju je treba zato preučevati:

- ali so pravilno uporabljajo tarife po vrstah zavarovanja;
- ali so v načrte vgrajene najmanjše stopnje rasti zavarovanja med letom;

- ali se spoštuje postavljena dinamika zaračunanih premij, vplačanih premij in reševanja škod;
- ali se pravilno uporabljajo stopnje pri razporejanju vplačanih premij po vrstah zavarovanja;
- kako se izvaja program skupnih preprečevalnih dejavnosti (Turk, 1988, 216 str.)

To proučevanje poteka prek proučevanja celotnega poslovanja. Pravilnike in sklepe bi bilo treba notranje revidirati že med njihovim nastajanjem, kasneje pa še proučevati njihovo uresničevanje v organizacijskih enotah zavarovalnice.

4.5.2.2. Zmogljivost zavarovanja in dogovarjanje o zavarovanju

Zmogljivost zavarovanja je povezana z velikostjo tveganja na območju, na katerem zavarovalnica deluje. Pri notranjem revidiranju je treba v zvezi s tem proučevati:

- ali so organizacijske enote zavarovalnice skladno s smernicami in navodili zbrale podatke o svojem zavarovalnem trgu;
- ali so bili podatki o zavarovalnem trgu zbrani po področjih lastnine, tveganj in tarifnih skupin;
- ali so s podatki o zavarovalnem trgu zajeti vsi možni zavarovanci s področja gospodarskih družb, pri zasebnikih pa tveganja in njihovo število;
- ali so s podatki o zavarovalnem trgu zajeta vsa tveganja po zavarovancih različnih dejavnosti;
- ali se v podatke o zavarovalnem trgu redno vnašajo vse spremembe;
- ali so organizacijske enote zavarovalnice sprejele vse priporočene ukrepe za popolnejše izrabljanje razpoložljivega zavarovalnega trga.

Vsa tveganja ne morejo biti predmet zavarovanja, pa tudi enake teže nimajo, zato je treba pri notranjem revidiranju proučevati, ali so z zavarovalnimi pogodbami opredeljene tiste nevarnosti, zlasti pa, ali so pravilno opredeljene velikosti nevarnosti, tako da tveganje ni niti podcenjeno niti precenjeno. Proučevati je treba vse okoliščine, ki so bile upoštevane pri zbiranju podatkov o zavarovalnem trgu in njegovem ocenjevanju, ter se prepričati, kako je pri tem delovala notranja kontrola. Zlasti pa je treba proučiti:

- zavarovalne vsote,
- trajanje zavarovanja,
- pogostnost tveganj in
- obseg tveganj.

Vse to namreč bistveno vpliva na velikost tveganj; šele pri takem proučevanju je mogoče dobiti odgovor na vprašanje, ali so tveganja ocenjena realno.

4.5.2.3. Prijavljanje, ocenjevanje in likvidiranje škod ter izplačevanje nadomestil zanje

V zavarovalnici je področje prijavljanja, ocenjevanja in likvidiranja škod eno od bistvenih področij, kjer notranja revizija lahko udejanja svoje poslanstvo. Navedeno področje je izpostavljeno tveganju prevar in goljufij z vidika izplačevanja prevelikih odškodnin, ponarejanja listin, ki dokazujejo nastop škodnega primera, ali namerni povzročitvi škode. Zato je zelo pomembna delitev dela v zavarovalnici pri ocenjevanju in likvidiranju škod. Omenjeno tveganje pa ni edino. Na tem področju se pojavljajo še številna tveganja, ki izhajajo iz napačno izvedenih postopkov evidentiranja škod tako pri prijavi, ocenjevanju, iz neupoštevanja zavarovalnih pogojev ter številnih drugih aktivnosti, ki jih mora zavarovalnica pri prijavi škodnega dogodka izpeljati. Nenazadnje stopa zavarovalnica v poslovni odnos z oškodovanci

(fizične, pravne osebe), dobavitelji ter drugimi, ki so udeleženi pri reševanju odškodninskih zahtevkov. Z obvladovanjem elementov poslovne odličnosti¹⁵ zavarovalnica pridobiva dobro ime v poslovnem okolju, na kar ima lahko notranja revizija s svojo vlogo velik vpliv (Volarič, Prijatelj, 2003, str. 15-31).

4.5.2.4. Sklepanje zavarovanj

Tveganje pri sklepanju zavarovanj se nanaša na nepravilno uporabljene premijske stopnje, neustrezno določene zavarovalne vsote, nepravilno upoštevanje zavarovalnih pogojev, bonusov, dobe zavarovalnega kritja ipd. Udejanjanje takih tveganj se odraža v napačnem izračunu zavarovalne premije ter ob nastanku škodnega dogodka z neustreznim škodnim obračunom. Pozornost notranjega revizorja je namenjena pregledovanju zavarovalnih pogodb in pravilnemu izračunu zavarovalnih premije v zavarovalni polici.

Zavarovalna pogodba

Napačno sklenjena zavarovalna pogodba neposredno vpliva na izgubo likvidnih sredstev, stroške, višino oblikovanih rezervacij.

Obligacijski zakonik določa (2001), da je zavarovalna pogodba sklenjena, ko pogodbenika podpišeta zavarovalno polico ali potrdilo o kritju. Potrdilo o kritju sme zavarovalno pogodbo nadomeščati le začasno.

Pisna ponudba, ki jo izroči zavarovalec zavarovalnici za sklenitev zavarovalne pogodbe, veže ponudnika. Zavarovalnica mora najkasneje v osmih dneh od dneva, ko je ponudba prispela v zavarovalnico (če ni določen krajši rok), to sprejeti ali zavrniti. Če je potreben zdravniški pregled, se čas podaljša na trideset dni. Če zavarovalnica medtem ponudbe ne odkloni, se šteje, da je ponudbo sprejela in da je pogodba sklenjena.

Sestavni deli zavarovalne pogodbe so:

- ponudba (ob sklenitvi npr. pri zavarovalnem posredniku);
- zavarovalni pogoji (splošni in posebni);
- zavarovalna polica;
- dodatek k pogodbi (obvestilo zavarovancu).

Zavarovalna pogodba mora za kritje zavarovanja nevarnosti v Republiki Sloveniji obsegati zlasti določbe o:

- dogodkih, zaradi katerih nastane obveznost zavarovalnice opraviti izpolnitev na podlagi zavarovalne pogodbe, in primerih, ko je zaradi posebnih razlogov obveznost zavarovalnice izključena;
- načinu izpolnitve, obsegu in dospelosti obveznosti zavarovalnice;
- določitvi in plačilu premije in o pravnih posledicah, če premija ni plačana;
- trajanju zavarovalne pogodbe, in sicer zlasti:
  - če in kako se trajanje molče podaljša,
  - če, kako in v katerem časovnem trenutku je zavarovalno pogodbo mogoče odpovedati oz. sicer v celoti oz. delno razvezati, in kakšne so v takih primerih obveznosti zavarovalnice;

---

¹⁵ Izboljšanje kakovosti organizacije in doseganje njene najvišje stopnje, ki je označena kot odličnost, je cilj vsake organizacije. Pri notranjem revidiranju se ne ugotavljajo samo nepravilnosti pri delovanju organizacije, temveč so prizadevanja usmerjena tudi k izboljševanju kakovosti delovanja organizacije. Pri tem gre za zunanjo pojavnost organizacije, ki je označena kot odličnost. Z zornega kota nosilcev interesov se kaže odličnost organizacije do lastnikov, do zaposlenih, v razmerju do lastnikov, odjemalcev, upnikov in države (Turk I., 2001, str. 5-10).

- ob izgubi zahtevkov iz zavarovalne pogodbe zaradi zamude rokov;
- pri življenjskih zavarovanjih tudi o pogojih in obsegu izplačil akontacij in posojil na zavarovalno polico, o pogojih, pod katerimi je zavarovalec udeležen pri dobičku zavarovalnice, in o merilih za izračun te udeležbe, ter o pogojih in načinu izračuna odkupne vrednosti ter kapitalizacije.

Kadar je zavarovalec fizična oseba, mora zavarovalnica ob sklenitvi zavarovalne pogodbe s pisnim obvestilom zavarovalca seznaniti s podatki o:

- firmi;
- splošnih zavarovalnih pogojih in pravu za zavarovalno pogodbo;
- času trajanja zavarovalne pogodbe;
- višini premije, pri čemer mora biti zavarovalna premija razčlenjena na zavarovalno premijo za posamezne nevarnosti, če zavarovalno razmerje krije nevarnosti iz več zavarovalnih vrst, in o višini prispevkov, davkov in drugih stroškov, ki se zaračunavajo poleg premije, in o skupnem znesku plačil;
- roku, v katerem ponudnika veže ponudba;
- pravici do preklica oz. odstopa;
- nazivu in naslovu nadzornega organa, ki je pristojen na nadzor na zavarovalnico, kateremu je mogoče nasloviti pritožbe zoper zavarovalnico oz. zavarovalnega posrednika.

Pri življenjskem zavarovanju in nezgodnem zavarovanju s pravico do povračila dela zavarovalne premije, mora obvestilo zavarovalcu obsegati tudi podatke o:

- osnovah in merilih za udeležbo na dobičku;
- tabeli odkupnih vrednosti;
- minimalni zavarovalni vsoti za spremembo zavarovanja v zavarovanje brez premije (kapitalizacija) in o pravicah iz takega zavarovanja;
- zavarovanjih, pri katerih zavarovanec prevzema naložbeno tveganje: o kritnem skladu, ki je oblikovan za ta zavarovanja, in strukturi naložb tega kritnega sklada;
- davčni ureditvi, ki velja za zavarovanje.

Zavarovalna polica

Notranja revizija s pregledom zavarovalnih polic ugotavlja pravilnost izračunov zavarovalne premije; napake odkriva za nazaj, hkrati pa deluje tudi preventivno, saj na podlagi odkritih napak opozarja na neustrezno vodene postopke pri sklepanju zavarovanj. Zavarovalna polica je pismena zavarovalna pogodba, ki jo sestavi prevzemnik tveganja na način, predviden po pravilih zavarovalne skupnosti.

V polici življenjskega zavarovanja morajo biti navedeni: ime in priimek osebe, na katere življenje se nanaša zavarovanje, dan njenega rojstva in dogodek ali rok, od katerega je odvisen nastanek pravice zahtevati izplačilo zavarovalne vsote. Polica se mora glasiti na določeno ime, ne more pa se glasiti na prinesitelja (Obligacijski zakonik, 2001).

Pri notranjem revidiranju je treba proučevati (Turk, 1998, 216 str.):

- ali so datumi izstavljanja zavarovalnih polic resnični in ne omogočajo zavarovancem uveljaviti pravic do odškodnine, ki jim ne pripadajo;
- ali ustrezni pravilnik sploh omogoča prevzemanje tveganj, ki so navedena v zavarovalnih policah;
- ali se uporabljajo pravilne premijske stopnje za zavarovanje posameznih tveganj;
- ali so zavarovalne premije pravilno izračunane, brez računskih napak ali zavestnih vnosov napačnih zneskov.

Posebno pozornost je treba posvečati zavarovalnim policam, ki so jih izstavili tako imenovani zastopniki oz. posredniki fizičnim osebam, ker so tu poneverbe najpogostejše. Zastopnik lahko na primer pravilno izpolni izvirnik, ki ostane zavarovancu in po katerem mu zavarovanec plača premijo, toda na kopijo, po kateri se sam razbremeni, vnese s kopirnim papirjem manjši znesek, razliko pa si prisvoji.

Pri dolgoročnih zavarovalnih pogodbah je treba proučiti (Turk, 1998. 216 str.):

- ali so popusti pri premijah odobreni skladno s trajanjem pogodb;
- ali so pri pogodbah, ki so predčasno razveljavljene, neutemeljeno dani popusti;
- ali so za vsa tveganja, ki jih predvidevajo pogodbe, izstavljene zavarovalne police;
- ali se pravočasno obračunavajo zavarovalne premije za naslednje leto;
- ali so zavarovanci, ki so prekinili pogodbe, plačali premije za čas zavarovanja in ali se ukrepa, da bi to storili;
- ali obstaja ustrezna urejena in ažurna evidenca, na podlagi katere se obnavlja zavarovanje;
- ali se pravočasno upoštevajo spremembe pogojev in tarif;
- ali se ustrezno ukrepa proti zavarovancem, ki ne sprejmejo spremenjenih pogojev in tarif (opomini, tožbe, prekinitve pogodb in drugo);
- ali so na policah popravljene napake, ki so jih ugotovili tarifni notranji kontrolorji;
- ali so zavarovanci obveščeni o napakah in ali so premalo zaračunane zneske vplačali;
- kakšna je evidenca o ugotovljenem nezadostnem varstvu premoženja pri zavarovancih;
- kako so shranjene in arhivirane pogodbe in police;
- kako se ukrepa v zvezi z izginulimi zavarovalnimi predmeti, za katere je mogoče domnevati, da niso obstajali.

S takim proučevanjem je pri notranjem revidiranju mogoče ugotoviti, katere notranje kontrole niso delovale ter kako naj bi v zvezi s tem ukrepali organi vodenja in upravljanja.

Zavarovalnica odobrava zavarovancem bonus, če so škode pod določenimi zneski ali jih sploh ni, medtem ko se jim zaračunava malus, če so škode večje. V tej zvezi pa je treba proučevati,

- ali se bonus in malus obračunavata pravočasno;
- ali se obračunavata v skladu z normativnimi akti;
- ali so izplačila oziroma vplačila pravočasna.

4.5.2.5. Pozavarovanje

Dolžnost pozavarovanja je eden od ukrepov obvladovanja tveganj, ki je zakonsko določen. Zavarovalnica se mora zavedati zmogljivosti zavarovanja oz. stopnje lastnega izravnavanja nevarnosti, saj mora vse presežke zavarovati s pozavarovanjem ali sozavarovanjem. Tovrstno tveganje se sicer udejanji šele z nastankom škodnega dogodka in obveznostjo zavarovalnice izplačati odškodnino. Vloga notranje revizije je preventivna, saj odkriva primere sprejemanja zavarovalnega kritja prek zmogljivosti zavarovalnice oz. stopnje notranje izravnave.

4.5.2.6. Regresne terjatve

Za zavarovalnico predstavlja potencialno izgubo sredstev nepravilno uveljavljanje regresov iz naslova škod. Regresne terjatve so potencialna denarna sredstva. To so

zahtevki do fizičnih ali pravnih oseb, ki so zakrivilo škodo in zanjo odgovarjajo na podlagi odškodninskega prava, zavarovalnica pa je škodo zanje poravnala. Notranja revizija ugotavlja, ali so bili regresni postopki sproženi tam, kjer obstajajo tehtni razlogi in ali se postopki izterjave pravilno izvajajo (upoštevaje zakonsko podlago ter notranje akte zavarovalnice) (Volarič, Prijatelj, 200).

4.5.2.7. Finančno poslovanje

Področje finančnega poslovanja je z ZZavar zelo natančno urejeno; uvrščeno je v poglavje o obvladovanju tveganj. Pri nalaganju sredstev kritnega premoženja in kritnega sklada je treba upoštevati vrsto omejitev, ki jih postavlja zakon, pri čemer morajo biti zagotovljene varnost, donosnost, tržnost, ročnost, raznovrstnost ter razpršitev naložb. Za kritno premoženje in kritni sklad je treba oblikovati zavarovalno-tehnične in matematične rezervacije.

Pri notranjem revidiranju naložb sredstev zavarovanja je treba proučiti predvsem, ali se s tem uresničujeta naslednja cilja:

- da je naložen celotni presežek denarnih sredstev, da bi dobili obresti in ohranili njihovo realno vrednost v inflacijskih razmerah;
- da je zagotovljena najvišja raven plačilne sposobnosti zavarovalnice.

V zvezi s tem je treba med drugim ugotoviti zlasti:

- ali so naložbe skladne z ustreznim pravilnikom;
- ali naložbe temeljijo na prej sprejetih sklepih poslovnega organa;
- ali so naložbe zagotovljeni pravilne listine in instrumenti za zavarovanje sredstev (pogodbe, menice, čeki, garancije, izjave banke in drugi);
- ali depozitorji pravilno obračunavajo in plačujejo obresti od sredstev, ki jih uporabljajo na podlagi naložb;
- ali se po izteku rokov za deponiranje sredstva v redu vračajo in ali se ob zakasnitvah zaračunavajo zamudne obresti;
- ali se vodi urejena evidenca naložb v bankah in pri končnih uporabnikih, ki jim banke odobravajo sredstva, da bi bilo mogoče ugotavljati, ali so zavarovanci iste zavarovalnice;
- ali se pri naložbah sredstev uporablja predpisana obrestna mera (Turk, 1988, 216 str.).

4.5.2.8. Upravljalvska funkcija v zavarovalnicah

Uspešnost poslovanja mora gospodarska družba nenehno spremljati in tako analizirati vzroke za morebitno odstopanje od zastavljenih ciljev. Vsi odnosi z okolico in v gospodarski družbi, katerih namen je doseganje zastavljenih ciljev, so temeljne značilnosti oz. elementi upravljanja podjetja¹⁶ (t. i. corporate governance) (Turk M., 2002, str. 111-130).

Interes uprave je zato kakovostno vodenje in upravljanje, za kar pa ne zadostuje le ustrezna kadrovska zasedba vodstvenih funkcij. Poslovanje je izpostavljeno številnim tveganjem, ki jih je treba za doseganje poslovnih ciljev obvladovati. Sistem notranjih kontrol, ki jih mora vzpostaviti uprava zavarovalnice, mora biti dovolj učinkovit, da tveganja prepozna. Ocenjevanje notranjih kontrol in prepoznavanje tveganj ne more biti v domeni uprave niti izvajalcev delovnih nalog, saj bi bili okrnjeni neodvisnost in nepristranskost. Uprava mora za to zadolžiti neodvisne strokovnjake, notranje revizorje, katerih aktivnosti so usmerjene na dajanje zagotovil (neodvisno in objektivno revidiranje), izboljševanje obvladovanja tveganj in notranjih kontrol.

---

¹⁶ V slovenskem prostoru je zaslediti več različnih prevodov angleške besede "corporate governance". V delu uporabljam prevod "upravljanje podjetja".

Notranja revizija ima torej dve poslanstvi: opravljanje storitev pri dajanju zagotovil in svetovanje, kako preišljeno in urejeno delovati na področju obvladovanja tveganj, da bi izboljšali poslovanje in dosegli večje poslovne koristi oz. dodano vrednost (Koletnik, 2002).

Kakovost vodenja in upravljanja pa je odvisna tudi od odnosov, ki jih mora uprava razvijati z delničarji, zavarovanci, investitorji, regulatorji, poslovnimi partnerji, mediji, notranjo in širšo javnostjo. Poslanstvo notranje revizije v tem kontekstu je svetovanje upravi, kako slediti načelom vladanja podjetju. Tako se med notranjo revizijo in upravo krepi komunikacija in dober odnos, po drugi strani pa razumevanje in podpora uprave aktivnostim notranje revizije.

Po splošnih načelih upravljanja podjetja, sprejetih v OECD leta 1998, je vanj vključenih pet področij:

- upoštevanje varstva pravic delničarjev,
- nepristransko obravnavanje delničarjev, tudi manjšinskih in tujih, kar vključuje tudi odškodnino za kršenje njihovih pravic,
- aktivno sodelovanje delničarjev pri uresničevanju skupnega cilja poslovanja družbe,
- nujnost razkrivanja in transparentnosti informacij o družbi in
- odgovornost nadzornega sveta, da zagotovi strateško vodstvo družbe ter učinkovit nadzor uprave, za kar odgovarja delničarjem.

Teoretiki ugotavljajo, da postaja vprašanje upravljanja podjetja v tranzicijskih državah (mednje sodi tudi Slovenija) čedalje bolj pomembno zaradi nižje gospodarske rasti od pričakovane, za kar je delno kriv tudi neustrezen corporate governance (Štiblar, 2002, str. 23-51).

Uprava ima ključno vlogo pri upravljanju s tveganji, saj je uspešno obvladovanje in upravljanje s tveganji pogojeno z obstojem učinkovitih notranjih kontrol. Predpogoj za izboljševanje vodenja in upravljanja je izpolnjevanje določenih zahtev, na kar opozarjajo standardi notranjega revidiranja: zagotavljanje skladnosti delovanja in poslovanja s pravnimi normami ter zakonskim okvirjem, spoštovanje splošno uveljavljenih poslovnih načel in norm, tudi etičnih, prispevanje k dobrobiti družbe ter zagotavljanje kratkoročno in dolgoročno korist delničarjem, poročanje delničarjem in ostalim investitorjem, regulatorjem in širši javnosti o sprejetih odločitvah, ukrepih, delovanju in uspešnosti (Volarič, Prijatelj, 2003, str. 15-31).

Pristopi k razvijanju in utrjevanju načel upravljanja podjetja se med gospodarskimi družbami razlikujejo, kar je odvisno od dejavnosti, ki jo opravljajo, kompleksnosti poslovanja, vrste tveganj, s katerimi se srečujejo ipd. Indikator dobrega modela vladanja podjetju v zavarovalnici so, vsaj v začetni fazi, in predstavljajo izhodiščno točko:

- organizacijska struktura,
- politika upravljanja in
- sistem notranjih kontrol,

s čimer pa še ni zagotovljena tudi njegova uspešnost (Building a Strategic Internal Audit Function, 2003, str. 1-16). Ta je v največji meri odvisna od subjektivnih dejavnikov, od kakovosti uprave in njenega zavedanja odgovornosti in dolžnosti do družbe, ki jo vodi. Uprava se mora zavedati, da je uspešen model vladanja podjetju odvisen od naslednjih dejavnikov:

1. medsebojnega sodelovanja uprave, nadzornega sveta, notranjega in zunanjega revizorja, revizijskega odbora;
2. delovanja uprave za postavljanje strategije, notranjih kontrol, obvladovanje tveganj;
3. neodvisnosti uprave;
4. širokega strokovnega znanja zaposlenih na vodstvenih mestih;
5. formalnih srečanj in medsebojnega informiranja;
6. transparentnosti dela uprave in nadzornega sveta;

7. organiziranosti učinkovite, polno zaposlene notranje revizije, ki redno poroča upravi in revizijskemu odboru, če le-ta obstaja, občasno pa nadzornemu svetu.

Spoštovanje načel upravljanja podjetja mora biti tako kot ostala področja delovanja zavarovalnice nadzirano. Zaradi še neveljavljene tovrstne prakse je revidiranje delovanja uprave občutljivo področje dela notranje revizije. Sicer pa notranja revizija s preverjanjem obvladovanja tveganj in ocenjevanja kakovosti in celovitosti notranjega kontrolnega sistema posredno preverja tudi učinkovitost uprave, saj je ta odgovorna za ravnanje s tveganji (Turk M., 2002, 111-130). V duhu prispevanja k spoštovanju in izvajanju načel upravljanja podjetja morajo biti aktivnosti notranje revizije orientirane k ocenjevanju vrednot, ciljev, posredovanje teh na nižje nivoje, k ocenjevanju spremljanja ciljev in opozarjanjem na odgovornost za doseganje ciljev.

Ameriški Inštitut notranjih revizorjev (IIA) priporoča vsem javnim gospodarskim družbam, da v letnih poročilih razkrijejo načela upravljanja podjetja, ki jih pri poslovanju upoštevajo, da razkrijejo oceno učinkovitosti notranjih kontrol, kot najpomembnejše priporočilo pa navaja organiziranost službe notranje revizije ter razkritja vzroka, če te službe ni. Udejanjanje zgoraj naštetih načel upravljanja podjetja ter dobro sodelovanje uprave, nadzornega sveta, zunanje ter notranje revizije ter revizijskega odbora sta temeljni kamen uspešnega upravljanja podjetja (Principles of Corporate Governance, 2003a, str. 1-16).

Dogajanja v preteklih letih so pomembno vplivala na prepričanje javnosti o potrebi po revizijskem poklicu in njegovem pomenu. Pod drobnogled je bilo postavljeno vprašanje revizorjeve neodvisnosti revizijskih družb. Da bi se to vprašanje rešilo, je bilo sprejetih nekaj pomembnih revizijskih reform:

- Evropska komisija je izdala priporočila o revizorjevi neodvisnosti (Neodvisnost revizorja v Evropski uniji),
- v Združenih državah Amerike je bil 2002 sprejet Sarbanes-Oxleyjev zakon,
- določbe o revizorjevi neodvisnosti je treba vključiti v kodeks upravljanja gospodarskih družb (Corporate Governance Codex)

Države EU pa tudi druge države zunaj Evrope sprejemajo kodekse. V interesu posameznih držav in družb je namreč, da odločitve investitorjev v boju za kapital niso prepuščene naključju, zato je namen kodeksa predvsem investitorjem na hiter in preprost način predstaviti »pravila igre« vodenja, upravljanja in nadziranja družb v posamezni državi. Kodeksi krepijo zaupanje investitorjev ter povečujejo uspešnost in učinkovitost notranjih udeležencev v družbi v razmerju do zunanjih udeležencev v okolju.

V kodeksu so zapisana pravila in načela vodenja, upravljanja in nadziranja družbe. Gre za kombinacijo zakonsko predpisanih določb in notranjih pravil družbe, ki izhajajo iz pravilnikov, statuta in poslovnika družbe. Kodeksi so vezani na zakonske predpise posamezne države, hkrati pa se v njih zrcali podjetniška kultura družbe (Hauptman, 2003, str. 48-66).

5. Primer notranjerevizijskega vprašalnika zavarovalnice X

Revizijski pregled je treba načrtovati oziroma se nanj pripraviti. Dobra priprava revizijskega pregleda je predpogoj za kvalitetno, učinkovito, korektno in pravočasno izvedbo pregleda.

Priprava na revizijski pregled zajema:

- načrtovanje pregleda;
- določitev ciljev, obsega in vsebine pregleda;
- oblikovanje revizijskega tima;
- pripravo revizijskega programa;
- najavo pregleda;
- pregled revizijskega poročila in delovne dokumentacije predhodnega revizijskega pregleda;
- izdelavo delovnega načrta poteka revizijskega pregleda.

Vrsta pregleda, okvirni obseg, čas izvajanja ter izvajalci pregleda so določeni v letnem načrtu dela centra, podrobneje pa v kvartalnih načrtih dela posameznih revizorjev.

5.1. Priprava revizijskega programa

Najpomembnejši usmerjevalni mehanizem pri reviziji je revizijski program. Pripravljen mora biti pisno pred začetkom dela. V njem so naštetih postopki, potrebni za uresničitev revizijskega načrta, ki veljajo kot nujni za revizorjevo izrazitev mnenja. Revizijski programi bi morali biti posebej prilagojeni vsakemu revizijskemu poslu.

Program notranje revizije je navadno oblikovan tako, da zagotavlja uresničitev ciljev nadzora. Obseg preverjanja posameznih področij poslovanja je predmet strokovne odločitve.

Bistveni elementi, ki jih mora vsebovati program notranje revizije, so:

- natančen načrt ciljev notranje revizije v obdobju pregleda (načrt mora prepoznati tveganja po posameznih področjih poslovanja, dejavnostih in sistemih notranjih kontrol, določiti pogostnost revizijskih pregledov in vire, potrebne za izvedbo revizijskega načrta);
- natančni postopki za izvedbo revizijskega načrta, ki obsegajo:
  - prepoznavanje tveganj in ciljev pregleda po poslovnih področjih;
  - metodologije ocenjevanja tveganj in kontrolnih mehanizmov, vključno z metodo vzorčenja in določitvijo velikosti vzorca;
  - kriterije za ocenjevanje ustreznosti posameznih politik, postopkov in kontrol;
- dokumentiranje opravljenega dela z navedbo notranjega revizorja, uporabljenih postopkov kontrole in nadzora, izsledkov, sklepov in priporočil ter sistem poročanja ter spremljanja aktivnosti, ki temelji na izsledkih, sklepih in priporočilih notranjega revizorja (Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema notranjega nadzora v bankah, 2002, 14 str.).

Ustrezno pripravljen in uporabljen revizijski program služi naslednjim namenom:

- 1) daje dokaze o ustreznem načrtovanju dela in omogoča pregled predlaganega obsega revizije; omogoča revizorjem pregled predlaganega obsega revizije, preden je delo opravljeno, ko je še čas za spremembe predlaganih revizijskih postopkov;
- 2) daje smernice manj izkušenim članom revizijske skupine; v programu so navedene posamezne stopnje revizije, ki jih mora opraviti vsak član;

- 3) daje dokaze o opravljenem delu; po vsaki stopnji revizije se tisti, ki jo je opravil, podpiše ali zraven zapiše svoje začetnice, kar pomeni, da je stopnja končana;
- 4) omogoča kontroliranje časa, porabljenega pri poslu; revizijski program običajno vključuje oceno časa, ki je potreben za izvedbo vsake revizijske stopnje, in prostor, kamor se vnese dejansko potreben čas; vsak sodelavec revizije torej približno ve, koliko časa zahteva posamezna revizijska stopnja, in lahko prosi vodjo revizije za pomoč, če je videti, da bo potreboval precej več ali manj časa;
- 5) daje dokaze, da je pri oblikovanju predlaganih revizijskih postopkov upoštevano tveganje pri kontroliranju; mnogi programi vsebujejo kratek povzetek pomembnih značilnosti kontrol v vsakem delu revizije in nekaj ocen teh kontrol; revizijski postopki se torej lahko skrčijo, kjer so kontrole močne, in razširijo, kjer so šibke (Taylor, Glezen, 1996, str. 310-311).

V revizijskem programu morajo torej biti določeni vrsta, obseg in časovni okvir potrebnih revizijskih postopkov. Vključi se tudi revizijske cilje, ki se nanašajo na posebna področja (Carmichael D.R. et al, 1996, str. 233).

Revizijski programi za redne ponavljajoče se preglede osnovnih funkcij, so praviloma vnaprej pripravljeni. V okviru priprave na pregled je treba že izdelan ustrezen revizijski program pregledati in ga, če je treba, dopolniti glede na vsebinske spremembe (v času od izdelave programa do pregleda), ki vplivajo na obvladovanje tveganj v organizacijski enoti ali poslovni funkciji, ki je predmet pregleda (Beale, Bradford, 1993, str. 60). Če gre za pregled (redni ali izredni), za katerega v revizijskem priročniku še ni izdelanega revizijskega programa, se ta v celoti pripravi pred začetkom izvajanja pregleda. Za pripravo celovitega revizijskega programa je zadolžen vodja pregleda. Dopolnjeni ali na novo izdelani revizijski program za redni pregled se vloži v revizijski priročnik. Programi za izredne preglede se vlagajo v revizijski priročnik po presoji vodje pregleda in skrbnika priročnika (Priročnik za notranje revidiranje v NLB, d. d., 2003). Za krajše izredne preglede (trajanje do dveh dni) ali izredne preglede, ki ji je treba začeti nemudoma, ko se pojavi potreba oziroma zahteva po pregledu, ni treba izdelati revizijskega programa.

Namen revizijskih programov je, da se vnaprej definirajo tveganja in pričakovane notranje kontrole za obvladovanje tveganj, katerih vzpostavitev ter delovanje se preverja pri revizijskih pregledih. Podlaga za izdelavo revizijskega programa za revizijo določene poslovne funkcije ali organizacijske enote, je analiza tveganj s prioritiziranimi razvrstitvami pregledov v okviru revizijskih ciljev.

Nazivi revizijskih programov ponazarjajo njihovo globalno vsebino in se prilagajajo aktualnim opredelitvam poslovnih funkcij oziroma področij poslovanja banke, ki predstavljajo revizijsko okolje. Naziv revizijskega programa lahko označuje:

- poslovno funkcijo oziroma področje poslovanja,
- organizacijsko enoto oziroma poslovno entiteto,
- skupino vsebinsko sorodnih produktov/storitev, poslov ali procesov,
- vrsto tveganja.

Revizijski program kot celota popisa dela obsega:

- cilje revizije,
- vprašalnik za testiranje notranjega kontrolnega sistema ter
- revizijske postopke.

5.1.1. Cilji revizije

Cilji se opredelijo kratko in jedrnato. Odražati morajo glavna tveganja, ki so značilna za konkretno področje poslovanja oziroma poslovno funkcijo, pri revizijskem pregledu pa je treba (s pomočjo revizijskih programov) preveriti njihovo obvladovanje.

Pri definiranju ciljev revizije je treba upoštevati, da je glavni cilj vsakega revizijskega pregleda ocena kontrolnega tveganja, ki je skupek ocen kontrolnega okolja, obvladovanja tveganj, nadzornih in operativnih kontrol. Operativne kontrole skupaj z uporabniškimi zagotavljajo izpolnjevanje 4 kontrolnih ciljev evidentiranja poslovnih dogodkov : popolnost, točnost, verodostojnost in omejitev dostopa.

Ocena kontrolnega tveganja vpliva na določitev bolj ali manj podrobnih nadaljnjih revizijskih postopkov, od katerih so nekateri v vsakem primeru obvezni, drugi pa so odvisni od ocene kontrolnega tveganja. V teh podrobnejših postopkih se v programu opredeli nadaljnjih 7 revizijskih ciljev, ki jim je treba slediti pri testiranju podatkov: popolnost, točnost, obstoj, časovna razmejitev, vrednotenje, pravice in obveznosti ter razkritje.

5.1.2. Procesna struktura programa

Procesna struktura (poglavja) revizijskega programa se določi glede na zahtevnost in kompleksnost vsebine programa. Zaradi optimalne operativnosti programa je treba upoštevati tudi organizacijski in procesni vidik funkcije/področja, za katero se pripravlja revizijski program.

Posamezni proces (poglavje revizijskega programa) predstavlja vsebinsko ali z vidika tehnološkega procesa zaokroženo celoto, pri čemer si procesi (poglavja) praviloma sledijo tako kot poteka življenjski cikel funkcije. To je mogoče prikazati z diagramom poteka. Ta vsebuje vse pomembne operacije procesa, metode poslovanja (ročno ali računalniško), obseg razmejitev dolžnosti z določitvijo vsake operacije znotraj področja poslovanja, oddelka ali individualno (Boynton W., Kell W., 1996, str. 280).

5.1.3. Vprašalnik za testiranje notranjega kontrolnega sistema

Vsebina vprašanj zajema vse bistvene točke notranjega kontrolnega sistema, ki mora biti vzpostavljen povsod tam, kjer so navzoča tveganja v poslovanju. Vprašanja naj bodo čim krajša in jasna oziroma razumljiva tako revizorju kot revidiranču. Pri sestavljanju vprašanj moramo upoštevati definirane cilje revizije ter dejstvo, da ima vprašalnik več namenov:

- Je podlaga za uvodni pogovor z odgovornimi osebami na revidiranem področju (organizacijski enoti). V pogovoru revizor skozi vprašalnik predstavi cilje revizije, hkrati pa preveri, kako dobro odgovorni vodja pozna in obvladuje procese oziroma notranje kontrole v njih. Z vprašalnikom se v bistvu opravi diagnostika notranjih kontrol, ki se z revizijskimi postopki nato preveri in glede na ugotovitve pri testiranju tudi ustrezno korigira ali dopolni. Na uvodnem pogovoru revizor dobi prvo sliko o urejenosti poslovanja z vidika razumevanja in obvladovanja tveganj pri poslovanju.
- Je namenjen za samoocenitev notranjega kontrolnega sistema vodstva revidirane organizacijske enote (področja), kadar je z načrtom konkretnega revizijskega pregleda predvideno, da se ta opravi na osnovi samoocentvenega vprašalnika.
- Je podlaga za pripravo revizijskega poročila, v katerem moramo podati oceno delovanja notranjega kontrolnega sistema. V nadaljnji fazi bodo odgovori na vprašalnik služili tudi za oblikovanje primerjalne ocene (rating-a) revidiranca.

Pri oblikovanju vprašanj se upoštevajo:

- veljavni interni in zakonski akti, podzakonski predpisi, sprejeti dokumenti strategije in politik ter obstoječa navodila za delovne postopke, v katerih so

(delno ali v celoti) definirana tveganja in/ali točke notranjega kontrolnega sistema;

- izkušnje revizorja pri dosedanjem revidiranju in poznavanje poslovanja, kar pomeni, da revizor skozi vprašalnik sam definira najustreznejši pristop izvajanja notranjih kontrol ("best practice") na področjih, za katera navodil (pisno definiranih kontrolnih sistemov) ali predpisov ni;
- razpoložljiva tuja in domača literatura s področja internega revidiranja in obvladovanja poslovnih tveganj, pri čemer je treba rešitve prilagoditi obstoječi notranji organizaciji, procesni in informacijski tehnologiji ter pogojem in zahtevam okolja, zlasti zakonodaje.

Vprašanja si sledijo v skladu z opredeljeno procesno strukturo programa. Vsako vprašanje ima zaporedno številko. Številke v posameznih procesih tečejo od ena naprej. Vprašanja so zastavljena tako, da je mogoče odgovoriti z »da« ali »ne« ali »ni primerno«. Poleg vsakega vprašanja je prostor za komentar. O vrstnem redu vprašanj v okviru posameznih procesov se upošteva načelo "od bolj pomembnega oziroma tveganega k manj pomembnemu oziroma tveganemu".

Prednosti dobro izdelanega vprašalnika (Chambers A. et al, 1993, 439 str.):

- revizorja usmerja k discipliniranemu pristopu in služi kot kontrolnik točk, ki jih je treba pokriti;
- pomaga vodji notranje revizije načrtovati revizijo in zagotoviti primerno pokritje
- ko je izpolnjen, predstavlja stalen dokaz o notranjih kontrolah, pregledanega področja z vprašalnikom, in se ga vloži v revizijsko mapo;
- je dokument, ki ga ostali revizorji relativno enostavno razumejo;
- poenostavlja in pospešuje ocenjevanje sistema;
- pomaga neosebno revidirati in kaže na obliko in strukturo revidiranja. To omogoča minimalne primerne standarde revizijskega dela. Prav tako prispeva k večji stopnji strokovnosti revidiranja, tako da je revidiranec na razpolago dalj časa:
  - a) za pomoč pri revidiranju,
  - b) za sprejem ugotovitev notranje revizije in
  - c) za večjo zavzetost pri uspešnem uresničevanju revizijskih priporočil;
- je sredstvo, ki zagotavlja, da je sistemski pristop prilagojen revizijskemu delu (notranjemu revidiranju).

Vprašalnik za testiranje notranjega kontrolnega sistema ima prednosti in slabosti. Med prednostmi vprašalnika so zlasti omenjeni, da pomaga pri osvetljevanju slabosti sistema, so obširni in enostavni za izpolnjevanje. Med slabostmi so poudarjene zlasti nefleksibilnost ter nevarnost odgovarjanja na vprašanja z »ni primerno« ali z »D/N«. Čedalje pogostejša je zato tudi uporaba diagramov poteka, ki naj bi bili učinkovitejši od vprašalnikov (Meigs et.al., 1987, str. 238-239).

5.1.4. Revizijski postopki

Revizijski postopki so navodila notranjemu revizorju za obvezno preizkušanje (testiranje) podatkov in postopkov, ki so relevantni za preverjanje obstoja in delovanja notranjih kontrol. Postopki so podlaga za oblikovanje objektivnih revizorjevih odgovorov na vprašalnik za testiranje notranjega kontrolnega sistema in v nadaljevanju za oblikovanje ugotovitev in priporočil ter revizijske ocene v revizijskem poročilu.

V revizijskem postopku se navede tudi vrsta dokumentacije, podatkov, operativnih postopkov in transakcij, ki jih je treba obvezno pregledati, z opredelitvijo velikosti vzorca, kjer je to smiselno in izvedljivo. Praviloma se revizijski postopki definirajo tako, da je z enim postopkom mogoče dobiti (ali preveriti iz predhodnega razgovora že dobljene) odgovore na več vprašanj iz vprašalnika za testiranje notranjega kontrolnega sistema. Ni nujno, da je celotni vprašalnik v okviru revizijskega programa

"podprt" z revizijskim postopkom. To še posebej velja, kadar so vprašanja v revizijskem vprašalniku take narave, da je mogoče nanje odgovoriti z uporabo revizijskih tehnik, kot so npr.: intervju, opazovanje procesa, ipd.

Skupno vodilo pri oblikovanju revizijskih vprašalnikov in revizijskih postopkov je, da se je treba v čim večji možni meri izogibati navajanju konkretnih zakonskih določil (členov), citatov iz internih navodil za delovne postopke in podzakonskih predpisov, številknjigovodskih kontov, obrazcev ipd., ki so podvrženi pogostim spremembam. Navede pa se lahko referenčna oznaka ali naziv zakonskega določila, akta ali navodila, ki ga je treba upoštevati (Priložnik za notranje revidiranje v NLB, d. d., 2003, 45 str.)

5.2. Splošen notranjerevizijski vprašalnik za proizvode življenjskega zavarovanja zavarovalnice X

S pomočjo notranjerevizijskega vprašalnika, ki je v celoti prikazan v Prilogi 1, bom predstavila področja revidiranja v konkretni zavarovalnici. Gre za splošen vprašalnik, ki sledi toku procesa, in je zato zelo pregleden in poljuden. Predstavljeni vprašalnik ne posega na področje finančnega poslovanja zavarovalnice (kapitalske ustreznosti).

Notranjerevizijski vprašalnik je razdeljen na dva dela; del A, ki je splošen, in del B, ki zajema najpomembnejše tokove procesa. Vprašanja v delu A vodijo notranjega revizorja skozi splošno opremljenost in seznanjenost zavarovalnice z internimi navodili, pravilniki, navodili, strategijami, pogodbami (krovnimi), da bi bili pooblastila, dolžnosti, pristojnosti, odgovornosti jasno določene. Pregledati je treba njihovo operativno izvajanje. Najpogosteje se napake pojavljajo pri nerazumevanju opravil, posledica pa je manjša objektivnost dela in tudi večja možnost prevar. Tako na primer izstopata funkciji overovitelja zavarovalne police in potrjevalca zavarovalnih zahtevkov, ter aktuarja, ki ne sme biti odgovoren za razvijanje in računanje matematičnih rezervacij (to je v njegovem opisu delovnega mesta) kot tudi za kontrolo matematičnih rezervacij (to je pristojnost notranjega revizorja).

V zaključku splošnega dela notranji revizor pregleda urejenost IT-sistema. Gre za vprašanja podprtosti celotnega zavarovalnega procesa z informacijsko tehnologijo, vgrajenosti notranjih kontrol, testiranja, upravljanja s spremembami, razvojem softwara, IT- in fizične varnosti, zmožljivosti sistema itd. Tudi tu so na mestu vprašanja strukture pooblastil in razmejitev dolžnosti.

Del B se nanaša na najpomembnejša področja pregleda procesnega toka proizvoda življenjskega zavarovanja. Vključuje:

1. Razvoj proizvoda življenjskega zavarovanja.

Osrednje vprašanje se nanaša na upoštevanje izvajanja politike zavarovalnice ter zakonskih podlag pri trženju proizvodov življenjskega zavarovanja, o nujni vključenosti pravne službe v oblikovanje in spreminjanje proizvodov ter tudi pri oblikovanju pogodb.

2. Prodaja proizvoda.

Notranji revizor mora pregledati dokumentacijo zavarovalne pogodbe: kontrola podpisov, vključenost pravne službe pri sestavi zavarovalnih pogodb. Preveri se, ali je prodajno osebje opremljeno z navodili in usposobljeno za prodajo. Pomemben je tudi način izračunavanja in izplačevanja provizij. Funkcija prodaje zahteva spoštovanje zakonodaje, ki se nanaša na preprečevanje pranja denarja in varstvo osebnih podatkov.

3. Sprejem tveganja.

Funkcija zajema sprejetje zavarovanca in hkrati njegovega tveganja v kritje. Upoštevati je treba zakonski rok za sprejem ali zavrnitev ponudbe. Pred tem mora biti v zavarovalnici narejena objektivna in dokumentirana ocena tveganj. Pooblastila za sprejem tveganj (merilo je zneskovni limit odobritve itd.) morajo biti določena z internim pravilnikom. Zavarovalnica mora imeti vgrajene kontrole pravilnosti vnosa podatkov zavarovanca, s tem da je zagotovljena enkratnost vnosa.

4. Zbiranje premij.

Notranje revidiranje je usmerjeno v postopke zbiranja denarja, v dokazovanje izvora denarja ter v knjigovodsko izkazovanje denarnih sredstev. Potreben je vpogled v prehodne račune: postopke, skrbništvo, kontroliranje, razvrščanje po zapadlosti, poslovodsko poročanje, delovanje notranje kontrolnega sistema za primer pravočasnega knjiženja zneska.

5. Zavarovalna polica.

Temeljno vprašanje je vprašanje usklajenosti vsebine zavarovalne police z zakonskimi določili. Da bi preprečil napake, notranji revizor pregleda pravilnik o pooblastilih, njegovo spoštovanje ter obstoj vgrajenih internih kontrol. Zelo pomembno vprašanje je vprašanje identifikacije stranke pri podpisovanju zavarovalne police ter obvezno tripartitno podpisovanje polic, če sta zavarovatelj in zavarovanec različni osebi. Če v imenu zavarovalnice sklepajo pogodbe zavarovalni posredniki, je nujno potrebno vključiti v pregled tudi to stran, saj je tu tveganje prevar največje.

6. Kritje zavarovalnega tveganja.

Pri pregledu te funkcije je pomemben začetek veljavnosti kritja, spoštovanje postopkov, upoštevanje in skladnost določil kritja s pogodbo in postopki, seznanjenost zavarovalnice z vsakim kritjem tveganja ter spremembami v zavarovalni vsoti, v trajanju pogodbe, v zdravstvenem stanju zavarovanca itd.

7. Upravljanje z zavarovalnimi pogodbami.

Notranji revizor v skladu s pravilniki pregleduje način in pooblastila za izplačila po policah, obstoj pisnih navodil in način dopisovanja, pošiljanje davčnih potrdil in dokumentiranost.

8. Upravljanje z rezervacijami.

V ospredju so vprašanja o podlagah za izkazovanje matematičnih rezervacij, o njihovem pravilnem izračunavanju, o vrstah uporabljenih tablic smrtnosti, o skladnosti vrednosti matematičnih rezervacij iz seznama pogodb z vrednostmi, evidentiranimi v računovodskih evidencah, ter njihovo kontroliranje.

9. Upravljanje s sredstvi in obveznostmi.

Potrditev delovanja notranjega kontrolnega sistema zahteva primeren odgovor na vprašanja o dokumentirani odgovornosti za upravljanje s sredstvi in obveznostmi, o usklajenosti njihovega upravljanja z odločitvami zavarovalnice in z zakonskimi določili, o izvajanju kontrol itd.

10. Pozavarovanje.

Če je zavarovalnica pozavarovana, se zahteva pregled seznama pogodb o pozavarovanju. Pri tem je treba pogledati tudi medsebojno urejeno razmerje: ujemanje nevarnostnega dogodka, ujemanje izločitvenih rizikov, sporočanje pozavarovalnici o razvoju novega proizvoda, smernice pozavarovanja in njihovo upoštevanje.

11. Prekinitev življenjskega zavarovanja.

Pomembna je dokumentiranost postopka prekinitve: sodelovanje pravne službe pri nestandardiziranih dokumentih, izplačilo točnega zneska pooblaščenemu osebi, kontrola upravičene osebe, tok poravnave, knjiženje preko prehodnih računov itd.

12. Iztek pogodbe življenjskega zavarovanja.

Ob izteku pogodbe mora zavarovalnica izpolniti vse svoje obveznosti po pogodbi. Pri tem se pregleda dokumentiranost (seznam) izteklih pogodb, izstavitev potrdila, izplačilo upravičenega zneska upravičencu v skladu s pravili pooblastil, navodila za ravnanje, uporaba prehodnih računov, skladnost izplačanega zneska s knjiženim zneskom in pooblastila.

13. Upravljanje z zahtevki proizvoda življenjskega zavarovanja.

Ko se nevarnostni dogodek uresniči, lahko zavarovalec uveljavlja pravice iz zavarovalne pogodbe. Notranji revizor je osredotočen na dokument, s katerim zavarovalec uveljavlja zahtevek, nadalje na dokazovanje nevarnostnega dogodka, na izplačilo pravičnega zneska skladno s pooblastili, na potek poravnave, na pravilno evidentiranje izplačanega zneska itd.

Iz predstavljenega vprašalnika je mogoče predstaviti procesni tok zavarovanja. Tipičen tok operacij zavarovalnice je naslednji (O'Reilly et. al., 1990, str. 882-902):

- 1) Zavarovalnica določi premijo, izstavi račun in pobere premijo.
- 2) Del premije je namenjen takojšnjemu plačilu stroškov, kot so provizije in obratovalni stroški
- 3) Večina premije je naložena za plačilo zahtevkov v prihodnosti.
- 4) Prihodki investiranja in iztržek od prodaje investicije se uporabijo za plačilo zahtevkov, ko se pojavijo.
- 5) Dobički, če so, se povrnejo v delu delničarjem ali zavarovancem.

Omenjene operacije je mogoče razdeliti v tri glavne transakcijske cikle: premijski cikel, škodni/prejemkovni cikel in naložbeni cikel. Vsakega od njih predstavljam v nadaljevanju.

5.2.1. Premijski cikel

Premijski cikel vsebuje faze od ponudbe do izteka police. Cikel je mogoče razdeliti na 4 funkcije:

- sestava in izdaja police;
- prevzem tveganja;
- evidentiranje premij ter
- zbiranje premij.

Izdaja police

Začetna premija je ponavadi plačana, ko je polica izročena, čeprav veliko zavarovalnic spodbuja plačilo hkrati s ponudbo. Kontrola mora biti usmerjena predvsem na police, ki so izročene, ne pa plačane. Takoj ko se izda polico, se oblikuje mapa; to je najbrž najpomembnejša mapa, ki se uporablja pri življenjski zavarovalnici. Je tekoč seznam vseh izdanih polic in je vir za pripravo ali izračun premijskih računov, plačil provizij, premijskih davkov, zavarovančevih dividend in aktuarskih obveznosti do rezervacij. Ko je polica izdana, se vse podatke iz ponudbe (vključno s starostjo, spolom, premijo in limitom kritja) vnese v to mapo.

Glavni poudarek pri kontroliranju sestave in izdaje polic je vprašanje tekočega, popolnega in točnega poročanja o vseh izdanih policah zavarovalnici. Ta cilj je dosežen večinoma s kontroliranjem izdanih neizpolnjenih polic posrednikom ali zaposlenim, tudi izdajo polic posrednikom po tem, ko so bile podpisane in evidentirane ter dnevno evidentiranje polic v sami zavarovalnici (police, ki pridejo od posrednika).

Prevzem tveganja

Prevzem tveganja pomeni prevzem tveganja za določeno škodo v zameno za premijo. Vključuje ocenjevanje sprejemljivosti tveganja; ocenjevanje zmožnosti zavarovalnice za prevzem celotnega tveganja (t.j. vprašanje potrebnega vključevanja pozavarovanja) in določanje premije, če je tveganje sprejeto. V življenjskih zavarovalnicah se v ponudbah zahteva tudi informacija o starosti, spolu, zaposlitvi, zdravju in drugih dodatnih dejstvih, ki lahko vplivajo na možnost zavarovanja. Informacije na ponudbi, zdravstveno poročilo in poročilo pregleda ter lastne zavarovalniške smernice se uporabljajo za razvrstitev ponudbe kot standardno tveganje, nadstandardno tveganje ali tveganje, ki ga ni mogoče zavarovati. Kandidati, ki so podvrženi večji smrtnosti kot običajno, predstavljajo nadstandardno tveganje. Zaračunane premije temeljijo na zavarovančevi starosti in tvegani skupini, ter jih zavarovalnica določi s pomočjo premijskih stopenj. Pozavarovalni limiti zavarovalnice morajo biti omenjeni tudi v policah pri sprejemu tveganj.

Pri sprejemu tveganj je glavna pozornost kontroliranja usmerjena v tekoče, točno in popolno evidentiranje vseh tveganj, ki so bila sprejeti z vnaprej določenimi standardi, in dokumentiranje vseh transakcij pri sprejemu tveganj. Revizor mora obravnavati primernost premij, provizij in pozavarovalnih stopenj. Pri pregledu polic ugotavlja, ali je sprejemljivost tveganj znotraj postavljenih mej in ali se uporablja pozavarovanje.

Evidentiranje premij

Ko življenjska zavarovalnica pridobi premijo, je ta znesek ponavadi knjižen kot premijski prihodek na zavarovančev račun ali na prehodni račun. Prehodni račun je obveznostni račun, ki beleži zneske premij, ti pa ne morejo biti knjiženi kot prihodki, dokler se ne pojavi določen dogodek, kot odobritev in izdaja police ali alokacija prejetih zneskov na premijski prihodek ali zavarovančev račun.

Glavni cilj pregleda evidentiranja premij je vzdrževanje tekočih podatkov o policah v veljavi. Za to je treba kontrolirati postopke za zagotavljanje popolnosti in točnosti vložkov ter ažuriranje zapisov. Predmet kontrole so tudi podatki v polici, npr. številka police, ime in naslov zavarovanca, datum izdaje in pogoji, koda, način plačila, zavarovalna vsota in premija.

Zbiranje premij

Proces zbiranja premij vključuje izstavljanje računov, sprejemanje denarja, vlogo posrednika in plačilo provizij. Življenjske zavarovalnice izstavijo račun takoj in zavarovalec tudi takoj plača. Provizijo se plača direktno posredniku.

Glavni kontrolni cilj tega procesa je točno izračunavanje terjatev, provizij in povezanih računov; to je pregled usklajenosti podatkov zaračunavanja, tekoče zaračunavanje, reševanje razlik med podatki zavarovalnice in podatki posrednikov ter kontrola prejetega denarja.

5.2.2. Škodni/prejemkovni cikel

Škodni cikel zajema izplačilo upravičenih zneskov ter evidentiranje izplačanih in neizplačanih zahtevkov. Obsega prijavo škode, potrjevanje škod, ocenjevanje škod ter poravnavo in knjiženje škod.

Temeljna kontrola *prijavljanja škod* je takojšnje, točno in popolno evidentiranje vseh škod, saj so te evidence podlaga za določanje zavarovalniških obveznosti. Kontrola nad številom škod je pomembna za zagotavljanje pregleda zavarovalnice nad vsemi poročanimi škodami, ki jih lahko zato označi kot odprte ali zaprte.

Zavarovalnica *potrdi škodo*, ko dobi dokaz o njenem nastanku. Nato preveri, ali je škoda pokrita v skladu s pogoji, navedenimi v polici. Polica mora biti veljavna. Zahtevek za smrt je dokaj enostavno potrditi, saj je škodni primer določen. Zavarovalnica pregleda veljavnost police ter pridobi dokaz o smrti (zdravstveno poročilo).

Glavni kontrolni cilji *ocenjevanja škod* so pregledovanje tekoče oblikovanih razumnih začetnih škodnih rezervacij v skladu s polico in tekoče prilagajanje rezervacij spremembam okoliščinam ali novim dejstvom.

V fazi *poravnave in knjiženja škod* so glavni poudarki kontroliranja podobni kot v vsakem plačilnem ciklu, vključno s tekočo poravnavo veljavnih škod, ustreznim pooblastilom za izplačilo in točnim knjiženjem izplačil. To je mogoče uresničevati z oblikovanjem postopkov za odobritev izplačil, za spremljavo dolgo neporavnanih škod in za izplačevanje škod.

5.2.3. Naložbeni cikel

Vključuje nakup in prodajo naložb ter prejem prihodkov investiranja. Revidiranje zavarovalniškega naložbenega cikla je popolnoma enako revidiranju poslovanja katerekoli gospodarske družbe, ki izvaja investicijsko funkcijo. Notranji revizor mora oblikovati vprašalnik tako, da dobi zagotovilo, da (O'Reilly, 1990, 1150 str):

- naložbe obstajajo in da ima stranka pravno pravico do njih na dan bilance stanja. V procesu revidiranja je najpomembneje vpeljati obstoj (ali v obliki potrdil, elektronsko, »vstop v knjigo« obliki ali kot skrbniški račun) in lastništvo nad naložbami, posebej zato, ker je veliko naložb takoj unovčljivih;
- so vse naložbe, ki so v lasti stranke na dan bilance stanja, vključene v naložbene račune;
- so vrednosti, po katerih se naložbe prenesejo v finančne izkaze, primerne in ustrezno razkrite;
- so naložbe točno razvrščene po kratkoročnosti oz. dolgoročnosti;
- so naložbe, ki so namenjene za zastavo terjatev ali kako drugače omejene, primerno identificirane in razkrite;
- so prihodki od naložb, vključujoč dobičke in izgube od prodaje ter prilagoditve dovoljenim vrednostim, primerno izraženi v finančnih izkazih.

Notranji revizor mora pri revidiranju področja naložb zelo dobro poznati računovodska pravila in koncept razkritja naložb.

6. Sklep

Temeljni cilj v zavarovalništvu je vedno zagotavljati varnost zavarovancev. To pomeni permanentno likvidnost in solventnost zavarovalnic glede na nastale in prihajajoče dogodke, ki zavarovalnicam povzročajo obveznosti plačil iz zavarovalnih pogodb. Zavarovalništvo se zaradi svojega pomena in rizičnosti ne ureja samo s splošnimi gospodarskimi zakoni, ampak s posebnimi zavarovalniškimi zakoni. Njihov namen je zaščititi zavarovancev na poseben način, ki se kaže v zahtevi, da zavarovalnice ne smejo opravljati drugih poslov, da morajo biti vedno solventne, ob tem pa imeti vedno vsaj minimalni lastni kapital za nepredvidene dogodke. Škode, doživetja in rente se morajo izplačevati iz za to predvidenih in zadostnih rezervacij oziroma naložb kritnega premoženja. Tipična lastnost zavarovalnega procesa je solidarnostno združevanje premij za izplačilo škod tistim, ki imajo nesrečo. Izjema so življenjska in pokojninska zavarovanja, kjer je poudarjena varčevalna plat, deloma pa ob primeru smrti tudi rizična komponenta. Vsa zavarovalna zakonodaja in ustrezne nadzorne ustanove služijo temu cilju.

Zavarovalnice so pri posameznih oz. vseh vrstah zavarovalnih poslov zelo izpostavljene raznim tveganjem, ki vplivajo na uspešnost poslovanja. V zavarovalništvu so najpomembnejša naslednja tveganja: likvidnostno tveganje, tveganje neizpolnitve nasprotne stranke, kar se kaže v tveganju neplačila zavarovalne premije, obrestno, valutno, tržno tveganje, tveganje zaradi izpostavljenosti do posamezne osebe¹⁷. Eno najpomembnejših tveganj pa je tveganje kapitalske neustreznosti, čemur namenja ZZavar posebno pozornost. Pri morebitnem udejanjanju tega tveganja mora uprava analizirati vzroke za take razmere in izdelati načrt za zagotovitev kapitalske ustreznosti.

Čedalje pogostejši vzrok nesolventnosti in stečajev zavarovalnic postajajo njihove naložbe. Pri naložbah rezervacij sta temeljni zakonski vodili upoštevanje dovoljenih naložb in upoštevanje omejitev posameznih naložb. Z obema se urejajo varnost, likvidnost in razpršenost naložb kot najpomembnejše sestavine naložbene politike zavarovalnic, šele nato sledi donosnost naložb.

Za izboljšanje delovanja in upravljanja zavarovalnic sta odgovorna uprava oz. poslovodstvo ter nenazadnje tudi država kot regulator njihovega delovanja. Zakonsko obvezo po vzpostavitvi notranje revizije v zavarovalnicah je v poslovanje zavarovalnic vnesel zakon iz leta 1994, kjer je bila zahteva definirana zelo skopo, določbe o notranji reviziji pa je zakon o zavarovalništvu iz leta 2000 razširil. ZZavar določa, da mora biti notranja revizija samostojno organizirana in neposredno podrejena upravi, da mora izvajati stalen in celovit nadzor nad poslovanjem zavarovalnice, da mora imeti usklajene metode z zunanjimi revizorji in obveščati upravo in nadzorni svet o kršenju pravil o obvladovanju tveganj ter s tem povezani možnosti obstoja nelikvidnosti in nesolventnosti (Zakon o zavarovalništvu, 2000). ZZavar je v okviru notranjega nadzora določal, da mora zavarovalnica organizirati notranji nadzor za tekoče preverjanje zakonitosti, pravilnosti in smotrnosti poslovanja in delovanja zavarovalnice ter notranjega revidiranja. Na podlagi zakona bi lahko tudi notranji nadzor razdelili na dva dela. Prvi človek notranjega revidiranja je notranji revizor. Drugi bi bil aktuar, ki je vodil in nadziral izvajanje nalog v zvezi s sestavljanjem zavarovalniških podlag za izračun zavarovalnih premij ter zavarovalno-tehničnih rezervacij (Zakon o zavarovalnicah, 1994). O aktuarju ima podobna določila tudi ZZavar, ki pravi, da pooblaščen aktuar preverja izračunavanje premij in zavarovalno-tehničnih rezervacij po predpisih in z vidika trajnega uresničevanja obveznosti iz zavarovalnih pogodb (Zakon o zavarovalništvu, 2000).

---

¹⁷ To tveganje se nanaša na terjatve iz neplačane zavarovalne premije do večjega zavarovanca, ki ob neplačilu bistveno vplivajo na poslovno uspešnost zavarovalnice (zaradi oblikovanja popravkov, morebitnih odpisov terjatev iz neplačane premije).

Poslanstvo in namen delovanja notranjerevizijske službe je podajanje objektivnih zagotovil poslovodstvu o ustreznosti sistema notranjih kontrol in svetovanje upravi ter ostalim vodstvom na vseh nivojih o oblikovanju sistema notranjih kontrol z namenom:

- dodajanja vrednosti;
- izboljšanja poslovanja družbe;
- povečevanja učinkovitosti pri obvladovanju poslovnih tveganj.

Aktivnost notranje revizije v okviru preučevanja finančnega področja zavarovalnice je zelo obsežna, saj je za to potrebno široko znanje ter poznavanje predpisov. Bolj kot revidiranje sta na tem področju pomembna svetovanje in odkrivanje potencialnih tveganj. Notranja revizija s svojim delovanjem, izsledki in priporočili daje upravi ustrezna zagotovila, opozarja na medsebojne vplive tveganja ter svetuje, kako celovit sistem tveganja obvladovati. Za oblikovanje revizijske strategije zavarovalnice mora revizor razumeti okolje, v katerem deluje zavarovalnica.

Notranje kontrole se nanašajo na izvajanje kontrolnih postopkov in ukrepov, ki morajo biti vgrajeni v poslovne procese ter s svojim stalnim delovanjem preprečevati uresničevanje poslovnih tveganj, ki ogrožajo gospodarsko družbo. Vodstva mnogih gospodarskih družb so se pomena notranjih kontrol in lastne odgovornosti za njihovo učinkovito delovanje začela zavedati šele v zadnjem času, čemur so v veliki meri botrovali finančni zlomi svetovnih multinacionalk (npr. Enron).

Revizijski programi so obvezna podlaga za načrtovanje in izvedbo posameznih revizijskih pregledov. Vključujejo cilje revizije, vprašalnik za testiranje notranjega kontrolnega sistema in revizijske postopke, ki popisujejo celoto obsega dela. Definirani cilji vplivajo na sestavo vprašanj in na postopke revidiranja. Prednost vprašalnika je njegovo enostavno razumevanje, discipliniran pristop, pospešeno ocenjevanje sistema itd. Z vprašalnikom notranji revizor sledi toku revidirane funkcije. Z vidika gole zavarovalniške dejavnosti imamo tri glavne cikle: premijski cikel, škodni/prejemkovni cikel in naložbeni cikel. V vsakem izmed njih so prisotna tveganja (npr. premija ni bila dejansko plačana, tveganje za kritje je preveliko, nepravilni podatki v polici itd), ki jih morajo postavljene notranje kontrolne točke pravočasno zaznati (npr. kontrola postopkov, vodenja seznama polic itd). Z vidika revidiranja proizvoda življenjskega zavarovanja se spremlja življenjski tok proizvoda; od razvoja do izteka pogodbe oz. do izplačila zahtevka. Vsaka faza življenjskega cikla vključuje določene nevarnosti, ki lahko v večji ali manjši meri vplivajo na poslovanje zavarovalnice. Naj jih naštejemo le nekaj: trženje proizvoda, izplačilo provizij, usposobljenost prodajnega osebja, vnos podatkov, knjigovodsko evidentiranje prejetih premij in izplačanih zahtevkov, upoštevanje pooblastil, vsebina zavarovalne police, zakonske podlage, skrbništvo nad pogodbami, identificiranje stranke, začetek veljavnosti kritja, izkazovanje matematičnih rezervacij, vloga pozavarovanja, prekinitev pogodbe itd.

Cilj delovanja službe notranje revizije je pomoč ostalim vodstvom in upravi pri obvladovanju poslovnih tveganj, varovanju premoženja in izboljševanju kvalitete, gospodarnosti in učinkovitosti poslovanja v okviru sprejete strategije poslovnih politik in načrtov. Posebej je poudarjeno preverjanje notranjega kontrolnega sistema, ki je namenjen predvsem obvladovanju poslovnih tveganj.

Trdnost zavarovalnice je torej dosežena z:

- izboljševanjem in širitvijo ponudbe;
- doseganjem zadovoljstva kupcev;
- izboljševanjem zavarovalno-tehničnih rezultatov;
- doslednim izvajanjem zavarovalnih podlag, ki temeljijo na aktuarskih izračunih;
- spoštovanju pravil stroke;
- zagotavljanju solventnosti;
- gospodarnim ravnanjem z zavarovalnimi sredstvi in
- zagotavljanjem tekoče likvidnosti.

Sredstva za uresničitev teh ciljev izhajajo iz poslovnih odločitev, ki se nanašajo na širjenje poslovne mreže, selekcije portfelja v donosne zavarovalne vrste, ekonomično in namensko porabo sredstev, strokovni nadzor vseh poslovnih procesov, uvajanje standardov kakovosti ter razvoj kadrov in povezovanje z drugimi gospodarskimi osebki.

Literatura

1. Arhar France: Konsolidacija finančnega trga s poudarkom na zavarovalništvu. 10. dnevi slovenskega zavarovalništva, Portorož, 29. in 30. maj 2003. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2003, str. 27-39.
2. Arhar France: Socialna država in zavarovalništvo (teze). 9. dnevi slovenskega zavarovalništva, Portorož, 30. in 31. maj 2002. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2002, str. 129-142.
3. Belopavlovič Nataša et.al.: Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju s komentarjem. Ljubljana: Državni zbor RS, 2000. 1038 str.
4. Babbel David F., Dantomero Anthony M.: Financial Risk Management by Insurers: An Analysis of the Process. Journal of Risk and Insurance, 64(1997), 47 str.
5. Beale Ian, Bradford Roy H.: Managing the Internal Audit: A Practical Handbook. London: Kogan Page Limited, 1993. 161 str.
6. Bijelić Mile: Zavarovanje in pozavarovanje. Ljubljana: Art Agencija, 1998. 343 str.
7. Bizjak-Mlakar Julijana et al.: Zavarovalnotehnične rezervacije v računovodskih izkazih s poudarkom na izravnalnih in matematičnih rezervacijah. Seminarska naloga. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998. 50 str.
8. Black Kenneth, Skipper D. Harold: Life Insurance. Englewood Cliffs (N.J.): Prentice-Hall, 1987. 608 str.
9. Boncelj Jože: Zavarovalna ekonomika. Maribor: Založba obzorja, 1983. 351 str.
10. Borak Neven: Nadzor in finančni univerzalizem. Dnevi slovenskega zavarovalništva. Bled, 1995, Zbrnik referatov, Ljubljana: Društvo ekonomistov, 1995, str. 34-45.
11. Boynton William C., Kell Walter G.: Modern Auditing. New York: John Wiley & Sons, Inc. 1996. 928 str.
12. Bugerija Dvoršak Jana: Aktualna vloga zavarovalnic na domačem finančnem trgu. 7. dnevi slovenskega zavarovalništva, Portorož, 1. in 2. junij 2000. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2000, str. 127-138.
13. Carmichael Douglas R., Willingham John J., Schaller Carol A.: Auditing Concepts and Methods: A Guide to Current Theory and Practice. The McGraw-Hill Companies, 1996. 656 str.
14. Chambers Andrew D., Selim Georges M., Vinten Gerald: Internal Auditing. London: Pitman Publishing, 1993. 439 str.
15. Dimovski Vlado et al: Trendi zavarovalništva v EU in svetu ter zavojna vizija zavarovalništva v Sloveniji z lastninsko transformacijo. Ljubljana: Center za mednarodno konkurenčnost. 1998. 113 str.
16. Eržen Borut: Tveganje prevzema jamstva pri življenjskih zavarovanjih. 9. dnevi slovenskega zavarovalništva, Portorož, 30. in 31. maj 2002. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2002, str. 291-303.
17. Finsinger Jeorg, Pauly Mark V.: The Economics of Insurance Regulation, A Cross-National Study. London: The Macmillan Press Ltd., 1986. 300 str.
18. Flis Slavko: Zbrani spisi o zavarovanju. III. knjiga. Ljubljana: Pozavarovalnica Slava, Zavarovalnica Triglav, 1995. 416. str.
19. Gerber Hans U.: Matematika življenjskih zavarovanj. Ljubljana: (prevod) Društvo matematikov, fizikov in astronomov, 1996. 140 str.
20. Gorišek Jurij: Današnji trendi vzrokov in posledic nesolventnosti zavarovalnic ter način njihovega obvladovanja v zakonodaji EU (z vidika slovenskega približevanja EU). 7. dnevi slovenskega zavarovalništva, Portorož, 1. in 2. junij 2000. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2000, str. 5-23.
21. Gorišek Jurij: Kaj morajo banke vedeti o zavarovalnicah in zavarovalnem nadzoru? Basel 2, 8. strokovno posvetovanje o bančništvu, Portorož, 10. in 11. oktober 2002. Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 2002, str. 17-18.

22. Gorišek Jurij: Ugotovitve ocenjevalcev mednarodnega denarnega sklada (IMF) in skupine nadzornikov komisije EU o usklajenosti slovenskega zavarovalnega trga in zakonodaje z baselskimi zavarovalnimi načeli IAIS ter direktivami EU. 9. dnevi slovenskega zavarovalništva, Portorož, 30. in 31. maj 2002. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2002a, str. 11-21.
23. Gorišek Jurij: Smo v Sloveniji sposobni slediti vzoru držav EU glede strukture lastništva in nadzora našega zavarovalništva? 10. dnevi slovenskega zavarovalništva, Portorož, 29. in 30. maj 2003. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2003, str. 7-26.
24. Grosen Andres, Jorgensen Lochte Peter: Life Insurance Liabilities at Market Value: An Analysis of Insolvency Risk, Bonus Policy and Regulatory Intervention Rules in a Barrier Option Framework. *The Journal of Risk and Insurance*, 69(2002), 43 str.
25. Hartman Rasto: Vloga državne ureditve zavarovalništva. 9. dnevi slovenskega zavarovalništva, Portorož, 30. in 31. maj 2002. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2002, str. 23-35.
26. Hauptman Lidija: Revizorjeva neodvisnost in kodeks upravljanja gospodarskih družb. *Revizor*. Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 14(2003), 6, str. 48-66.
27. Hoschka C. Tobias: *Bancassurance in Europe*. Houndmills: The Macmillan Press, 1994. str. 30.
28. Ivanjko Šime in Ivanjko Leo: Ureditev pravnega razmerja med zavarovalnim posrednikom in zavarovalnico. 10. dnevi slovenskega zavarovalništva, Portorož, 29. in 30. maj 2003. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2003, str. 239-250.
29. Ivanjko Šime, et al.: ABC zavarovalništva s praktičnimi primeri. *Založba kapital – Neto d.o.o.*, 1999. 103 str.
30. Ivanušič Zvonko: Konkurenčna sposobnost slovenskega zavarovalništva. 9. dnevi slovenskega zavarovalništva, Portorož, 30. in 31. maj 2002. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2002, str. 143-161.
31. Jagrič Milan: Revidiranje programskih rezultatov. Zbornik referatov 35. simpozija o sodobnih metodah v računovodstvu, financah in reviziji. Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 2003, str. 221-235.
32. Jakopanec Levart Renata: Direktiva o zavarovalnem posredovanju. 10. dnevi slovenskega zavarovalništva, Portorož, 29. in 30. maj 2003. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2003, str. 227-237.
33. Jakopanec Levart Renata: Zavarovalni pogoji za zavarovalne zastopnike in posrednike. *Pravna praksa*, Ljubljana, 2001, 5, str. 11.
34. Koletnik Franc: Novi okvirji strokovnega ravnanja v notranji reviziji. Zbornik referatov 5. letne konference notranjih revizorjev. Otočec: Slovenski inštitut za revizijo, 2002, str. 69-86.
35. Klemenčič et al: Obdavčitev presežkov zavarovalno-tehničnih rezultatov življenjskih zavarovanj. 8. dnevi slovenskega zavarovalništva, Portorož, 31. maj in 1. junij 2001. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2001, str. 45-54.
36. Kolar Milojka: Naloge notranjerevizijske službe v zavarovalnici. *Posvetovanje Ribno pri Bledu*, Ribno pri Bledu: Slovenski inštitut za revizijo, 2001. 21 str.
37. Korošec Bojana: Notranje revidiranje v sodobnih bankah in zavarovalnicah. *Revija Revizor*, Ljubljana, 1993, 2, str. 42.
38. Kotsch Herald: *Groessenvorteile von Versicherungsunternehmen und Versicherungsaufsicht*. Karlsruhe: VVW Karlsruhe, 1991, str. 20-28.
39. Levstik Danica: Življenjsko zavarovanje in naložbe v sklade. *Diplomsko delo Visoke poslovne šole*. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2001. 31 str.
40. Llewellyn David T.: *Competition and Regulation: Trends in financial systems*. V: *Quarterly Review*, 1990, 4, str. 31-41.
41. Majič Mojca: Standardi notranjega revidiranja: 1000, 1100-1130. Zbornik referatov 5. letne konference notranjih revizorjev. Otočec: Slovenski inštitut za revizijo, 2002, str. 5-17.

42. Medved Darko: Problematika stroškov pri življenjskih zavarovanjih. 5. dnevi slovenskega zavarovalništva, Portorož, 28. maj in 29. maj 1998. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 1998, str.134-146.
43. Meigs B. Walter et. al.: Principles of Auditing. Homewood, Illinois: Richard D. Irwin, Inc. 1987, str. 238-239.
44. O'Reilly M. Vincent et.al.: Montgomery's Auditing. Eleventh Edition. New York: John Wiley & Sons, Inc., 1990. 1150 str.
45. Pavliha Marko: Zavarovalno pravo. Ljubljana: Gospodarski vestnik, 2000. 371 str.
46. Pirš Andrej: Transportno zavarovanje. Portorož: Fakulteta za pomorstvo in promet, 2000. 178 str.
47. Plavšak Nina: Bančinštvo in zavarovalništvo: Kritni skladi in stečaji zavarovalnice. V publikaciji: Podjetje in delo. Ljubljana: Gospodarski vestnik založniška skupina d.d., 1999, 6, str. 25-34.
48. PriceWaterhouseCoopers: Building a Strategic Internal Audit Function. London: International Thomson Business Press, 2003, str. 1-22.
49. PriceWaterhouseCoopers: Principles of Corporate Governance. London: International Thomson Business Press, 2003a, str. 1-16.
50. Ruediger Soltwedel et al.: Deregulierungspotentiale in der Bundesrepublik, Stuttgart: Bonn Aktuell, 1986, str. 87-89.
51. Sawyer Lawrence B. et al: Sawyer's Internal Auditing: The Practice of Modern Internal Auditing. The Institute of Internal Auditors, 5th Edition, 2003. 1446 str.
52. Samaratunga Sam: A new risk framework. Internal Auditing & Business Risk. Hampshire, 27(2003), 9, str. 34-36.
53. Szopo Peter: Die Oesterreichische Versicherungswirtschaft im EG-Binnenmarkt. Wien: Oesterreichisches Institut fuer Wirtschaftsforschung, 1990, str. 105.
54. Šker Tristan: Nove tržne poti v EU in vplivi na slovensko zavarovalno tržišče. 10. dnevi slovenskega zavarovalništva, Portorož, 29. in 30. maj 2003. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2003, str. 81-94.
55. Škof Gabrijel: Obvladovanje tveganj po zakonu o zavarovalništvu s poudarkom na izravnalnih rezervacijah. Glasilo Obzornik. Ljubljana, 24 (2001), 4, str. 8-9.
56. Štiblar Franjo: Zavarovalništvo v Sloveniji – stanje in razvoj. Gospodarska gibanja. Ljubljana: Ekonomski institut pravne fakultete, november 2002, št. 338, str. 23-50.
57. Študijsko gradivo za izobraževanje za pridobitev strokovnega naziva preizkušeni notranji revizor. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, 2002. 354 str.
58. Treven Mateja: Strateška porazdelitev naložb v zavarovalnici. Bančni vestnik, Ljubljana, 2003, 6, str. 45-47.
59. Turk Ivan: Notranje revidiranje in presojanje poslovne odličnosti organizacije. Zbornik referatov 4. letne konference notranjih revizorjev. Ribno pri Bledu: Slovenski inštitut za revizijo, 2001, str. 5-10.
60. Turk Ivan s soavtorji: Notranje revidiranje poslovanja. Ljubljana: Zveza društev računovodskih in finančnih delavcev Slovenije, 1988. 216 str.
61. Turk Metka: Vloga notranjega revizorja v sodobnih vidikih upravljanja gospodarskih družb. Zbornik referatov 5. letne konference notranjih revizorjev. Otočec: Slovenski inštitut za revizijo, 2002, str. 111-130.
62. Taylor Donald H., Glezen G. William: Revidiranje (zasnove in postopki). Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 1996. 1078 str.
63. Vidmar Nadja: BankAssurance – nova finančna storitev v domačem okolju. Bančni vestnik, Ljubljana, 2003, 4, str. 42-45.
64. Volarič Prijatelj Jasmina: Pomen in vloga notranje revizije z vidika izboljševanja kakovosti vodenja in upravljanja zavarovalnic. Zbornik referatov 6. letne konference notranjih revizorjev. Otočec: Slovenski inštitut za revizijo, 2003, str. 15-31.

65. Whittington O.Ray, Pany Kurt: Principles of auditing and other assurance services. Thirteenth edition. Boston, McGraw-Hill, 2001, str. 776.

Viri

1. Agencija za zavarovalni nadzor: Poročilo o naložbah kritnega premoženja in kritnih skladov in RN obrazci, 2002.
2. Agencija za zavarovalni nadzor: Zakonodajni okvir. [URL: <http://www.a-zn.si/slo/client/default.asp?r=-1&n=209&p=content>], 5.8.2003.
3. Agencija za zavarovalni nadzor: Obvladovanje tveganj – kapitalna ustreznost zavarovalnic. [URL: <http://a-zn.si/slo/client/pf.asp?n=246>], 5.8.2003a.
4. Agencija za zavarovalni nadzor: Naloge in pristojnosti Agencije. [URL: <http://www.a-zn.si/slo/client/default.asp?r=-1&n=175&p=content>], 5.8.2003b, 2 str.
5. Borak Neven: Finančna regulacija po vstopu v EU, februar 2000 [URL: <http://www.gov.si/zmar/sgrs/diskusij/borak.htm1>], 11.11.2003
6. Bruto obračunana premija zavarovanja in pozavarovanja 1991-2002. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje. [URL: http://www.zav-zdruzenje.si/statistika_detail3.htm], 17.12.2003.
7. Državni zbor Republike Slovenije. [URL: http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/predlogi_zakonov.html], 31.03.2004
8. Interni vir Banke Slovenije: Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema notranjega nadzora v bankah, marec 2002. 14 str.
9. Kranjec Samo: Aktuarji so notranji revizorji. Ljubljana: Finance. [URL: <http://www.finance-on.net/show.php?id=23041>], 28.4.2002, 1 str.
10. Kranjec Samo: Kako vlagati v naložbeno življenjsko zavarovanje. Ljubljana: Finance. [URL: <http://www.finance-on.net/show.php?id=60184>], 2.11.2003, 1 str.
11. Listina o delovanju službe notranje revizije, marec 2003. Interni vir NLB.
12. Ministrstvo za finance: Zavarovalništvo. [URL: <http://evropa.gov.si/evropomocnik/question/341-78/>], 4.12.2000
13. Obligacijski zakonik (Uradni list RS, št. 83/01).
14. Priročnik za notranje revidiranje v NLB d.d., Ljubljana, 2003, 45 str.
15. Priročnik zavarovalnice X, 2003, 61 str.
16. Razvoj bančnega nadzora. Ljubljana: Banka Slovenije. [URL: http://www.bsi.si/html/publikacije/nbp/nbp_por_2002_03.pdf], 17.12.2003
17. Sklep o podrobnejši vsebini poročila pooblaščenega aktuarja (Uradni list RS, št. 3/2001).
18. Sklep o podrobnejših pravilih in minimalnih standardih za izračun zavarovalno-tehničnih rezervacij (Uradni list RS, št. 3/01).
19. Slovenski računovodski standard 32: Računovodske rešitve v zavarovalnicah. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije. 2001. 21 str.
20. Splošen notranje revizijski vprašalnik za proizvode življenjskega zavarovanja, Interni vir zavarovalnice X, 2003.
21. Standardi strokovnega ravnanja pri notranjem revidiranju. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo. 2003.
22. Statistični zavarovalniški bilten 2003. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2003.
23. Statistični zavarovalniški bilten, 2002. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2002.
24. Survey on technical provisions calculated for an immediate annuity, Groupe Consultatif February 2002

25. Tablice umrljivosti prebivalstva Slovenije 1980-1982, 1994-1995, Statistični urad RS, Ljubljana, 1997.
26. Zaključno poročilo projekta NLB Life, Interni vir NLB, 2003.
27. Zakon o gospodarskih družbah (Uradni list RS, št. 30/93)
28. Zakon o zavarovalnicah (Uradni list RS, št. 64/94).
29. Zakon o zavarovalništvu (Uradni list RS, št. 13/00).
30. Zakon o lastninskem preoblikovanju zavarovalnic (Uradni list RS, št. 13/00).
31. Zakon o lastninskem preoblikovanju zavarovalnic (Uradni list RS, št. 44/02).
32. Weiss Monika: Naložbeno življenjsko zavarovanje: prikriti stroški. Ljubljana: Finance. [URL: <http://www.finance-on.net/show.php?id=62559>], 2.12.2003, 1 str.

